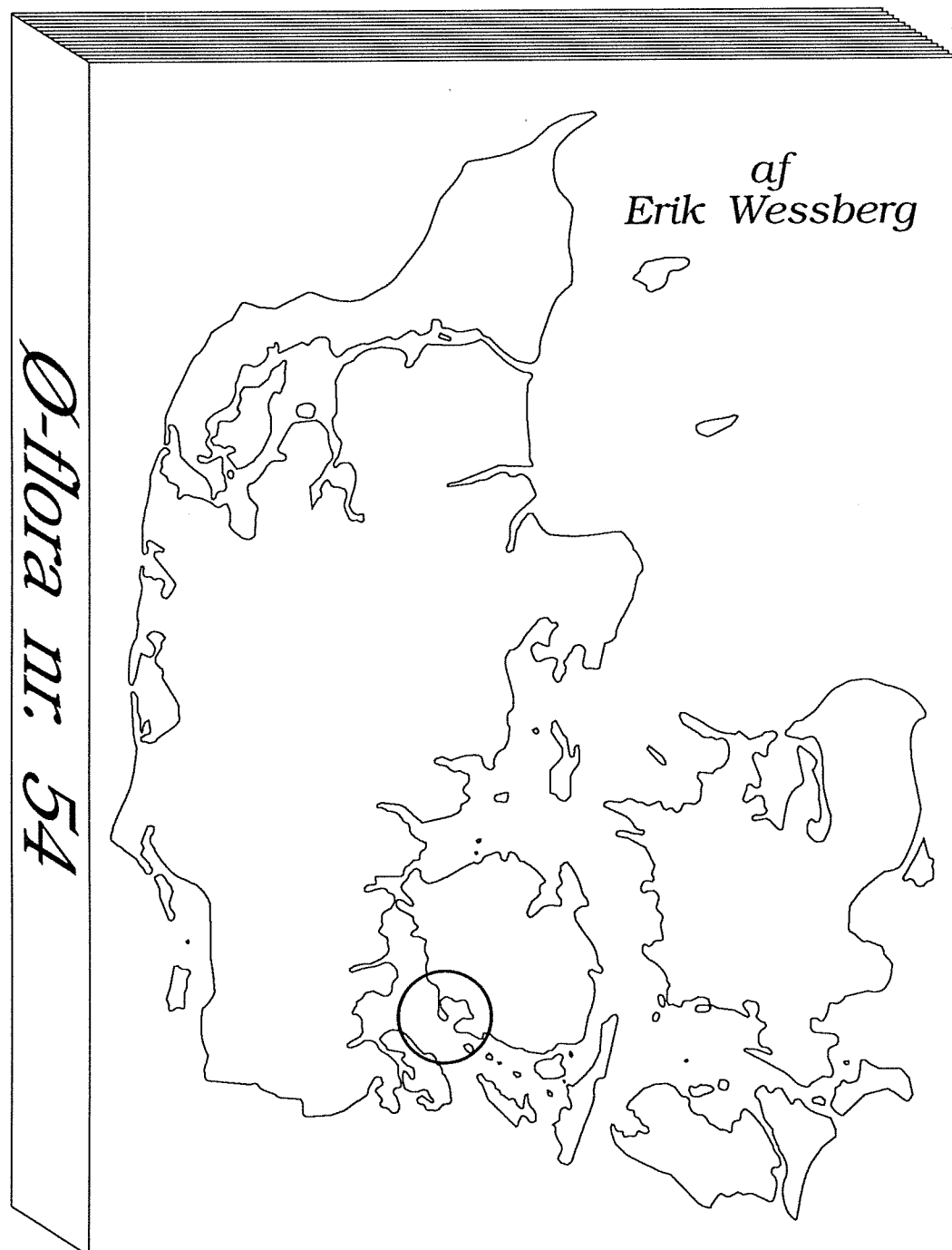

HELNÆS

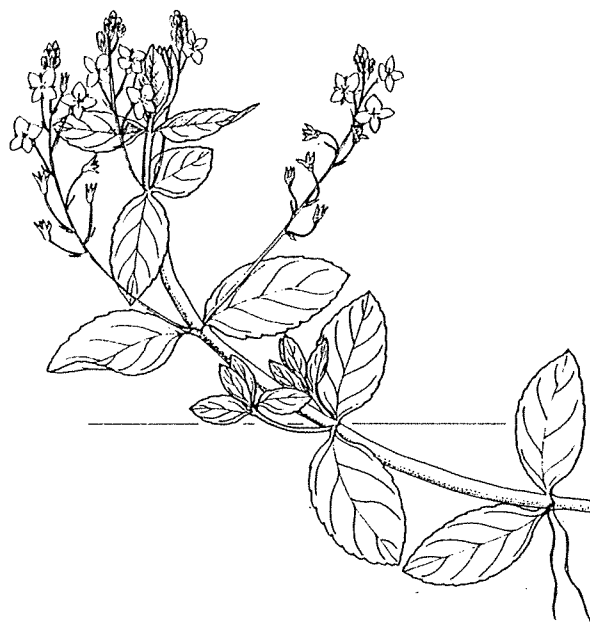
Randers 1993

Indholdsfortegnelse

Johannes Mejers kort fra 1619	3
4-cm målebordsblad fra 1974	4
Indledning	5-6
Strande og strandvolde	6-9
Klinter og kystskrænter	9-13
Strandoverdrev	13-15
Strandenge, strandrørsumpe og strandsøer	15-16
Overdrev og skrænter	16-19
Afvandingsgrøfter og kanaler	19
Kær	20-22
Enge	23
Vandhuller og strandsøer	24-25
Brakmarker	25-26
Gærder og hegn	26-27
Skove og krat	28-31
Vejkanter	31
Helnæs By	32
Helnæs - en i mange henseender overset halvø	32-33
Den botaniske udforskning af Helnæs	33-35
Floraliste	36-58
Citeret litteratur	58-59
Tak	59
Hidtidige ø-floraer	60-61
Kommende ø-floraer	61-62
Kort over hidtidige og kommende ø-floraer	63

Tykbladet Ærenpris (*Veronica beccabunga*)

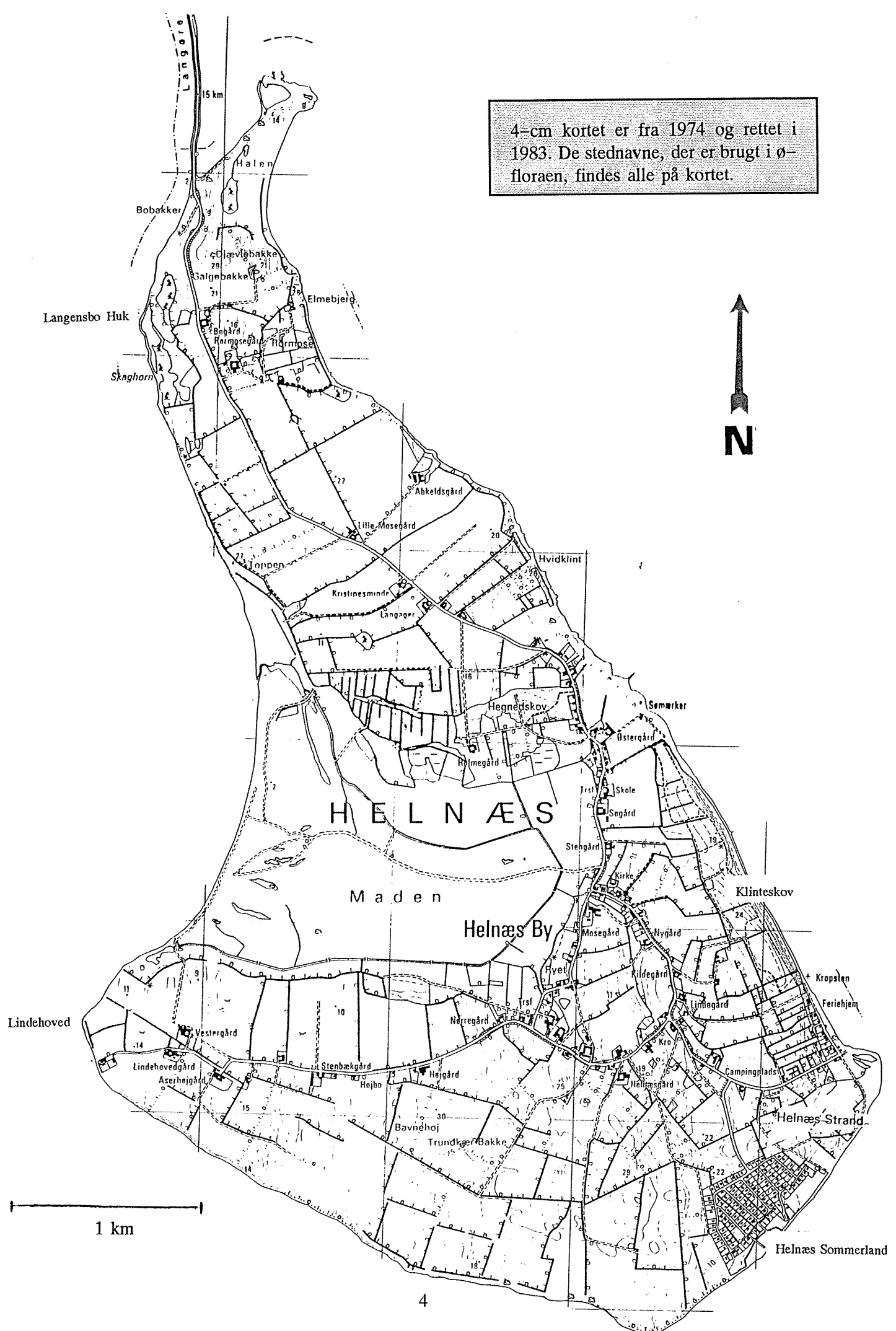
findes hist og her i Made-området, bl.a. i en grøft i den sydlige del. Her er flere synlige tegn på, at der tidligere har været afgræsset. De fleste hegnpæle står der endnu, og den tråd, der har været anvendt, er ikke alle steder fjernet. Det kan være mange år, før de sidste spor er slettet. I grøften og i det tilstødende, meget tilvoksede kær, som i 1992 på en meget utraditionel var forsøgt "ukrudtsbekæmpet" ved sprøjtning, vokser bl.a. Trævlekrone (*Lychnis flos-cuculi*), Blåtop (*Molinia coerulea*), Bukkeblad (*Menyanthes trifoliata*), Eng-Kabbeleje (*Caltha palustris*) og nogle "sølle" Maj-Gøgeurt (*Dactylorhiza majalis* ssp. *majalis*). Jo, ingen tvivl om, at det tidligere har været et herligt område.

Det ældste kort, hvorpå Danmark findes, er lavet i Alexandria i Ægypten omkring år 200 e. Kr. af astronomen og geografen Claudius Ptolemæus. Det afbildede kortudsnit er dateret 1649 og er tegnet af Johannes Mejer, født i Husum i 1606. Mejer havde brugt ca. 10 år til opmålinger af dette og andre detailkort. Hans primære opgave var en opmåling af Hertugdømmerne. Det ses, at Helnæs, som er vist med pil, dengang var en ø med navnet Hellens, hvilket også er tilfældet på et par lidt ældre kort, et fra 1634 tegnet af hollænderen Willem Blaeus og et fra 1647, tegnet af belgieren Jan Janssonius. Først på et kort af franskmænden R. Cordier få år senere ses Helnæs at være blevet landfast med halvøen Agernæs på Fyn, tilsvarende på et kort fra 1700 af hollænderen de Wit jun. Alt dette kan ses i Bo Bramsens bog "Gamle Danmarkskort" fra 1975.

4-cm kortet er fra 1974 og rettet i 1983. De stednavne, der er brugt i ø-floraen, findes alle på kortet.

Indledning

Helnæs ligger ved kysten af Sydvest-Fyn, i luftlinie ca. 15 km nordvest for Fåborg og ca. 10 km syd for Assens, omgivet af vand på alle sider og kun forbundet med det egentlige Fyn ved Agernæs med en smal landtange, kaldet Langøre. Før landsænkningen er der ingen tvivl om, at den regulært var landfast med Agernæs; men siden mistede den forbindelsen med fastlandet. Således viser flere kort fra 1600-tallet, at Helnæs var en ø, jf. teksten på side 3, der henviser til samlinger af gamle Danmarkskort. Siden blev øen ved en ustabil, marin forlandsdannelse, et såkaldt drag, atter forbundet med Fyn. Dette drag blev så grundlaget for den digesikrede kørevej til Helnæs.

M.J. Darre oplyser i "Danmark – Land og Folk" (1922, red. D. Bruun), at Helnæs er 1312 hektar stor, opmålingen baseret på målebordsblade i 1:20.000 fra 1899–1906. Skønt der snart er gået 100 år siden da, og skønt havet i den mellemliggende tid har taget sin del af Helnæs' klinger, afviger det nutidige areal næppe ret meget fra det opgivne.

Med undtagelse af den enestående, lavtliggende Helnæs Made, eller blot kaldt Maden, er hovedparten af det øvrige areal et kuperet randmorænelandskab. Højest liggende er med ca. 30 meter et punkt nord for Bavnehøj i den sydlige del, men rigtig mange steder er over 20 meter, bl.a. de to bakker, der fortæller ikke så lidt af Danmarks fortid, Djævlebakke og Galgebakke i nord, endvidere Toppen ved Madens nordvestside, Hvidklint ved østsiden og en hel del steder i den sydlige part samt Bobakker helt i nord, som er meget nær ved at være 30 meter høj. Herfra har man et fantastisk udsyn over Lille Bælt, og stedet er da også besøgt af mange mennesker. Ved dæmningen står der på gode fiskedage – "skulder ved skulder" – mange havørred-lystfiskere. Fra klinterne ved øst- og sydsiden er der en særdeles god udsigt til de tre, små øer i Helnæs Bugt, Illum, Hørshoved og Vigø, samt til Fyns høje vestside.

Selv om størstedelen af den nordlige og sydlige del er under plov, er en nogenlunde stor del af Helnæs' samlede areal dækket af en natur, der rummer de fleste, danske naturtyper. Først og fremmest skal fremhæves Maden, der på tre sider er omgivet af de høje istidsdannelser. Bo Leth Espensen beskriver i sin artikel i Natur og Miljø 3/1991 Maden som "...en af perlerne blandt Danmarks landskaber"... Derom kan der ikke være tvivl. Selve Maden er gammel havbund, og for kun ca. 200 år siden var det muligt at sejle helt ind til Helnæs By ad en rende, som stadig kan anes. Maden er nu ved naturlige krummoddannelser med udgangspunkt fra Lindehoved i sydvest afskåret fra Lille Bælt og er flere steder yderligere sikret ved diger. Efter kystsikringen sørgede en omfattende afvanding for en gennemgribende ødelæggelse af dette særprægede naturområde. Ved afvandingen ved hjælp af vindmøller forsvandt det

Humle (*Humulus lupulus*)

har jeg fundet over 15 steder på Helnæs, bl.a. i en kystnær sump ved skovbrynet ved Klinteskovens nordøstside. Her voksede den sammen med bl.a. Hjortetrøst (*Eupatorium cannabinum*), Gærde-Snerle (*Calystegia sepium*), Kær-Galtetand (*Stachys palustris*), Kattehale (*Lythrum salicaria*), Lådden Dueurt (*Epilobium hirsutum*), men først og fremmest Tagrør (*Phragmites australis*). Af træer er der her kun set Rødel (*Alnus glutinosa*) og Bånd-Pil (*Salix viminalis*).

meste af den ca. 90 hektar store sø, ved den mere mekaniserede afvanding i 1960'erne forsvandt søen helt. På grund af store mængder muslinger er jordbunden i Maden flere steder kalkholdig. Det skal slås fast, trods rovdriften på naturen, at kærerne og overdrevene, især mod nord, strandoverdrevet mod vest, strandengsområderne, grøfterne og engene i eller omkring Maden hver for sig alle er "naturperler".

Men Helnæs er andet end Maden. Blandt skovene er Klinteskov utroligt spændende, men også Hegnedskov ved Helnæs' "stadion" er interessant. Klinterne, såvel sydkystens som de skovklædte ved Klinteskov, samt ved Hvidklint, Elmebjerg og Bobakker er meget fascinerende, ikke blot i botanisk henseende, men også i bl.a. geologisk.

I omtalen af vegetationen er plantearterne, første gang de nævnes, med både dansk og latinsk navn, derefter kun med dansk.

Strande og strandvolde

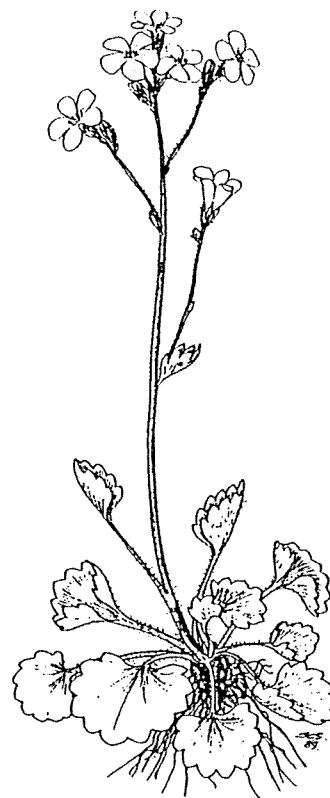
Helnæs har en ca. 20 lang kystlinie, hvilket stort set vil sige ca. 20 km stenede strande. Enkelte steder, især på østkysten, er der dog langt ud på stranden rørsumpe og strandenge. Kun få og små områder på Helnæs har sandet eller gruset strand.

Stranden mellem fyret i sydvest ved Lindehoved og Helnæs Sommerland i sydøst er enestående. Ganske vist er den langt fra egnet til traveture. Selv folk, der i naturen er vant til lidt af hvert, bliver her stillet på prøve. Generelt er hele strækningen nemlig opfyldt med store sten, hvoraf de fleste har ligget i de moræneaflejringer, der nu fremstår som klinte. Det, der gør en travetur mere langvarig og strabadserende end først antaget, er udover de mange sten de store mængder opskyllet Ålegræs og alger, der mange steder dækker stenene. Dette, at man ikke kan se trædeunderlaget kombineret med, at opskyllet gør stenene til en "glidebane", bevirker, at turen bliver meget anstrengende, og den er absolut ikke tilrådelig for folk med svage ledbånd. I mange år er de udvaskede sten blevet suppleret med henkastede marksten. Disse er dog ikke, som så ofte set ved vore kyster, læsset af "hulter til bulter". Aflæsningen er koncentreret i nogle få, men store områder.

Der er naturligt nok kun vegetation over sommerhøjvandszonen, hvor stenene eller opskyllet ikke dækker stranden helt. Hvor der er vegetation, drejer det sig almindeligvis om Strandkål (*Crambe maritima*), Strandarve (*Honckenya peploides*), Ager-Snerle (*Convolvulus arvensis*), Østersø-Strandsennep (*Cakile maritima* ssp. *baltica*), Hvidmelet Gåsefod (*Chenopodium album*) og Mælde-arterne Tykbladet Mælde (*A. glabriuscula*), Strand-Mælde (*Atriplex litoralis*) og Tand-Mælde (*A. deltoidea*). Nogle steder er der, især på den allerøverste del ved klinten, mindre, sandede eller lerede

Kornet Stenbræk (*Saxifraga granulata*)

findes på de fleste af Helnæs' skrænter og overdrev. Det gælder f.eks. på åsen ved Halen i nord. Her vokser den sammen med andre, almindelige overdrevsarter som Vellugtende Gulaks (*Anthoxanthum odoratum*), Håret Høgeurt (*Hieracium pilosella*), Tidlig Dværgbunke (*Aira praecox*), Alm. Markarve (*Arenaria serpyllifolia*), Gul Snerre (*Galium verum* ssp. *verum*), Bidende Stenurt (*Sedum acre*), Vild Hør (*Linum catharticum*), Alm. Pimpinelle (*Pimpinella saxifraga*), Stribet Kløver (*Trifolium striatum*) og mange andre.

områder uden sten. Her vokser, som de mest interessante arter, Strand-Loppeurt (*Pulicaria dysenterica*) og Vand-Brunrod (*Scrophularia umbrosa*). Desuden kan i flæng nævnes Gul Fladbælg (*Lathyrus pratensis*), Høj Stenkløver (*Melilotus altissima*), Bidende Stenurt (*Sedum acre*), Fladstrået Rapgræs (*Poa compressa*) og Strand-Krageklo (*Ononis spinosa*) samt Svine-Mælde (*Atriplex patula*), Cikorie (*Cichorium intybus*), de to sidstnævnte sandsynligvis faldet ned fra markerne ovenfor eller tilkommet med haveaffald.

Ved dæmningen er stranden stenet med bl.a. Østersø-Strandsennep, Strand-Krageklo, Alm. Strand-kamille (*Tripleurospermum maritimum* ssp. *salinum*), Melet Mælde (*Atriplex triangularis*) og Tand-Mælde.

Vest for Bogård vokser på den stenede strandvold bl.a. Strand-Mælde, Ager-Snerle, Strandarve, Blæresmælde (*Silene vulgaris* ssp. *vulgaris*), Alm. Sct. Hansurt (*Sedum telephium* ssp. *maximum*), Østersø-Strandsennep, Krybende Potentil (*Potentilla reptans*), Horse-Tidsel (*Cirsium vulgare*) og et enkelt eksemplar af Asparges (*Asparagus officinalis*). Ved nogle gravede damme i kanten af strandvolden vokser Strand-Mandstro (*Eryngium maritimum*) og Strand-Karse (*Lepidium latifolium*) samt bevoksninger af Rynket Rose (*Rosa rugosa*). Strand-Salat (*Lactuca tatarica*) er her også, endda i stort antal. Den vokser i selskab med bl.a. Gærde-Snerle (*Calystegia sepium*).

Stranden ved Toppen er småstenet, og nogle steder er stenene dækket af et tyndt lag grus. Her er mængder af Strand-Karse, Strandkål, Strandarve og Marehalm (*Leymus arenarius*).

Mellem Toppen og Skaghorn på vestsiden af Helnæs er stranden de fleste steder dækket af store sten, der stort set alle stammer fra udvaskning fra klinten. Der er ikke meget vegetation her. Nogle steder over sommerhøjvandslinien kan der, hvor der mellem stenene er lidt plads, f.eks. være Strand-Kogleaks (*Scirpus maritimus*), Strand-Mælde, Ager-Sennep (*Sinapis arvensis*), Østersø-Strandsennep og Kruset Skræppe (*Rumex crispus*). På grusede steder vokser Sodaurt (*Salsola kali* ssp. *kali*) og i trykvandszonen ved foden af klinten flere steder Tagrør (*Phragmites australis*), Kær-Svinemælk (*Sonchus palustris*), Høj Stenkløver og Ager-Padderok (*Equisetum arvense*).

Omtrent midtvejs mellem Toppen og Skaghorn findes øverst på stranden en pæn bestand af Strand-Salat, i 1993 ca. 200 eksemplarer. Her er desuden flere bevoksninger med Tagrør, der går et stykke op ad klinten. Tagrørene er isprængt Strand-Mælde, Alm. Svinemælk

Strand-Skræppe (*Rumex maritimus*)

har jeg fundet et par steder ved Helnæs' sydstrand ca. ½–1 km sydvest for Helnæs Sommerland. Her vokser den i vældzoner med rørsump af Tagrør (*Phragmites australis*) øverst på den stenede strand og ved foden af klinten i selskab med bl.a. Strand-Mælde (*Atriplex littoralis*), Strandkål (*Crambe maritima*), Ager-Snerle (*Convolvulus arvensis*), Hvidmelet Gåsefod (*Chenopodium album*) og Tigger-Ranunkel (*Ranunculus sceleratus*). På klinten ovenfor vokser iøvrigt Gold Hejre (*Bromus sterilis*), som er meget almindelig på Helnæs, nogle steder i marker endog meget plagsom.

(*Sonchus oleraceus*), Rød Arve (*Anagallis arvensis* ssp. *arvensis*), Strand-Karse, Følfod (*Tussilago farfara*) og Gærde-Snerle, og der er masser af Ager-Sennep.

Et af de få steder med sandstrand er ved Helnæs Strand, hvor der er en ca. 10 meter bred sandbræmme til disposition for badende eller soldyrkende mennesker. Af planter dominerer Marehalm. Derudover findes bl.a. Østersø-Strandsennep, Strand-Mælde, Strandarve, Tagrør, Filtbladet Kongelys (*Verbascum thapsus*) og Alm. Torskemund (*Linaria vulgaris*).

På få og små, blottede områder i strandrørsumpen ved Abkeldsgård findes nogle få arter af strandplanter. Det drejer sig bl.a. om Strand-Svingel (*Festuca arundinacea*) og Sandkryb (*Glaux maritima*). På lidt sandstrand vokser Strand-Kvik (*Elytrigia junceiforme*) og Ager-Sennep, som iøvrigt er meget hyppig på strandbredder på Helnæs.

Ved Elmebjerg og Djævlebakke er stranden overstrøet med store sten. I opskylsbræmmen, primært bestående af Smalbladet Ålegræs (*Zostera angustifolia*), er der masser af Strand-Mælde. Desuden rummer stranden Alm. Kvik (*Elytrigia repens*), Hybrid-Kvik (*E. junceiforme* x *repens*), Strandarve, Marehalm, Alm. Strandkamille, Strand-Svingel og i strandoverdrevet Blågrøn Svingel (*Festuca rubra* ssp. *pruinosa*).

Stranden syd for den største af Madens strandsøer er flere steder 20 meter bred, og den er nogle steder sandet, andre steder stenet. Her vokser nogle få Strand-Mandstro, noget mere Kruket Skræppe, Strandarve, Sodaurt, Strand-Kvik, Østersø-Strandsennep og Strand-Mælde. På strandvolde i dette område vokser

På billedet ses den smalle strand umiddelbart syd for fyret ved Lindehoved i sydvest. Klinten er her kun få meter høj, derfor kun få sten på stranden. I forgrunden skimtes en del af den betonmur, der er opført som kystsikring. De store sten i forgrunden er anbragt med samme formål. På stranden er der stort set ingen vegetation. Klinten er derimod hist og her vegetationsbærende med arter som Alm. Pimpinelle (*Pimpinella saxifraga*), Ager-Snerle (*Convolvulus arvensis*), Følfod (*Tussilago farfara*) og Vild Gulerod (*Daucus carota* ssp. *carota*). Kvantitativt er det dog den lille Fliget Vejbred (*Plantago coronopus*), der toppe.

Foto: EW, 17. aug. 1993. Fotoretning sydøst.

lidt Strand-Salat og i lavninger i strandvolde og i overgang mod strandeng Strandkarse.

Klinter og kystskrænter

Helnæs har ca. syv kilometer kystlinie med klinter og kystskrænter. Det længste, sammenhængende stykke med klinter strækker sig fra fyret i sydvest til området umiddelbart sydvest for det store sommerhusområde i sydøst, Helnæs Sommerland. Derudover er – med undtagelse af korte strækninger – området fra Bobakker i nordvest og til Toppen ca. 2 km sydligere med klinter. Ved østkysten er der længere strækninger med klinter, bl.a. ved Hvidklint og ved østsiden af Klinteskov.

Umiddelbart nord for Elmebjerg i nordøst er der ca. ½ km pragtfuld klint, der er præget af jævnlige ned- og udskridninger. Hvor nylige skred har fundet sted, er der ingen eller sparsom vegetation. De steder, hvor der inden for de sidste mange år ingen nedskridninger har været, er de vegetationsdækkede. Her vokser arter som Ru Bittermælk (*Picris hieracioides*), Blåhat (*Knautia arvensis*), Kransbørste (*Clinopodium vulgare*), Vild Hør (*Linum catharticum*), Mark-Tusindgylden (*Centaurium erythraea*), Alm. Pimpinelle, Følfod, Alm. Agermåne (*Agrimonia eupatoria*), Blågrøn Star (*Carex flacca*), Nikkende Limurt (*Silene nutans*), Filtbladet Kongelys, Strand-Svingel, Skov-Løg (*Allium scorodoprasum*), Smalbladet Høgeurt (*Hieracium umbellatum*) og Lav Tidsel (*Cirsium acaule*) samt Tandbælg (*Sieglingia decumbens*)

Ca. 300 meter sydøst for fyret ved Lindehoved i sydvest er stranden småstenet. Kun allerøverst er der sparsom vegetation. Mest er der af Kær-Svinemælk (*Sonchus palustris*). Derimod er skrænten næsten helt dækket af planter. Her er rigtig meget Vild Gulerod (*Daucus carota* ssp. *carota*). Andre fremtrædende arter er Humle-Sneglebælg (*Medicago lupulina*), Alm. Hundegræs (*Dactylis glomerata*), Rejnfan (*Tanacetum vulgare*), Lancet-Vejbred (*Plantago lanceolata*) og Ager-Snerle (*Convolvulus arvensis*). Sidstnævnte kan, som det ofte ses på klinter, totalt dække store flader. Foto EW, 17. aug. 1993. Fotoretning sydøst.

og Korbær (*Rubus caesius*). Øverst findes mange Svalerod (*Vincetoxicum hirundinaria*). Flere steder er klinten så stejl, at ingen eller kun ganske få planter kan få fat. Derimod huser den mange digesvaler. Hvor der er vegetation, findes den på skredmaterialet, som mest er sand. Det er et interessant område, som kun ganske få mennesker ser. Oftest er der tale om sejlere, som fra bugten ser de spændende formationer. Nogle af dem går i land for at iagttage det på nærmere hold. Men også her er de interessante arters dage snart talte. Hvor Engriflet Hvidtjørn (*Crataegus monogyna*), Sitka-Gran (*Picea sitchensis*), Alm. Røn (*Sorbus aucuparia*), Slåen (*Prunus spinosa*), Alm. Hyld (*Sambucus nigra*) og Rose-arter, især Glat Hunde-Rose (*Rosa canina* ssp. *canina*), kan få fat, har de allerede bemægtiget sig en betragtelig del af klinten. På det nyligt nedskredne materiale kan konstateres, at Følfod hurtigt indfinder sig. Her er også fundet en del Sød Astragal (*Astragalus glycyphyllus*).

Mellem Sømærker og Hvidklint ved østkysten ligger nogle utroligt flotte, vegetationsklædte kystskrænter, som endnu ikke er overbevokset med træer og buske. Af de mest dominerende arter skal nævnes Stor Knopurt, Hulkravet Kodriver, Nælde-Klokke, Eng-Brandbæger, Tjærenellike (*Lychnis viscaria*), Bred-bladet Timian, Hjertegræs, Bakke-Jordbær (*Fragaria viridis*), Bakke-Tidsel, Nikkende Limurt, Tandbælg, Alm. Pimpinelle, Vild Hør, Tandfri Vårsalat, Knold-Rottehale og Rundbælg. Tårnurt, som er ved at være en sjælden sag i Danmark, skal her nærmest tælles i tusinder, et enestående syn; men det ender nok med området her, som det er gået mange andre skrænter ved østkysten: Der er en begyndende, men stærk opvækst af træer og buske, især Tjørn. Den nordlige del er allerede så tilgroet, at der kun er få af de arter, der vokser på åben bund få meter derfra. Det er en meget pludselig og skarp grænse, der er

På sydkysten er klinten mange steder under stadig erosion, og det meste af strækningen fremstår som stejlkliner. Mange steder er klinten dog ved underminering sunket sammen. På fotoet ses et af de steder. Her er der dog tale om et lille "skår". Flere steder drejer det sig om flere hundrede m². Vegetationen består primært af Tagrør (*Phragmites australis*), som vokser her på grund af trykvand. Derudover findes bl.a. Kær-Svinemælk (*Sonchus palustris*), Følfod (*Tussilago farfara*), Kvan (*Angelica archangelica* ssp. *litoralis*), Korbær (*Rubus caesius*) og Alm. Strandkamille (*Tripleurospermum maritimum* ssp. *salinum*)

mellem det artsrige område uden synderlig mange træer og buske og den del, der nu er mere eller mindre dækket.

Ved Elmebjerg er kystskrænten dækket af et tæt krat, og den ligger så langt væk fra normal højeste vinterhøjvandslinie, at der ikke er tegn på nedskridninger i de sidste, mange år. Krattet består primært af Ahorn (*Acer pseudoplatanus*) og Ask (*Fraxinus excelsior*), men også Bøg (*Fagus sylvatica*), Skov-Æble (*Malus sylvestris*), Pære (*Pyrus communis*) og Rødel (*Alnus glutinosa*) er repræsenteret. Af urter er bl.a. set Filtbladet Kongelys, Nælde-Klokke (*Campanula trachelium*) samt Asparges, og ved foden af klinten vokser en del Kær-Svinemælk.

Fra Toppen og til lidt syd for Skaghorn i nordvest er klinten sandet og stejl og de fleste steder utilgængelig. På de stejleste sider, der ofte er helt lodrette, er der ingen vegetation. Af den nogenlunde artsrige flora skal først og fremmest nævnes Rundbælg (*Anthyllis vulneraria*), Følfod, Vild Gulerod (*Daucus carota* ssp. *carota*), Bidende Stenurt (*Sedum acre*), Vår-Brandbæger (*Senecio vernalis*), Eng-Brandbæger (*S. jacobaea*), Håret Høgeurt (*Hieracium pilosella*) og Lucerne (*Medicago sativa*), som alle er tilstede i store mængder. Marehalm findes flere steder på stranden og går nogle steder ca. 10 meter op på klinten, noget som sjældent ses. På adskillige steder med trykvand findes mindre bevoksninger af Tagrør, der nogle steder er isprængt Elfenbens-Padderok (*Equisetum telmateia*), medens der andre steder er store bevoksninger af Korbær. Iøvrigt er der øverst på klinten flere digesvalekolonier. Nogle af hullerne ligner indgangene til Tejstreder, men jeg har ingen Tejster set.

Nær Skaghorn er det muligt at botanisere på selve klinten, der her er ca. 10 meter høj. Udover tidligere nævnte arter er der set Bitter Bakkestjerne (*Erigeron acre*), Liggende Hejre (*Bromus hordeaceus* ssp. *thominii*), Femhannet Hønsetarm (*Cerastium semidecandrum*), Aften-Pragtstjerne (*Silene alba*) og Kruket Skræppe. Her er, foreløbig, kun set nogle enkelte buske af Rynket Rose. På den nordligste del af klinten, umiddelbart syd for et par små vandhuller, vokser der mængder af Gærde-Kørvel (*Anthriscus caucalis*).

Ligsom stranden ved sydkysten er enestående, er klinterne det ikke mindre. De udsættes ved sønden- og vestenvind for bølgeslag, der ved særligt stærk storm og højvande nedbryder dem. Efter friske nedskridninger er der på klinten ingen vegetation; det er der heller ikke, hvor den er næsten lodret. Mest interessant er vegetationen i et stort område,

Smalbladet Høgeurt (*Hieracium umbellatum*)

er udbredt over hele Danmark. På Helnæs er den med sine under 10 voksesteder ikke helt almindelig. Et af dens voksesteder er de smukke overdrevs- og klintområder ved Elmebjerg, Djævnlebakke og Galgebakke i nordøst. På Elmebjerg vokser den sammen med f.eks. Bredbladet Timian (*Thymus pulegioides*), Svalerod (*Vincetoxicum hirundinaria*), Lav Tidsel (*Cirsium acaule*) og Blågrøn Star (*Carex flacca*), en meget interessant sammensætning. For hele dette smukke område gælder det, at dets dage er talte, såfremt der ikke gøres noget effektivt mod den tilgroning og tilplantning, som nu har varet ved i adskillige år.

som har været så stærkt undermineret, så det til sidst er "kuret" ned på stranden. Det kan flere steder dreje sig om mange hundrede m². Der er nu tre niveauer: Stranden, der hurtigt er blevet befriet for det nedstyrtede materiale, så kun de store sten derfra ligger tilbage, det ovenfor liggende, eventuelt tidligere opdyrkede areal, som er gledet nogle få meter ned og så det tilbageværende, endnu opdyrkede, som på et eller andet tidspunkt ud i fremtiden vil gøre det nedskredne og borteroderede følgeskab. Vegetationen er de fleste steder meget interessant. Ved trykvand er der "skove" af Elfenbens-Padderok, Kvan, Strand-Loppeurt, Kær-Svinemælk og Skarntyde (*Conium maculatum*). Flere steder er der store bevoksninger af Brombær og Hasselbrombær, bl.a. *Rubus radula* og *R. martenseni*. Sidstnævnte er i Danmark kun kendt fra nogle få steder i det østlige Sønderjylland. Af andre arter fra trykvældszonerne på klinten som helhed skal nævnes Smalbladet Dunhammer (*Typha angustifolia*), Blågrå Siv (*Juncus inflexus*), Vand-Mynte (*Mentha aquatica*), Vinget Perikon (*Hypericum tetrapterum*) og Kær-Padderok (*Equisetum palustre*).

På klinten ved fyret i sydvest vokser masser af Fliget Vejbred, Følfod, Kost-Fuglemælk (*Ornithogalum umbellatum*), Dansk Kokleare (*Cochlearia danica*), Alm. Pimpinelle (*Pimpinella saxifraga*), Ager-Snerle, Rank Vejsennep (*Sisymbrium officinale*), Gærde-Kørvel, Knold-Ranunkel (*Ranunculus bulbosus*) og Burre-Snerre (*Galium aparine*). Den mest iøjnefaldende er – på grund af det store antal – ubetinget Vild Gulerod.

Ca. 300 meter sydøst for fyret, syd for Aserhøjgård, er vegetationen stadig domineret af Vild Gulerod. Derudover ses Humle-Sneglebælg (*Medicago lupulina*), Rejnfan (*Tanacetum vulgare*), Lancet Vejbred (*Plantago lanceolata*), Alm. Hundegræs (*Dactylis glomerata*) og Ager-Snerle, som adskillige steder er meget tæt voksende.

Ca. 100 meter længere mod sydøst dukker andre arter op. Det er dog stadig Vild Gulerod, som præger billedet. Desuden ses Stor Knopurt (*Centaurea scabiosa*), Alm. Torskemund, Cikorie, Strand-Svingel (*Festuca arundinacea*) og Alm. Kællingetand (*Lotus corniculatus*). Et flere hundrede m² stort skred rummer bl.a. Pil (*Salix* spp.) og Rødel. På grund af trykvæld findes arter

Mark-Bynke (*Artemisia campestris*)

har mange voksesteder på Helnæs, flest i den nordvestlige del. På den sydvendte og tørre del af overdrevet ved Toppen vokser den sammen med bl.a. Vild Gulerod (*Daucus carota* ssp. *carota*), Eng-Brandbæger (*Senecio jacobaea*), Knoldet Mjødurt (*Filipendula vulgaris*), Bidende Stenurt (*Sedum acre*), Alm. Pimpinelle (*Pimpinella saxifraga*) og Gul Snerre (*Galium verum* ssp. *verum*).

som Lådden Dueurt (*Epilobium hirsutum*) og Blågrå Siv. Flere af disse terrasser rummer vældige krat af Brombær, Korbær, Slåen, Tjørn og Roser samt Hvidgran (*Picea glauca*). Det er de fleste steder så godt som udelukket at trænge ind i krattene.

Strandoverdrev

På alle sider er Helnæs omgivet af vand. Kun hvor klinterne mod nordvest, øst og syd samt ved Klinteskov ved sydøstsiden ligger for tæt på vandet, er der ikke strandoverdrev.

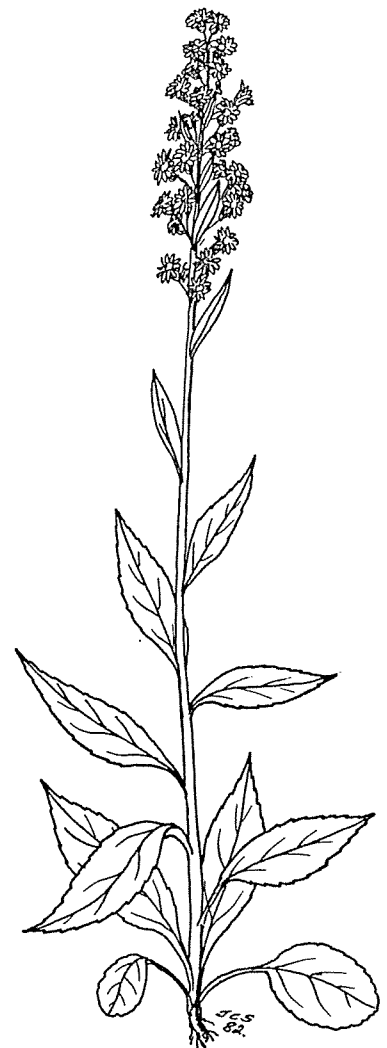
Umiddelbart syd for Toppen er strandoverdrevet ca. 75 meter bredt. Den absolut dominerende art er, som så ofte set, Engelskgræs (*Armeria maritima*). Desuden er der meget af Liggende Hejre, Bidende Stenurt, Mark-Bynke (*Artemisia campestris*), Strandarve, Vellugtende Gulaks (*Anthoxanthum odoratum*), Rødknæ (*Rumex acetosella*), Fåre-Svingel og Rød Svingel (*Festuca ovina* og *F. rubra* ssp. *rubra*), Knold-Ranunkel, Femhannet Hønsetarm og Hejrenæb (*Erodium cicutarium* ssp. *dunense*). Strand-Mandstro er derimod ikke meget af.

Ca. ½ km syd for Toppen har afvandingsgrøfterne et udløb i Lille Bælt. Her findes på strandoverdrevet en lille bestand af Strand-Salat. På den anden side af udløbet vider strandoverdrevet sig ud og er stadig domineret af Engelskgræs. Nu ses der også arter som bl.a. Dansk Kokleare, Vår-Brandbæger, Knold-Ranunkel og Bakke-Knave (*Scleranthus annuus* ssp. *polycarpus*).

Strandoverdrevet ved den centrale, vestligste del af Maden er mange steder flere hundrede meter bredt, og det er temmeligt ujævnt. I nogle lavninger er der permanent mere eller mindre vådt. Kun meget nedbørsfattige somre kan udtørre alle lavninger. Besøges strandoverdrevet i det rette tidsrum, kan man opleve et sjældent, smukt syn, da hele området stort set er i blomst på samme tid. Det kunne i 1989 opleves den 29. april. Da sås "myriader" af blomstrende Kornet Stenbræk (*Saxifraga granulata*), Knold-Ranunkel, Rank-, Forskelligfarvet og Bakke-Forglemmigej (*Myosotis stricta*, *M. discolor* og *M. ramosissima*), Smalbladet og Vår-Vikke (*Vicia angustifolia* og *V. lathyroides*), Flipkrave (*Teesdalia nudicaulis*) og Vår-Gæslingeblomst (*Erophila verna*), alle dannende et stort, ubrudt blomstertæppe. Det er en unik oplevelse. Når disse tidligt blomstrende arter er ved at være på retur, overtager bl.a. Engelskgræs scenen sammen med Håret Høgeurt, Rødknæ, Bakke-Nellike (*Dianthus deltoides*), Gul Snerre (*Galium verum* ssp. *verum*), Bidende Stenurt, Høst-Borst (*Leontodon autumnalis*), Alm. Kællingetand og Alm. Kongepen (*Hypochoeris radicata*).

Alm. Gyldenris (*Solidago virgaurea*)

er på Helnæs almindelig i bl.a. Helnæs Skov, især langs skovstier, i lysninger eller på den østvendte, skovklædte klint. På klinten ved Elmebjerg, hvor den også findes, vokser den i selskab med Alm. Knopurt (*Centaurea jacea*), Nælde-Klokke (*Campanula trachelium*), Vild Gulerod (*Daucus carota* ssp. *carota*), Bittermælk (*Picris hieracioides*) og Nikkende Limurt (*Silene nutans*).

Af græsser og storer kan nævnes Fåre-Svingel og Rød Svingel, Alm. Hvene (*Agrostis tenuis*) og Tidlig Dværgbunke (*Aira praecox*). Nævnes skal også det store antal af Strand-Mandstro. Rundt omkring på strandoverdrevet vokser buske, især Glat Hunde-Rose. Yderst, bl.a. i og ved et hjulspor, findes meget store mængder af Fliget Vejbred. Et par steder er der engang deponeret affald, mest fra haver. Dog er der også set jernaffald, marksten og "udrangeret" fodtøj. Her findes nogle arter i større koncentration end andre steder på strandoverdrevet. Det drejer sig om Hundetunge, Alm. Katost, Horse-Tidsel, Alm. Svinemælk og Ru Svinemælk samt Rank Vejsennep. Desuden en række arter, der kun kan være kommet med haveaffald. Det drejer sig om Peberrod (*Armoracia rusticana*), Gærde-Kartebolle (*Dipsacus sylvestris*), Æselfoder (*Onopordon acanthium*), Filtbladet Kongelys og Alm. Hjertespannd (*Leonurus cardiaca*). Også en bevoksning af Rabarber (*Rheum rhabarbarum*) ser ud til at trives vel herude, hvor meget af vegetationen ellers bærer præg af den til tider barske vestenvind og de store mængder forstøvet saltvand, der ved stærk blæst flyver ind over Maden.

Østkysten fra Helnæs Skov i sydøst ved Helnæs Strand og til Halen i nord har flere strækninger med rørsumpe, andre har strandoverdrev. På strandoverdrevet, hvor flere både har liggeplads, er der i skovbrynet fundet opskylszoner. Det tyder på, at området i ny og næ, sandsynligvis i forbindelse med vandstuvning på grund af længerevarende søndenvind, bliver overskyllet. På strandoverdrevet vokser bl.a. Marehalm, Strandarve, Strand-Mælde, Alm. Kvik, Tandfri Vårsalat (*Valerianella locusta*), Skov-Løg, Ager-Snerle og Rejnfan. Ved Helnæs Strand består strandoverdrevsvegetationen bl.a. af Marehalm, Strandarve, Alm. Kvik (*Elytrigia repens*) og Strand-Mælde. Det lille stykke med strandoverdrev ophører

Et af de mange steder ved den prægtige sydside med stejlkliner og mere eller mindre bevoksede skredflader. Billedet viser en mindre udskridning. En af de første planter, der indvandrer på ny, åben bund, er Vild Gulerod (*Daucus carota* ssp. *carota*). Af andre, ligeledes meget hyppige arter, kan nævnes Krybende Potentil (*Potentilla reptans*), Stor Knopurt (*Centaurea scabiosa*) og Ager-Tidsel (*Cirsium arvense*), medens f.eks. Bakketidsel (*Carlina vulgaris*) ikke er nær så hyppig. Foto EW, 17. aug. 1993.

lidt nord for skovens sydøstlige hjørne.

Ved Sømærker umiddelbart nord for Klinteskov findes et fuldstændigt vegetationsdækket strandoverdrev med arter som Rejnfan, Draphavre (*Arrhenatherum elatius*), Alm. Katost (*Malva sylvestris*), Blæresmælde, Skov-Løg, Skarntyde og Sød Astragel samt Asparges. Her findes også en mindre bestand af forvildet Peberrod.

Få hundrede meter nordligere er strandoverdrevet ca. 30 meter bredt og rummer arter som Strand-Mælde, som oftest vokser, hvor der er opskyllet tang. Desuden Liggende Hejre, Kruset Skræppe, Stribet Kløver (*Trifolium striatum*), Engelskgræs, Alm. Røllike (*Achillea millefolium*), Lancet Vejbred og Dansk Kokleare. Inderst i strandoverdrevet, ved foden af en lav, kratbevokset skrænt, vokser Skarntyde, Strand-Kvik og Hybrid-Kvik (*Elytrigia junceiforme* x *repens*).

Strandenge, strandrørsumpe og strandsøer

Det er specielt i den vestlige del af Maden, at disse biotyper findes; men også langs østkysten, hvor der i nord ved Halen og specielt ved Rørmose er betydelige arealer.

På nord- og sydsiden af Halen ligger smalle strimler strandeng og mindre områder med rørsump af Tagrør. Desuden Strand-Malurt (*Artemisia maritima*), Strand-Annelgræs (*Puccinellia maritima*) og Udspærret Annelgræs (*P. distans*), Gåse-Potentil (*Potentilla anserina*), Strand-Svingel, Strand-Mælde og Spyd-Mælde, Strand-Asters (*Aster tripolium*), Læge-Kokleare (*Cochlearia officinalis*), Strand-Vejbred (*Plantago maritima*) og Strand-Trehage (*Triglochin maritimum*).

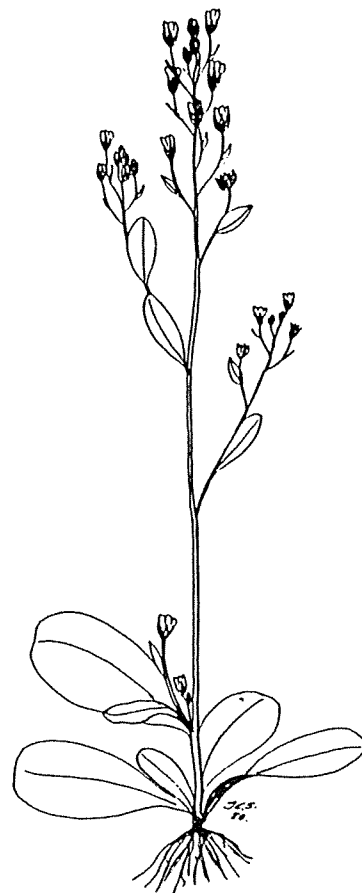
Ved kysten ud for Elmebjerg og Rørmose i nordøst findes rørsump-områder, som hovedsageligt består af Tagrør. Her ligger flere, mindre vandhuller, som kan være svære at komme til. I 1993 var rørene omkring et par af vandhullerne dog slået, så de var mulige at besøge. Et par steder var vegetationen imidlertid så massiv, at slåningen midtvejs var opgivet.

Ved kysten vest for Bogård ligger en strandrørsump af Tagrør. Derudover vokser bl.a. Sandkryb, Ager-Svinemælk, Alm. Strandkamille, Gåse-Potentil, Strand-Mælde og andre Mælde-arter, mest Spyd-Mælde.

Ved kysten ved Abkeldsgård findes Tagrørsump, hvori der er enkelte, blottede flader. Rørsumpen rummer arter som Kvan, Gærde-Snerle, Strand-Mælde, Kær-Svinemælk, Skov-Hanekro (*Galeopsis bifida*), Strand-Kogleaks og Kær-Galtetand.

Samel (*Samolus valerandi*)

Med undtagelse af nogle ganske få fund nord for linien Århus/Skive, jf. omtale i Piggen (Løjtnant & Wessberg, 1993), har Samel sin danske udbredelse ved østkysten af Syd- og Sønderjylland, på Fyn og på de andre, større øer i Sydøst-Danmark. Der er for Helnæs' vedkommende ikke tale om, at den er almindelig. Jeg har kun set den i dele af Maden; men hvor den er, findes den til gengæld i stort antal.

Flere steder i Maden, især syd for Madevej, ligger adskillige strandsøer og enkelte afvandingsgrøfter. I tørre somre er stort set alt udtørret, og vegetationen er da spredtvoksende, lav og tørkepræget. I regnrige somre (f.eks. 1993) er der frodigt omkring søerne. I området, taget under ét, vokser bl.a. Kragefod (*Potentilla palustris*), Dværg-Star (*Carex oederi* ssp. *oederi*), Vand-Pileurt, Harril (*Juncus gerardi*), Strand-Trehage, Blågrøn Kogleaks og Strand-Kogleaks, Strandgåsefod (*Suaeda maritima*), Alm. Salturt og Kortakset Salturt (*S. ramosissima*), Strand-Asters, Samel, Kødet og Vingefrøet Hindeknæ (*Spergularia marina* og *S. media*) og det lille, sjældne græs, som er lettest at finde, når støvknapperne hænger ned: Spidshale (*Parapholis strigosa*), som i 1993 fandtes i meget stort antal ved disse strandsøer.

Overdrev og skrænter

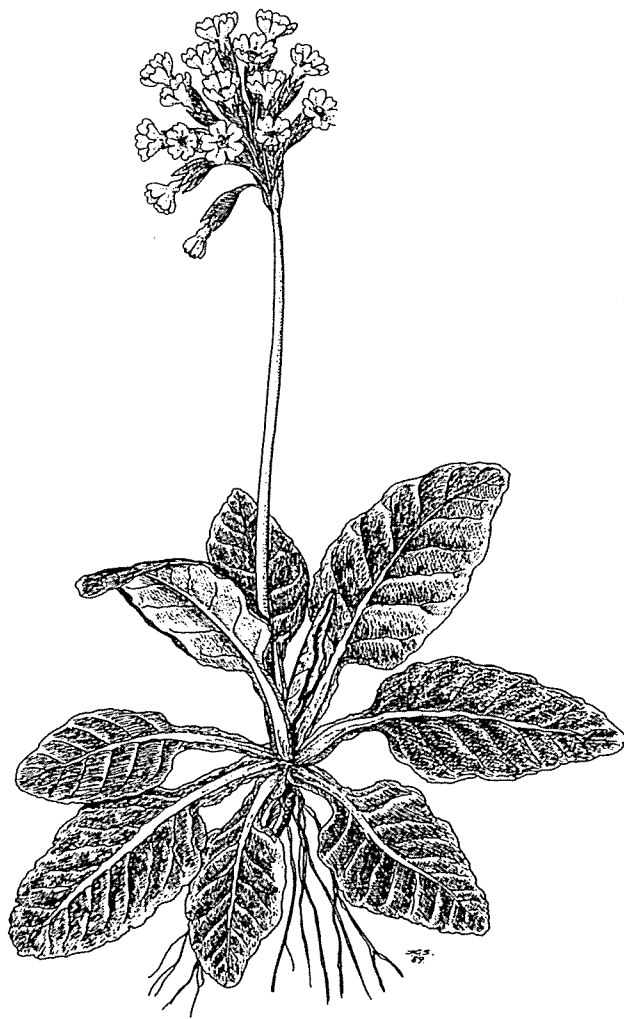
Helnæs rummer en del lysåbne og tørre skrænter, og en betydelig part af "øens" areal består af overdrev, der for en dels vedkommende rummer en flora, der er beslægtet med naturskrænternes og strandoverdrevenes.

Det smalle område fra landevejen ved dæmningen og til de stejle klinger mod vest har tidligere været afgræsset; men det henligger som så mange andre, førhen afgræssede områder i "kongeriget" som en ret trist mark med bl.a. megen Lucerne og en del Hvid Snerre (*Galium mollugo*), Mark-Bynke (*Artemisia campestris*), Bidende Stenurt, Lancet Vejbred, Vår-Vikke, Vår-Brandbæger og Nikkende Limurt, og der er om foråret mange blomstrende Mælkebøtter, især mange af *Taraxacum planum*. Mod klinten er overdrevet bræmmet af krat af Slåen. Her er der nogle få arter, der ikke findes på det tilstødende overdrev, bl.a. Vild Kørvel (*Anthriscus sylvestris*), Stor Nælde (*Urtica dioica*) og Dag-Pragtstjerne (*Silene dioica*).

Området omkring Djævlebakke og Galgebakke syd for Halen ligger for størstepartens vedkommende hen som uopdyrkede overdrev. Her vokser bl.a. Gul Snerre, Alm. Syre (*Rumex acetosa*), Liden Klokke (*Campanula rotundifolia*), Bakke-Nellike, Knold-Rottehale (*Phleum bertolonii*), Blæresmælde og Håret Star (*Carex hirta*), og øverst dominerer Vild Kørvel. Et lille område er plantet til med Rødgran (*Picea abies*), men parcellen er uplejet og træerne vantrives. Af arter er set Ager-Tidsel (*Cirsium arvense*), Rød Svingel, Alm. Bjørneklo (*Heracleum sphondylium*), Glat Dueurt (*Epilobium montanum*), Humle-Sneglebælg, Nælde-Klokke, Alm. Brunelle (*Prunella vulgaris*) og Eng-Brandbæger.

Hulkravet Kodriver (*Primula veris*)

findes en hel del steder på Helnæs, især på overdrevenes skrænter. På et af voksestederne kan man tale om "mængder af Kodriver". Det er på de meget smukke overdrev i den nordlige del af Maden, specielt i området umiddelbart øst for Toppen. På lang afstand kan man se de tæt voksende grupper af denne smukke plante. Biotopen er artsrig, derfor skal kun nævnes nogle af de arter, der også havde en vis dominans, bl.a. Slåen (*Prunus spinosa*), Tandfri Vårsalat (*Valerianella locusta*), Skov-Løg (*Allium scorodoprasum*), Mark-Frytle (*Luzula campestris*) og Korsknep (*Glechoma hederacea*).

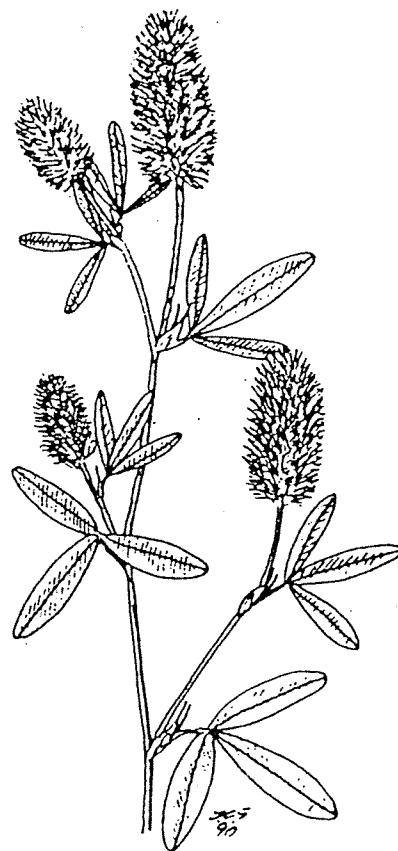
Lidt mod sydøst er et andet lille overdrevsområde forsøgt tilplantet, men beplantningen her har det ikke bedre. Urte- og artsrigdommen er stor med bl.a. Vild Gulerod, Alm. og Stor Knopurt, Tårnurt (*Turritis glabra*), Bredbladet Timian, Hjertegræs (*Briza media*), Hvid Okseøj (Leucanthemum vulgare) og Bjerg-Perikon (*Hypericum montanum*). Af urter og buske vokser Svalerod, Selje-Røn (*Sorbus intermedia*) samt Glat Hunde-Rose. I den sydligste del har mængder af Ager-Padderok givetvis taget livet af mange, mere interessante arter. Hele stykket er unikt, men det er et spørgsmål om få år, før Rødgranerne trods mangelfuld pleje får kvalt den fascinerende vegetation.

Åsen med navnet Halen ligger i nord ved dæmningen til Agernæs, og den består hovedsageligt af smeltevandssand. Ved forårstide ligner overdrevene de farvestrålende strandoverdrev ved Maden, blot mindre intensivt. I modsætning til området ved Maden bliver dette afgræsset. Der er da også af den grund ved skiltning gjort opmærksomt på, at færdsel er på eget ansvar. De vigtigste arter her er Kornet Stenbræk, Tusindfryd (*Bellis perennis*), Knold-Ranunkel, Mark-Frytle (*Luzula campestris*), Håret Høgeurt (*Hieracium pilosella*), Vellugtende Gulaks (*Anthoxanthum odoratum*), Hulkravet Kodriver (*Primula veris*), Vår-Gæslingeblomst, Lav Tidsel, Bredbladet Timian, Vild Hør, Hjertegræs, Stribet Kløver, Engelskgræs, Flipkrave, Glat Enghavre (*Helictotrichon pratense*), Vår-Vikke, Tandfri Vårsalat og Bidende Stenurt samt en af vore mindste urter, den lille, smukke Liden Fugleklo (*Ornithopus perpusillus*). Nord-siden er blomsterrig, men sydsiden er endnu rigere. Som en naturlig ting rummer området en del Mælkebøtte-arter, der tilhører sektionerne Rødfrugtet og Gråfrugtet Sand-Mælkebøtte. Ialt er der set 5 arter: *Taraxacum proximum*, *T. lacistophyllum*, *T. brachyglossum*, *T. platyglossum* og *T. commixtum*. Iøvrigt er flere områder i den vestligste del af åsen dækket af krat af bl.a. Slåen, Glat Hunde-Rose og Alm. Hyld.

Ved Madens nordvestlige hjørne ligger den 27 meter høje Toppen. Vestsiden er stejle klinger, medens sydsiden består af vegetationsdækkede bakkesider, overdrev og strandoverdrev. Der er et usædvanligt, farvestrålende skue i april-juni måned. De mange blomstrende buske af især Slåen og Hvidtjørn og de mange, ofte tætte bestande af Hulkravet Kodriver ses på lang afstand. Ellers er der mest almindelige arter som Tusindfryd, Knold-Ranunkel, Tandfri Vårsalat, Gåsemad, Skov-Løg og Sand-Løg (*Allium vineale*), men også knapt så

Hare-Kløver (*Trifolium arvense*)

er i de fleste egne af Danmark en almindelig art på sandede skrænter og overdrev. Et af disse områder ligger omkring Helnæs' tidligere losseplads, ca. ½ km nordvest for Holmegård. Indtil 1989 kunne man her komme af med sit haveaffald, men pladsen er nu tilført jord og nivelleret, så der intet spor er af den. Lossepladsen var på alle sider omgivet af sandede overdrev, hvoraf nogle tidligere havde været (forsøgt?) opdyrket. I hele dette, mange hektar store overdrev vokser utallige Liden Fugleklo (*Ornithopus perpusillus*). Af de mange andre arter kan nævnes Canadisk Bakkestjerne (*Conyza canadensis*), Rejnfan (*Tanacetum vulgare*), Rødknæ (*Rumex acetosella*), Hejrenæb (*Erodium cicutarium*), Femhannet Hønsertarm (*Cerastium semidecandrum*), Tidlig Dværgbunke (*Aira praecox*) og Bredbladet Timian (*Thymus pulegioides*).

almindelige arter som Dunet Enghavre (*Helictotrichon pubescens*), Hjertegræs, Blågrøn Star og Nikkende Limurt er der masser af. Længere hen på året ses bl.a. Knoldet Mjødurt (*Filipendula vulgaris*), Vild Gulerod, Mark-Krageklo (*Ononis repens*) og Mark-Bynke. På den flade, øvre del af Toppen vokser meget Gærde-Kørvel (*Anthriscus caucalis*), en art, som man ikke mere ser så ofte. Desuden kan herfra nævnes Lucerne, Stor Knopurt og Blæresmælde. Et mange m² stort område er dækket af et tæt buskads af Korbær.

Mange af de tidligere, opdyrkede marker i det sandede område omkring en tidligere losseplads, som nu er planeret som det omgivende terræn, ligger uudnyttede hen. Dette flere hektar store område, som ligger ca. ½ km nordvest for Holmegård, rummer det største antal, jeg har set, af Liden Fugleklo. Her er tale om et meget højt antal af denne lille, og ved nærmere iagttagelse, smukke art. Af andre arter herfra kan nævnes Flipkrave, Femhannet Hønsetarm og Alm. Hønsetarm (*Cerastium fontanum* ssp. *triviale*), Alm. Hjertespad, Blåmunke (*Jasione montana*), Ager-Stedmoderblomst (*Viola arvensis*), Kornet Stenbræk, Gåsemad (*Arabidopsis thaliana*), Tidlig Dværgbunke, Vår-Vikke, Knold-Ranunkel, Vellugtende Gulaks og Mark-Frytle.

Mod Maden ender overdrevet i en ca. 10 meter høj skrænt med en vegetation, der bl.a. tæller arter som Alm. Mælkeurt (*Polygala vulgaris*), Strand-Krageklo (*Ononis spinosa*), Krybende Potentil, Bakketidsl (*Carlina vulgaris* ssp. *vulgaris*), Liggende Hejre, Håret Høgeurt, Tidlig Dværgbunke, Vår-Gæslingeblomst, Alm. Brandbæger (*Senecio vulgaris*) og Eng-Brandbæger.

På den østlige side af den ikke mere eksisterende losseplads ligger et sandet overdrev med megen Canadisk Bakkestjerne (*Conyza canadensis*), Rejnfan, Grå Bynke (*Artemisia vulgare*) og Vellugtende Gulaks. Hist og her farver Rødknæ i dens blomstringstid store områder rødt. Området rummer mange typiske overdrevsarter, bl.a. Hare-Kløver (*Trifolium arvense*), Mark-Bynke, Krumhals (*Anchusa arvensis*), Blåmunke, Alm. Kongepen, Femhannet Hønsetarm, Sandskæg (*Corynephorus canescens*) og Tidlig Dværgbunke.

Syd for boldpladsen ved Holmegård ligger et ugræsset og temmeligt uinteressant stykke overdrev med "trivielle" arter som Alm. Kongepen, Femhannet Hønsetarm, Alm. Hvene, Fløjlsgræs (*Holcus lanatus*), Rødknæ, Blågrøn Svingel, Alm. Kvik og Ager-Tidsel. De to eneste arter, der ikke er dagligdags, er igen Liden Fugleklo og Stribet Kløver.

Sandskæg (*Corynephorus canescens*).

Selvom der er mange, sandede områder på Helnæs, har jeg kun fundet Sandskæg nogle få steder, bl.a. på et udyrket overdrev vest for Hegnedskov, hvor den vokser sammen med flere af de arter, Anfred Pedersen nævner i Gramineernes udbredelse i Danmark (1974). Det drejer sig bl.a. om Blåmunke (*Jasione montana*), Fåre-Svingel (*Festuca ovina*) og Alm. Kongepen (*Hypochoeris radicata*). At den hurtigt indfinder sig på forladte, sandede marker, som omtalt i afhandlingen, er set på en sandet mark umiddelbart nord for campingpladsen og syd for Klinteskov.

Ved Bobakker umiddelbart syd for dæmningen mod Agernæs findes nogle op til ca. 8 meter høje vejskrænter. De er, især i forsommeren og højsommeren, meget flotte med blomstrende Alm. Knopurt (*Centaurea jacea*) og Stor Knopurt, Bredbladet Timian (*Thymus pulegioides*), Alm. Krageklo (*Ononis repens*), Ru Bittermælk, Alm. Agermåne, Lucerne (*Medicago sativa*), Alm. Pimpinelle og Alm. Sct. Hansurt. Af græsser kan nævnes Draphavre, Alm. Hundegræs og Rød Svingel (*Festuca rubra* ssp. *rubra*). Om foråret er farverigdommen ikke meget mindre. Da drejer det sig om arter som Tandfri Vår-salat, Vår-Brandbæger, Kornet Stenbræk og Femhannet Hønsetarm.

Afvandingsgrøfter og kanaler

Da det meste af Helnæs er kuperet morænelandskab, er der selvsagt ikke mange grøfter. Langt størstedelen af dem er de afvandingsgrøfter og kanaler, der i sin tid var medvirkende til, at det store, meget våde område i Maden kunne indgå i landbrugsdriften.

I Rørmose-området findes en del grøfter. Det er normalt ikke muligt at undersøge dem alle på grund af lumsk bund i rørsumpen. Hvor en af grøfterne går under grusvejen, er bl.a. set Trævlekrone (*Lychnis flos-cuculi*), Kål-Tidse (*Cirsium oleraceum*) og Alm. Baldrian (*Valeriana sambucifolia* ssp. *procurrens*).

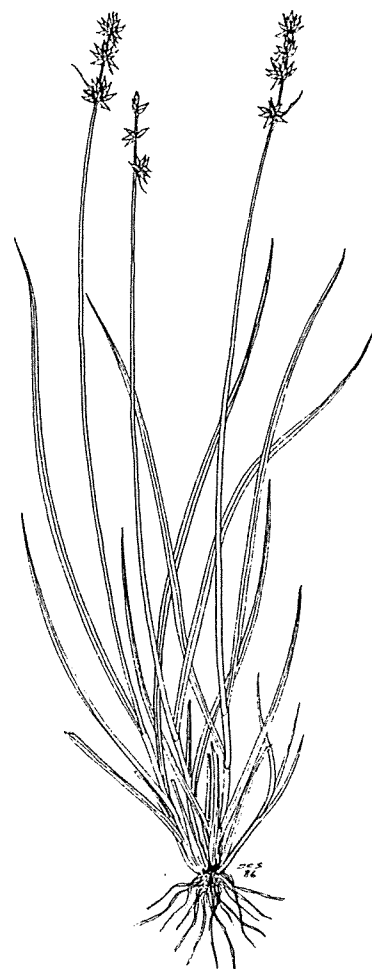
I de grøfter, der ligger vest for Mosegård i Helnæs By, vokser Bredbladet Mærke (*Sium latifolium*), Vand-Mynte, Vinget Perikon, Liden Andemad (*Lemna minor*), Tigger-Ranunkel, Sump-Kællingetand, Lyse-Siv og Knop-Siv (*Juncus conglomeratus*), Dunet Dueurt, Kær-Padderok, Gul Iris (*Iris pseudacorus*), Dynd-Padderok, Alm. Fredløs (*Lysimachia vulgaris*), Kløvkron (*Myosoton aquaticum*) og Kattehale (*Lythrum salicaria*).

En afvandingsgrøft for området ved Holmegård ligger ca. 400 meter vest for Holmegård. Her findes i kanten af grøften Kvan (*Angelica archangelica* ssp. *litoralis*), Gul Iris, Kløvkron, Sump-Forglemmigej (*Myosotis palustris* ssp. *laxa*), Alm. Mjødurt, Sideskærm, Samel, Tandbælg og Star-arterne Sylt-Star, Stjerne-Star (*Carex echinata*) og Hare-Star (*C. leporina*).

I og ved den store, ca. fire meter brede og nordligt liggende afvandingskanal i Maden vokser der bl.a. Lådden Dueurt, Bredbladet Dunhammer (*Typha latifolia*), Sideskærm, Liden Andemad, Vand-Skræppe, Kvan, Blågrøn Kogleaks, Sylt-Star og Dunet Dueurt. De fleste steder er vegetationen skjult af høje og tætte bælt af Tagrør.

Stjerne-Star (*Carex echinata*).

Der er fundet 23 Star-arter på Helnæs, hvilket vel også kan forventes i så stort et område, der rummer så mange forskellige landskabstyper. Stjerne-Star foretrækker oftest næringsfattige områder, jf. Schou 1987. På Helnæs har jeg kun set den i området fra rigkæret ved Holmegård og vestover mod kysten. I rigkæret vokser den bl.a. sammen med Hare-Star (*C. leporina*), Blågrøn Star (*C. flacca*) og Knippe-Star (*C. pseudocyperus*), Maj-Gøgeurt (*Dactylorhiza majalis* ssp. *majalis*), Hjertegræs (*Briza media*), Sump-Fladstjerne (*Stellaria alsine*), Djævelsbid (*Succisa pratensis*) og Sump-Hullæbe (*Epipactis palustris*).

Kær

Store arealer, især i Madens nordlige og sydlige dele er dækket af kær, hvoraf kun en forsvindende lille del af den nordlige part afgræsses, i den sydlige del intet. Det ses på vegetationen. Sparsomme rester af bl.a. Gøgeurter vidner om, at kærene tidligere og indtil for få år siden har henligget som blomsterrige områder.

Ved Stævnevej, hvor den i Helnæs By går fra mod Helnæs Strand, ligger netop et ugræsset kær, hvor der i vegetationen kun er de mest robuste arter som Hjortetrøst, Lådden Dueurt, Gul Iris, Lyse-Siv og Fløjlsgræs.

På den sydlige og vestlige side af elleskoven ved Holmegård ligger et komplet tilgroet kær, hvor vegetationen er tæt og høj, hvilket gør en botanisk undersøgelse meget vanskelig. Kæret har sandsynligvis engang været mere interessant, end det er i dag, da Tagrør dominerer de fleste steder, og store, meget gamle tuer af Top-Star andre steder. Øvrige arter er f.eks. Toradet Star, Kær-Tidsel, Angelik, Gærde-Snerle, Vand-Brandbæger (*Senecio aquaticus*), Gul Iris, Eng-Rørhvene (*Calamagrostis canescens*), Vand-Mynte og Kær-Dueurt. Trævæksten består næsten udelukkende af Gråpil (*Salix arenaria*).

I Rørmose-området taget under ét vokser Kvan, Kær-Svinemælk og Ager-Svinemælk (*Sonchus arvensis*), Gærde-Snerle, Skarntyde, Sylt-Star (*Carex otrubae*), Kær-Galtetand (*Stachys palustris*), Hjortetrøst (*Eupatorium cannabinum*), Strand-Svingel, Lådden Dueurt, Kær-Snerre (*Galium palustre* ssp. *palustre*), Kær-Tidsel (*Cirsium palustre*), Eng-Nellikerod (*Geum rivale*), Dynd-Padderok (*Equisetum fluviatile*), Kær-Star (*Carex acutiformis*), Vand-Skræppe (*Rumex hydrolapathum*), Vinget Perikon, Alm. Mjødurt (*Filipendula ulmaria*), Rørgræs (*Phalaris arundinacea*) og Gul Fladbælg. Den våde sommer i 1993 har sandsynligvis været en medvirkende årsag til, at bl.a. Kvan opnåede usædvanligt store dimensioner med eksemplarer på 3 meter i højden, og en diameter ved stængelbasis på over 10 cm var ikke ualmindeligt. Området er, især langs grusvejen, der fører til den østligste bygning, dækket af tætte pile- og ellekrat, hvori der endnu er overlevende, store tuer af Top-Star (*Carex paniculata*). I en kortere årrække har rørskenen omkring et rektangulært vandhul på den nordre side af grusvejen været holdt nede. Her er der nu tilstrækkeligt plads og lys til bl.a. Sump-Kællingetand (*Lotus uliginosus* ssp. *uliginosus*), Vand-Pileurt (*Polygonum amphibium*) og Vand-Mynte. Arter som bl.a. Jordbær-Kløver (*Trifolium fragiferum*) og Fjernakset Star (*Carex distans*) minder om, at jorden stadig indeholder salt.

På den gamle havskrænt i Madens sydlige del findes der nord for Vestergård en skrænt med trykvæld. Her vokser arter som Sideskærm, Engkab-beleje (*Caltha palustris*), Lyse-Siv (*Juncus effusus*), Kær-Padderok, Dunet Dueurt (*Epilobium parviflorum*), Knoldet Brunrod og Græsbladet Fladstjerne (*Stellaria graminea*).

Leverurt (*Parnassia palustris*).

I den netop udkomne bog "Status over den danske Flora (Løjtnant & Worsøe 1993) nævnes Leverurt sammen med andre mose-, eng- og vældplanter i tilbagegang. Blandt de 28 arter, der nævnes som "særligt hensynskrævende", er Tvebo Star og Løppe-Star (*Carex dioica* og *C. pulicaris*), Kødfarvet Gøgeurt og Maj-Gøgeurt (*Dactylorhiza incarnata* ssp. *incarnata* og *D. majalis* ssp. *majalis*), Sump-Hullæbe (*Epipactis palustris*), Vinget Perikon (*Hypericum tetrapterum*) og Seline (*Selinum carvifolium*). Alle disse arter er fundet på Helnæs, Leverurt dog kun i rigkæret ved Holmegård.

Et enestående kær strækker sig på nordsiden af Maden fra Holmegård og ca. 1 km mod vest. På grund af kalkholdig jord findes der her områder med rigkær. Ved et sommer- og eftersommerbesøg er det første, man lægger mærke til, det enorme antal af Sump-Hullæbe (*Epipactis palustris*). Af Orkidéer er der desuden fundet flere tusinde Maj-Gøgeurt (*Dactylorhiza majalis* ssp. *majalis*) samt Kødfarvet Gøgeurt (*D. incarnata* ssp. *incarnata*) og Mygblomst (*Liparis loeselii*), jf. figurteksten side 46. Af den utroligt artsrige flora skal yderligere nævnes Kragefod, Tykbladet Ærenpris (*Veronica beccabunga*), Vinget Perikon, Trævlekrone, Engkabbeleje, Kær-Trehage, Hjertegræs, Blåtop (*Molinia coerulea*), Leverurt (*Paranassia palustris*), Eng-Viol (*Viola palustris*), Tandbælg og Star-arter som Knippe-Star (*Carex pseudocyparis*), Loppe-Star (*C. pulicaris*), Hirse-Star (*C. panicea*), Blågrøn Star og Stjerne-Star.

I et kær i stærk tilgroning vest for Holmegård vokser Sump-Kællingetand, Kær-Ranunkel (*Ranunculus flammula*), Vandnavle (*Hydrocotyle vulgare*), Kragefod, Sværtevæld (*Lycopus europæus*), Alm. Sumpstrå (*Eleocharis palustris* ssp. *vulgaris*), Kær-Snerre (*Galium palustre* ssp. *palustre*), Alm. Kamgræs (*Cynosurus cristatus*), Alm. Brunelle og Alm. Star og Toradet Star. Kærets tilgroning skyldes især en betydelig opvækst af Gråpil.

I lavninger på strandoverdrevet i Maden, især syd for Madevej, optræder kær/eng-vegetation med Hjertegræs, Vandnavle, Kær-Ranunkel, Jordbær-Kløver, Gåse-Potentil, Engkarse (*Cardamine pratensis* ssp. *pratensis*) og Bidende Ranunkel (*Ranunculus acris*).

Nær et lille, grundmuret skur ved den store strandsø i Madens nordvestlige del findes et kær med en lille rørsump indeholdende bl.a. Sideskærm (*Berula erecta*), Samel (*Samolus valerandi*), Sandkryb, Spidshale (*Parapholis strigosa*), Tigger-Ranunkel (*Ranunculus sceleratus*), Tudse-Siv (*Juncus bufonius*), Kær-Trehage (*Triglochin palustre*), Jordbær-Kløver og Blågrøn Kogleaks (*Scirpus tabernaemontani*). På og mellem tuer vokser en af vore Mælkebøtte-arter tilhørende sektion Palustria (Plettet Mælkebøtte), *Taraxacum maculigerum*.

I Madens sydvestlige del findes flere områder, som tidligere har været afgræsset. Derom vidner, som skrevet før, talrige hegnspæle og flere slags tråd. Nu er de blevet artsfattigere på grund af tilgroning. Den dominerende er Eng-Svingel (*Festuca pratensis*). Derudover vokser der Gul Fladbælg, Vand-Mynte, Kær-Galtetand, Vand-Pileurt, Rørgræs, Alm. Baldrian, Alm. Mjødurt, Trævlekrone og Engkabbeleje samt

Sump-Hullæbe (*Epipactis palustris*).

I det 3. nummer i årgang 1991 af Danmarks Naturfredningsforenings medlemsblad "Natur og Miljø" skriver Bo Leth Espensen, at Maden på Helnæs rummer Fyns største bestand af Sump-Hullæbe med et antal "op mod 100000 planter". Det er et meget højt tal for den meget iøjnefaldende plante. Her skal dette antal hverken af- eller bekræftes, blot skal fastslås, at der er virkelig megen Sump-Hullæbe i Maden. Jeg har ved mine mange besøg på Helnæs dog kun set den i det område, der strækker sig fra rigkæret ved Holmegård og ca. 1 km vest derfor. Flere steder stod den, hvor der tidligere har været græsset, og det er tydeligt, at ikke alle planter synes om den nye tilværelse. Der er her brug for en øjeblikkelig håndsækning til denne - og de mange, andre arter. Genoptag afgræsningen i dette mageløse område !

de fire Star-arter, Pigget Star (*Carex pairaei*), Tykakset Star (*C. riparia*), Top-Star og Toradet Star. Nogle af disse arter bekræfter, at et værdifuldt område er blevet fattigere.

Ved leddet i den vestligste del af Maden findes der på nordsiden mange lavninger, der primært rummer kærvegetation, hvorfor de medtages her. Her er der mange, tæt voksende tuer af Alm. Star. Af andre arter skal nævnes Kær-Ranunkel, Krybende Hvene (*Agrostis stolonifera*), Eng-Forglemmigej (*Myosotis palustris*), Kær-Snerre, Jordbær-Kløver, Katteskæg (*Nardus stricta*), Vandnavle, Tandbælg og tre sivarter, Lyse-Siv, Knop-Siv og Glanskapslet Siv (*Juncus articulatus*).

I Madens sydlige del, omtrent nord for Nørregård, findes tilgroede enge, som i dag nærmest må beskrives som kær. Hvor utroligt det end lyder, blev vegetationen i 1992 forsøgt sprøjtet væk. Formålet er ukendt. Her er rester af den yppige vegetation, der helt sikkert for ikke så forfærdeligt mange år siden har dækket engen: Maj-Gøgeurt, Trævlekrone, Engkabbeleje, Smalbladet Kæruld, Bukkeblad og Tykbladet Ærenpris.

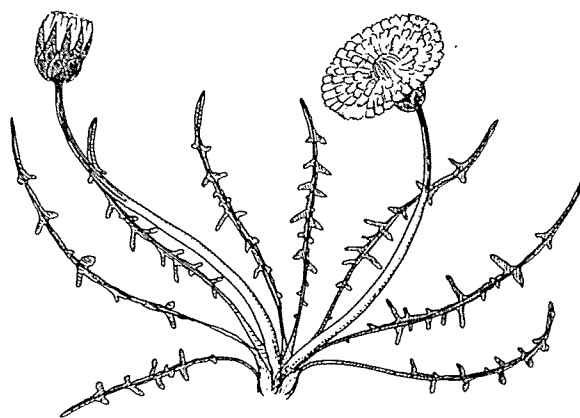
Nogle få hundrede meter fra Toppen ligger efter min mening det smukkeste område på Helnæs, vel at mærke, hvis besøget foregår fra midten af maj og ca. tre uger frem, alt afhængigt af forårets ankomst. Engen er ca. 400 meter lang og med en største bredde på ca. 20 meter. I forsommeren er der purpurrødt af tusinder af blomstrende Maj-Gøgeurt. I et af de tættest bevoksede områder var der ca. 25 Gøgeurter pr. m². Forsigtigt skønnet bliver det til ca. 15000 eksemplarer. Det er et yderst bevaringsværdigt område. Udover Maj-Gøgeurt vokser her Vand-Mynte, Vandnavle, Kær-Tidse, Tvebo Star (*Carex dioica*), Kragfod, Gåse-Potentil og Engkarse.

Syd for sidst omtalte kær ligger et andet, også meget interessant, ugødet kær med et par små vandhuller. Udover lidt Maj-Gøgeurt forekommer Samel i stort antal. Området er artsrigt; derfor nævnes kun de mest interessevækkende arter som Kragfod, Kær-Guldarse (*Rorippa palustris*), Bukkeblad (*Menyanthes trifoliata*), Kær-Dueurt (*Epilobium palustre*), Smalbladet Kæruld (*Eriophorum angustifolium*) og Fliget Brøndsel (*Bidens tripartita*).

Ca. ½ km nærmere Toppen findes en tilgroet eng, nu kær. Alle konkurrencesvage arter er forsvundet herfra. Nu er det især græsser, som dominerer. Her kan botaniseres til lyden af frøer og tudser fra et nærliggende vandhul. Trods dets triste tilstand er der dog fundet noget specielt mellem græstuerne, bl.a. Mælkebøttearter som *Taraxacum balticum*, *T. nordstedtii*, *T. intermedium*, *T. maculigerum* og *T. litorale*. For sidstnævnte gælder det, at den ikke tidligere er fundet på Fyn.

Taraxacum balticum

I området, der strækker sig fra et sjældent brugt hjulspor godt 1 km vest for Holmegård og ud mod Toppen, findes i eng- og kærområder en hel del af de Mælkebøtte-arter, som for en stor dels vedkommende kun findes på ugødede, usprøjtede og lidt våde lokaliteter. *T. balticum* hører til sect. Palustria, Smalbladet Mælkebøtte. De andre af vore naturligt hjemmehørende Mælkebøtter, som er fundet i dette relativt smalle område, er: *T. balticum*, *T. litorale*, *T. maculigerum*, *T. nordstedtii*, *T. gelertii*, *T. bracteatum*, *T. intermedium*, *T. duplidentifrons*, *T. lepidum* og *T. hamatum*. De nævnte arter hører til sect. Naevosa (Plettet Mælkebøtte), Sect. Celtica (Eng-Mælkebøtte) eller sect. Hamata (Krogfliget Mælkebøtte), jf. Hans Øllgaards artikel i URT, 13: 45-53.

Enge

Skal nogle områder på Helnæs kaldes enge, må det bl.a. være området syd for den tidligere losseplads, ca. ¾ km vest for Holmegård. Engen ligger der ved foden af nogle sandede overdrev og det meste af den afgræsses af ca. 15 ungkreaturer (1993). Der er her ikke set tegn på hverken gødskning eller sprøjtning. Visse steder er den tuet af Bidende Ranunkel, som kreaturerne går langt uden om. Andre arter er Tusindfryd, Engkarse, Engkabbeleje, Tvebo Baldrian (*Valeriana dioica*), Hirse-Star og flere Mælkebøtte-arter, der foretrækker sådanne lokaliteter, er fundet her, f.eks. *Taraxacum nordstedtii*, *T. bracteatum*, *T. haematicum* og *T. gelertii*.

Nogle få hundrede meter vestligere ligger endnu en græsset eng. Vegetationen er på de lavestliggende arealer mest interessant med bl.a. Eng-Nellikerod, Alm. Kamgræs, Eng-Kabbeleje, Trævlekrone, Vandnavle, Hjertegræs, Djævelsbid (*Succisa pratensis*), Sump-Kællingetand, Alm. Brunelle og Tvebo Baldrian. Der vokser mange Star-arter her: Hare-Star, Toradet Star, Blågrøn Star, Alm. Star, Hirse-Star, Loppe-Star, Pigget Star, Top-Star, Kær-Star og Dværg-Star. Der er en del Maj-Gøgeurt og Kødfarvet Gøgeurt, men stort set alle var i 1993 afbidt af kvæget. På tuer vokser Lancetbladet Høgeurt (*Hieracium lactucella*).

Sydøst for denne fine eng ligger en anden, som kun indeholder en brøkdel af de arter, der fandtes på den sidstnævnte. Nogle dele er meget våde, og i regnfulde somre er der en tendens til dannelse af småsøer i de lavestliggende områder. Her vokser bl.a. Hestehale (*Hippuris vulgaris*), Liden Andemad, Tigger-Ranunkel, Jordbær-Kløver, Harril, Tykbladet Ærenpris og Sandkryb.

Katteurt (*Nepeta cataria*)

er siden år 1900 fundet omkring 40 steder i Danmark, først og fremmest i Østjylland mellem Århus og Kolding og på Fyn og Sjælland, jf. udbredelseskortet i TBU-afhandlingen vedrørende Labiater-nes udbredelse. I URT 14:12 skriver Alfred Hansen i forbindelse med mit fund af Katteurt på Mejlø ved Hindsholm, at den mest er kendt som en forvildet, gammel lægeplante i landsbyer og ved kirkegårde især på Øerne, samt at den i dette århundrede har været stærkt på retur og nu er meget sjældent forekommende. Det skrevne er desværre en barsk virkelighed, Katteurt er blevet meget sjælden. Derfor var det en gevaldig overraskelse pludseligt at stå over for den på Helnæs. Jeg vidste fra Anfred Pedersens TBU-afhandling, at den tidligere har været fundet på Helnæs, så der skulle være en "teoretisk" chance for genfund, hvorfor den ved mine mange traveture gennem Helnæs By hele tiden var i mine tanker. Det var Kransburre (*Marrubium vulgare*) også, da den er fundet få kilometer nord for dæmningen til "fastlandet". Det blev nu ikke til et byfund af Katteurt. Den fandtes i kanten af det krat, som omgiver et mindre vandhul/kær umiddelbart vest for Bogård og Rørmosegård. Den voksede også i den ganske smalle zone mellem dette kystnære krat og den tidligere, opdyrkede mark (brak 1993). Der blev kun fundet ganske få eksemplarer. Måske vil en meget grundig undersøgelse på disse kanter bringe flere eksemplarer frem i dagens lys.

Vandhuller og strandsøer

Helnæs er med hensyn til vandhuller ikke rigere end de øer, der tidligere er beskrevet i den aktuelle ø-floraserie. Der er netop ikke flere vandhuller end "traditionelt".

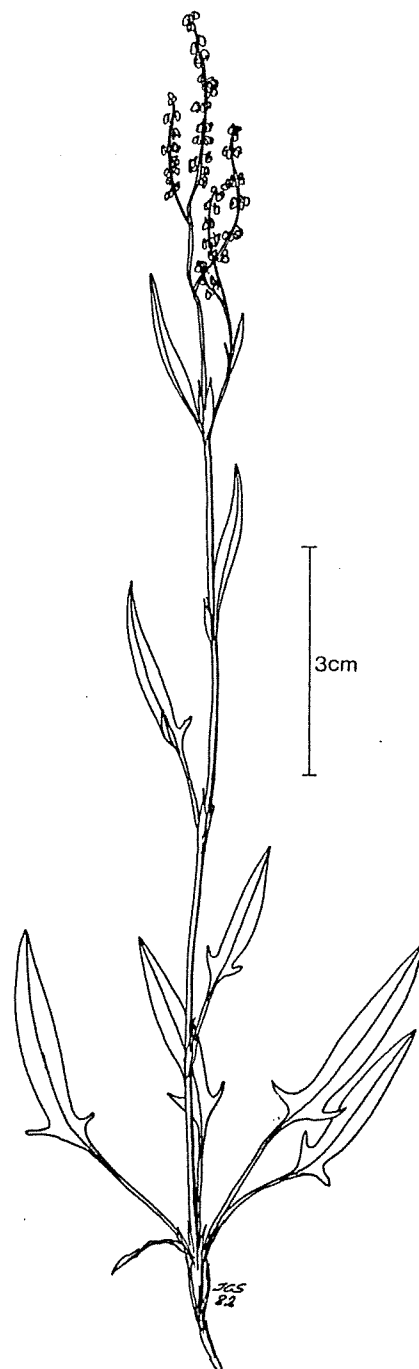
Ganske nær ved Djælebakke i nord ligger et såre lille vandhul, hvis overflade, hvis en sådan da ikke forsvinder i meget nedbørsfattige somre, helt er dækket af Liden Andemad. Der er ikke mange arter repræsenteret her, hvor Rød Gåsefod (*Chenopodium rubrum*), Manna-Sødgræs (*Glyceria fluitans*), Vej-bred-Skeblad (*Alisma plantago-aquatica*), Tigger-Ranunkel, Knæbøjet Rævehale (*Alopecurus geniculatus*), Sideskærm, Bredbladet Dunhammer, Glanskapslet Siv og Lysesiv er de talmæssigt dominerende. Derudover findes bl.a. et par buske af Femhannet-Pil (*Salix pentandra*).

I det relativt store rørsumpområde ved Rørmose er der nogle små vandhuller, men ingen af dem har rummet nogen deciderede vandplanter, end ikke Liden Andemad. Årsagen må være det massive bælte af Tagrør.

Vest for Bogård, som er en gammel slægtsgård, ligger nogle få, små vandhuller helt omgivet af krat af Rødel, Skov-Elm (*Ulmus glabra*), Gråpoppel (*Populus canescens*), Ask og Grå Pil samt en del Humle (*Humulus lupulus*) og Solbær (*Ribes nigrum*). Det er, på grund af tætte buske, vanskeligt at komme helt ind til vandhullerne, som i tørre somre er udtørrede. Hvor der er lys nok, er der i kærret arter som Kær-Svinemælk, Bredbladet Dunhammer, Sværtevæld, Gul Iris, Bittersød Natskygge (*Solanum dulcamara*), Vand-Klaseskærm (*Oenanthe aquatica*), Dansk Ingefær (*Arum alpinum* ssp. *danicum*) samt en bregneart, der ses sjældnere og sjældnere, nemlig Kær-Mangeløv (*Thelypteris palustris*). Desuden findes få eksemplarer af en Star-krydsning, muligvis krydsningen mellem Skede-Star og Dværg-Star (*Carex hostiana* og *C. oederi* ssp. *oederi*). I det smalle stykke mellem den opdyrkede mark og bevoksningen omkring vandhullerne er der på sydsiden fundet ganske få eksemplarer af den sjældne Katteurt (*Nepeta cataria*), jf. figurtekst på forrige side. Hist og her ses buske af Brombær, mest *Rubus radula* og *R. plicatus*, men der er også Hasselbrombær-arten *R. egregiusculus*. Det største af vandhullerne er det nordligste. Det er på alle sider omgivet af en

Rødknæ (*Rumex acetosella*)

er de fleste steder i Danmark en meget almindelig plante, hvor der er sandede områder, f.eks. overdrev, strandoverdrev, heder og vejkanter og den er også hyppig i skovrydninger. På Helnæs med dens mange sandede lokaliteter er den ofte, trods sin lidenhed, en af de mest dominerende arter. Flere steder, bl.a. på det mægtige strandoverdrev i den vestlige del af Maden, giver det kolossale antal planter i blomstringstiden landskabet et rødt, meget synligt skær, akkurat som Knold-Ranunkel (*Ranunculus bulbosa*) giver det gule og Kornet Stenbræk (*Saxifraga granulata*) det hvide skær.

tæt bræmme af Tagrør og et tæt krat af Grå Pil. Der er af den årsag ingen deciderede vandplanter i det. Af urter fra bredden skal blot nævnes Alm. Skjolddrager (*Scutellaria galericulata*). Syd for disse vandhuller ligger to, andre vandhuller, som er omkranset af bl.a. Grå Pil og Rødel. Her vokser en del Solbær og Bittersød Natskygge. Af urter er der bl.a. fundet Sværtevæld, Alm. Skjolddrager, Vand-Klaseskærm, Gul Iris, Vejbred-Skeblad, Alm. Fredløs og Kær-Star.

Ved Madevejs begyndelse i Helnæs By ligger et lille vandhul, som indtil for et par år siden var omkranset af høje piletræer. Disse er nu fældet, og det er derfor lettere at komme til. Her vokser bl.a. Kær-Guldkarse, Tigger-Ranunkel, Kors-Andemad (*Lemna trisulca*) og Tyk Andemad (*L. gibba*), Lådden Dueurt, Eng-Forglemmigej, Bittersød Natskygge samt de to Vandranunkel-arter, Strand-Vandranunkel (*Batrachium baudotii*) og Storblomstret Vandranunkel (*B. peltatum*).

I den vestlige del af det store kær område syd for Hegnedskov (rigkæret mm.) ligger et kunstigt vandhul. Om det er udgravet for at lokke ænder til, vides ikke, men det ligner et sådan. En egentlig vandvegetation er ved at etablere sig. Her er bl.a. fundet Svømmende Vandaks (*Potamogeton natans*) og Børsteblandet Vandaks (*P. pectinatus*) og ved bredden desuden sumplanter som Vejbred-Skeblad, Kær-Svovlrod (*Peucedanum palustre*), Alm. Baldrian og Vandnavle.

Brakmarker

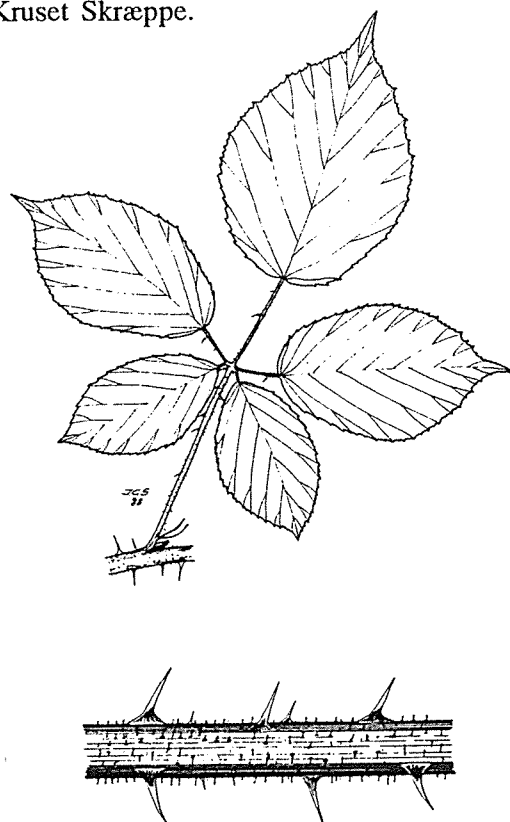
Helnæs må have fået sin part af det landbrugsområde, der i 1993 har skullet ligge brak. En af disse marker ligger umiddelbart øst for Bobakker i nord. Her var der stort set ikke andet end opvækst fra tabte kerner fra høsten året forinden, Alm. Byg (*Hordeum vulgare*). Af andre arter var næsten kun Ru Svine-mælk (*Sonchus asper*) i et større antal. Et gyseligt syn.

I en mindre brakmark nær gravhøjen i Hegnedskovs sydlige udkant voksede i 1993 bl.a. Alm. Kvik, Gold Hejre (*Bromus sterilis*), Alm. Hundegræs, Liden Fugleklo, Stribet Kløver og Alm. Kongepen.

Størstedelen af den østlige og centrale del af Maden har været opdyrket eller været udlagt som vedvarende græsarealer. Også her er en del nu udlagt som brakmarker. En af dem var i 1993 domineret af Vellugtende Kamille (*Chamomilla recutita*). Derudover var det meget Skive-Kamille (*C. suaveolens*), Lugtløs Kamille (*Tripleurospermum inodorum*), Alm. Rajgræs (*Lolium perenne*), Fløjlsgræs, Mark-Forglemmigej (*Myosotis arvensis*), Knæbøjlet Rævehale (*Alopecurus geniculatus*), Tudse-Siv, Kær-Guldkarse, Alsike-Kløver (*Trifolium hybridum* ssp. *hybridum*) og Kruket Skræppe.

Rubus radula

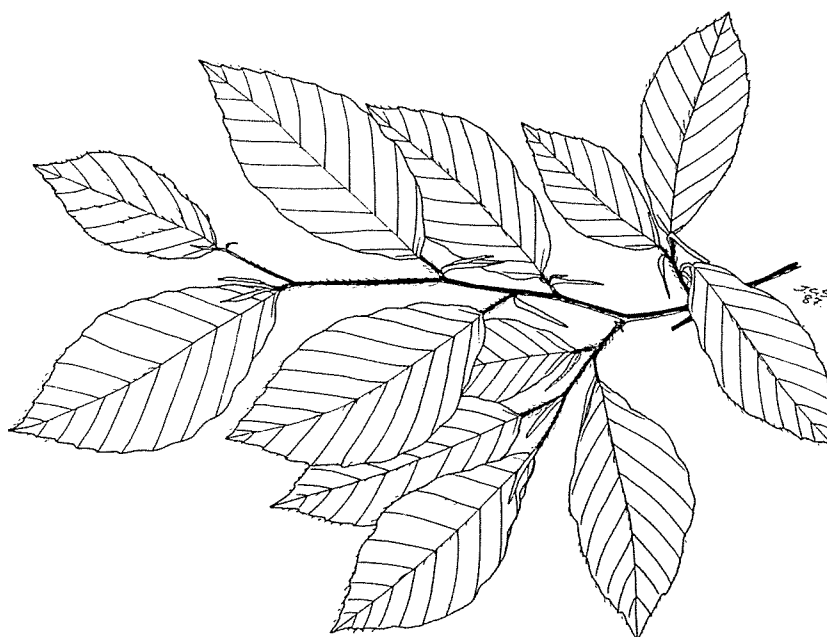
I betragtning af Helnæs' størrelse med mange hegn, gærder og skovbryn er der forbavsende få arter af Brombær (*Rubus*, sect. *Rubus*) og Hasselbrombær (*Rubus*, sect. *Corylifolii*). Af Brombær drejer det sig om *R. armeniacus*, *R. radula*, *R. vestitus* og *R. pl-catus*. Af Hasselbrombær er fundet *R. wahlbergii* og *R. horridus* og de to slesvigske regionalarter, *R. egregiusculus* og *R. martensenii*, ialt otte arter. Flest enkeltfund er der gjort af *R. egregiusculus*, idet jeg har samlet den ca. 10 steder. Færrest fund er der af den nyligt navngivne og publicerede *R. martensenii*. Den har Hans Øllgaard fundet ved campingpladsen nær Helnæs Strand og jeg selv på og ved foden af klinten ved sydsiden. Både *R. radula* og *R. vestitus* forekommer dog i stor mængde på øen, men da de vanskeligt kan forveksles med andre arter, er de kun indsamlet få steder på Helnæs.

Vest for Lindegård nær Klinteskov lå i 1993 en brakmark, som ved forårsbesøget ikke var særlig interessant. Ved midsommerbesøget (20. juni) var der dog så mange blomstrende Kølle- og Gærde-Valmue (*Papaver argemone* og *P. dubium*), Hejrenæb, Vellugtende Kamille, Smalbladet Vikke, Alm. Katost, Kornblomst (*Centaurea cyanus*), Ager-Gåseurt (*Anthemis arvensis*) og Ager-Stedmoderblomst, at der for en gangs skyld var lejlighed til at nyde synet af en brakmark. Udover de nævnte arter var der bl.a. også talrige Bakke-Knavel, Canadisk Bakkestjerne, Ager-Tidsel, Spergel (*Spergula arvensis*) og Liden Nælde (*Urtica urens*), mens der kun var lidt af f.eks. Vår-Brandbæger og Kiddike (*Raphanus raphanistrum*). Frø af bl.a. Sandskæg, en af de typiske arter på overdrev, må have ligget og ventet på en gunstig lejlighed til at spire, for dette græs fandtes nu på den øverste og mest sandede del.

Gærder og hegn

I lighed med andre fynske lokaliteter er der mange levende hegn, og der er ligeledes mange stengærder. På et stengærde ved møllen i den nordlige udkant af Helnæs By vokser bl.a. Rejnfan, Alm. Katost,

Bøg (*Fagus sylvatica*)

I Klinteskov er et større, mere eller mindre sammenhængende område, beplantet med Bøg, som i mange tilfælde har nået en fældefærdig alder. På grund af gode oldenår i begyndelsen af 1990'erne er der en fin opvækst til at afløse de "udtjente" træer. Også af andre træarter er der en fantastisk opvækst. Det drejer sig især om Ahorn (*Acer pseudoplatanus*), som man godt mange steder kunne være foruden, dernæst af Skov-Elm (*Ulmus glabra*) og Hassel (*Corylus avellana*), medens f.eks. Spids-Løn (*Acer platanoides*), Stilk-Eg (*Quercus robur*), Bævreasp (*Populus tremula*) og Sølv-Poppel (*P. alba*) er knapt så fremtrædende. Af de mange urter skal først og fremmest nævnes Ramsløg (*Allium ursinum*), som dækker hundreder af m², Miliegræs (*Milium effusum*), Guldnaelde (*Lamium galeobdolon*), Hvid Anemone (*Anemone nemorosa*), Alm. Bingelurt (*Mercurialis perennis*), Ørnebregne (*Pteridium aquilinum*) og Lund-Rapgræs (*Poa nemorosa*). Det er alle arter, der stort set overalt er blandt dominanterne. Nævnes skal også de mange brombærbuske i skovens vestlige bryn og i den allervestligste del, hvor der er tilstrækkeligt med lys. Det drejer sig hovedsageligt om *Rubus vestitus* og *R. radula*.

Lugtløs Kamille, Aften-Pragtstjerne, Rød Tandbæger (*Ballota nigra* ssp. *nigra*), Korn-Valmue (*Papaver rhoeas*) og Gærde-Valmue, Hvid Stenurt (*Sedum album*), Alm. Sct. Hansurt, Tandfri Vårsalat og Bidente Stenurt samt Skov-Løg.

På den modsatte side af vejen vokser på et andet stengærde bl.a. Kruet Tidsel (*Carduus crispus*), Korbær, Vedbend-Torskemund (*Cymbalaria muralis*), Alm. Hjertespad og Svaleurt (*Chelidonium majus*).

Omkring kirkegården i Helnæs By findes, som ved de fleste andre af Danmarks kirkegårde, et stengærde. Det adskiller sig ikke fra flertallet af dem, idet man åbenbart sætter en ære i at holde dem så rene som overhovedet muligt. Resultatet på Helnæs har været derefter: Matrem (*Tanacetum parthenium*), Alm. Hundepersille (*Aethusa cynapium* ssp. *cynapium*), Marts-Viol (*Viola odorata*), Bidende Stenurt, Kronløs Firling (*Sagina apetala*), Rød Stenurt (*Sedum spurium*) og Brun Surkløver (*Oxalis corniculata* var. *atropurpurea*) var alt, hvad der voksede på eller ved foden af gærdet.

Fra Lille Mosegård er der et gærde, som strækker sig ud til vestkysten. Den eneste træart derpå er en Poppel-art. Alm. Kvik er totalt dominerende; men der er dog også andre arter, bl.a. Stor Nælde og Gold Hejre, begge i stor mængde. Desuden er der fundet Aften-Pragtstjerne, Skov-Løg, Vår-Brandbæger, Gærde-Valmue, Ager-Snerle, Hundetunge (*Cynoglossum officinalis*) og Asparges. Midt på gærdet er anlagt en kunstig rævegrav. I nærheden af denne vokser Gul Snerre og krydsningen Gul Snerre x Hvid Snerre (*Galium mollugo* x *verum* ssp. *verum*).

Langs landevejen fra Bogård og ca. 1½ km mod Helnæs By er der ved vejens østlige side et stengærde med buske og træer bestående af bl.a. Syren (*Syringa vulgaris*). På og ved foden af dette stengærde vokser Rød Tvetand (*Lamium purpureum*), Rød Stenurt, Storbægret Storkenæb (*Geranium columbinum*), Vår-Brandbæger, Alm. Røllike, Løgkarse (*Alliaria petiolata*), Storblomstret Hønsetarm (*Cerastium arvense*), Gåsemad og Storkronet Ærenpris (*Veronica persica*).

På et stengærde ved sportspladsen ved Hegnedskov vokser af træer Stilk-Eg (*Quercus robur*), Spids-Løn (*Acer platanoides*), Benved (*Euonymus europaeus*), Ahorn, Sød-Æble (*Malus x domestica*) og Hassel (*Corylus avellana*), af urter og buske bl.a. Glat Hunde-Rose, Brombær-arten *Rubus radula*, Korbær, Rød Tandbæger, Alm. Sct. Hansurt, Vedbend-Ærenpris (*Veronica hederifolia* ssp. *hederifolia*), Løgkarse, Gederams (*Chamaenerion angustifolium*), Alm. Vorterod (*Ficaria verna* ssp. *verna*) og Bleg Fuglegræs (*Stellaria pallida*). Her vokser iøvrigt en af vore lettest genkendelige Mælkebøtter, *Taraxacum cyanolepis*, som har meget mørkt blåviolette, ydre svøblade,

På et stengærde ved fyret ved Lindehoved vokser masser af Aften-Pragtstjerne. Derudover Alm. Katost, Stor Knopurt, Femhannet Hønse-tarm, Blåhat samt bl.a. *Rubus radula*, og på et andet, meget nærtliggende, Skov-Fladbælg (*Lathyrus sylvestris*).

Blå Anemone (*Anemone hepatica*).

Da Knud Wiinstedt i sommeren 1917 besøgte Helnæs, fandt han på den kratbevoksede klint ved Klinteskovs østside bl.a. Blå Anemone. Han nævner den ikke fra andre steder, hvilket nok betyder, at han ikke så den andre steder. Det er også det eneste sted, jeg har fundet den. Flest var der på den sydlige del af klinten, specielt på den øverste del.

Skove og krat

Helnæs har adskillige områder med skov. Størst er skoven ved østsiden. Den har ikke på noget kort navn. Men da den eneste vej, der fører til skoven, hedder Klinteskovvej, bruges navnet Klinteskov her. Andre større områder med skov er Hegnedskov i den nordlige udkant af Helnæs By; i Helnæs By's udkant ved Ryet og syd derfor findes nogle småskove, og ved Madens sydside, nordvest for Nørregård, en mindre skov. Derudover findes der adskillige områder med småskove, alle dog under ca. 2000 m².

Den allerøstligste del af **Hegnedskov** består mest af Ahorn og Skov-Elm. Derudover findes der nogle høje Ask, lidt Spids-Løn og Benved. Skoven er de fleste steder tæt; derfor er urte- og buskvegetationen på de lysfattigste steder ikke overdådig. Den består bl.a. af mange buske af Stikkelsbær (*Ribes uva-crispa*). Af urter kan nævnes Rams-Løg (*Allium ursinum*) og Skov-Løg, Alm. Lungeurt (*Pulmonaria obscura*), Guldnælde (*Lamium galeobdolon*), Storkonval (*Polygonatum multiflorum*), Alm. Bingelurt (*Mercurialis perennis*), Nælde-Klokke, Løgekarse, Skovarve (*Moehringia trinervia*), Gærde-Vikke (*Vicia sepium*) og Hunde-Kvik (*Roegneria canina*). I den sydlige udkant ligger en lille gravhøj, som er overvokset af bl.a. Alm. Torskemund, Enblomstret Flitteraks (*Melica uniflora*), Miliegræs (*Milium effusum*) og Alm. Mangeløv (*Dryopteris filix-mas*). I den midterste del af skoven, hvortil et hjulspor fører, er der betydeligt mere frodigt. Her er ved forårstide hvidt af Hvid Anemone (*Anemone nemorosa*), Rams-Løg og Liljekonval (*Convallaria majalis*), gult af Guldnælde, Vorterod og Nyrebladet Ranunkel (*Ranunculus auricomus*) og nuancerende rødt af Alm. Lungeurt og Hulrodet Lærkespore (*Corydalis bulbosa*). Af andre arter kan nævnes Miliegræs, Alm. Bingelurt, Enblomstret Flitteraks og Skov-Viol (*Viola reichenbachiana*).

Nord og vest for rigkæret ved Holmegård findes en sumpet elleskov. Andre træ- og buskarter herfra udover Rødel er Kvalkvæd (*Viburnum opulus*), Alm. Røn, Solbær, Korbær, Stikkelsbær samt Tørst (*Frangula alnus*), og der er rigtig meget af Rød Kornel (*Cornus sanguinea*). Den øvrige vegetation består bl.a. af Bredbladet Mærke, Alm. Skjolddrager, Alm. Mjødurt, Bredbladet Mangeløv (*Dryopteris dilatata*),

Skov-Gøgelilje (*Platanthera chlorantha*)

I 1917 besøgte Knud Wiinstedt Assenseggen. Årsagen til hans besøg var primært at undersøge de almindelige arters udbredelse, for fra Assens-egnen havde man kun oplysninger om vegetationen fra den nordlige del. Wiinstedt stiftede i forbindelse med sine undersøgelser bekendtskab med stationsforstander Irminger fra Assens, som var en ivrig amatørbotaniker. Under sit (sine?) besøg på Helnæs fandt Wiinstedt i krattet på "Brinken" (klingen ved Klinteskov) bl.a. Skov-Gøgelilje, Alm. Månerude (*Botrychium lunaria*) og Kantet Kohvede (*Melampyrum cristatum*). For alle tre arter gælder det, at jeg ikke har kunnet genfinde dem. Siden Wiinstedt undersøgte klingen, er meget af den blevet borte-roderet; men muligvis har de tre arter haft et begrænset vokseområde. Andre arter herfra, som er set af både Wiinstedt og mig, er Læge-Stenfrø (*Lithospermum officinale*), Blå Anemone (*Anemone hepatica*), Druemunke (*Actaea spicata*) og Ru Bittermælk (*Picris hieracioides*).

Fjerbregne (*Athyrium felix-femina*), Hvid Anemone, Dunet Steffensurt (*Circaea lutetiana*), Kær-Dueurt, Miliegræs, Mose-Bunke (*Deschampsia caespitosa*), Angelik (*Angelica sylvestris*), Engkabbeleje, Sump-Fladstjerne (*Stellaria alsine*), Nyrebladet Ranunkel og Alm. Baldrian. Området rummer også mindre almindelige arter som Firblad (*Paris quadrifolia*), Ægbladet Fliglæbe (*Listera ovata*), Druemunke (*Actaea spicata*) og Knippe-Star.

Klinteskov er en særdeles interessant skov. Østsiden har i den sydligste del meget flotte skovbryn, primært bestående af Fugle-Kirsebær (*Prunus avium*), Ahorn, Skov-Elm og Stilk-Eg. I denne del, inklusive den vegetationsklædte og de fleste steder meget stejle kystskrænt, som jeg mener, bør indgå i afsnittet om skove, vokser bl.a. Skovarve, Alm. Gyldenris (*Solidago virgaurea*), Stinkende Storkenæb (*Geranium robertianum*), Hulkravet Kodriver, Enblomstret Flitteraks, Nælde-Klokke, Storkonval, Guld-nælde, Hulrodet Lærkespore og Finger-Lærkespore (*Corydalis pumila*), Nyrebladet Ranunkel og Håret Frytle (*Luzula pilosa*). På kystskrænten – og stor set kun der – findes en hel del Høgeurt. Men trods mange indsamlinger har jeg dog kun fundet to arter, nemlig *Hieracium marginelliceps* og *H. greisdalense*. Træerne, hvoraf mange er store Ege og Bøge, er desuden Ask, Skov-Elm, Ahorn og Spids-Løn.

Omtrent midt mellem skovens nord- og sydside findes på skrænten og ved skovstierne Skov-Hullæbe (*Epipactis helleborine*), Dansk Ingefær, Skov-Salat (*Lactuca muralis*), Hunde-Kvik, Knoldet Brunrod (*Scrophularia nodosa*), Alm. Lungeurt og Nyrebladet Ranunkel samt ét eksemplar af Skov-Gøgeurt (*Dactylorhiza maculata* ssp. *fuchsii*). Selv om det er begrænset, hvor store bølger, der ved østenvind kan skabes i Helnæs Bugt, er der alligevel hyppige nedstyrtninger af østklinten. Stranden er da også mange steder spærret af træer, der er fulgt med det erode-rede materiale; også på selve klinten ligger mange nedstyrtede eller halvt nedstyrtede træer.

Nælde-Silke (*Cuscuta europaea*)

I floralisten er anført en del planter, som i TBU-afhandlingerne er markeret som fundet på Helnæs. Til hovedparten kender jeg finderens. Udover Nælde-Silke drejer det sig bl.a. om Kløver-Silke (*C. trifolii*), Gul Frøstjerne (*Thalictrum flavum*), Dværg-Bændeltang (*Zostera nana*) og Liden Fingeraks (*Digitaria ischaemum*), som Wiinstedt (1919) nævner fundet af Sv. Andersen, sandsynligvis i 1908. Andre arter fra TBU-afhandlingerne, som ikke er nævnt i Wiinstedts artikel i Flora og Fauna 1919: 110–112, er bl.a. Trefliget Ærenpris (*Veronica triphyllos*), Bakke-Gøgelilje (*Platanthera bifolia* ssp. *bifolia*), Rederod (*Neottia nidus-avis*), Salomons Lysstage (*Lepidium campestre*) og Ager-Galtetand (*Stachys arvensis*). En del af dem er fundet af "en" Søren Hansen, hvis fund er uden årstal, medens f.eks. Rederod er fundet af M. Hagerup, formentlig i 1922.

Nogle hundrede meter nord for skovens sydlige del findes et område med højstammet Bøg, der dog hurtigt afløses af blandingsskov af både løv- og nåletræer. Af andre urter fra denne østlige og kystnære del skal først og fremmest nævnes Rams-Løg, som findes i meget stort antal, ofte dækkende skovbunden fuldstændigt. Desuden er der meget Vår-Fladbælg (*Lathyrus vernus*), Druemunke, Alm. Lungeurt, Sanikel (*Sanicula europaea*), Hulkravet Kodriver og Blå Anemone (*Anemone hepatica*), men disse seks sidstnævnte findes – med undtagelse af Blå Anemone og Hulkravet Kodriver – kun i få, mindre områder. For at illustrere artsrigdommen har jeg undersøgt et tilfældigt 10 m² stort felt. Her voksede disse 14 arter: opvækst af Skov-Elm og Ahorn, Guldnaelde, Burre-Snerre, Storkonval, Sanikel, Vedbend (*Hedera helix*), Vår-Fladbælg, Alm. Lungeurt, Blå Anemone, Feber-Nellikerod (*Geum urbanum*), skovformen af Alm. Hundegræs (*Dactylis glomerata* var. *pendula*), Liljekonval og Stor Fladstjerne (*Stellaria holostea*).

Den eneste vej, der fører til Klinteskov, går ind i skovens vestside ca. ½ km øst for Nygård, jf. kortet. Her, hvor der er høje, slanke bøge, er skoven i usædvanlig grad frodig. Også her er der masse-opvækst af Ahorn. Af urter kan nævnes den allestedsnærværende Rams-Løg, Lund-Rapgræs (*Poa nemoralis*), Stor Fladstjerne, Guldnaelde, Storkonval, Alm. Mangeløv, Miliegræs, Skovløg, Haremad (*Lapsana communis*) og Skov-Galtetand (*Stachys sylvatica*). Skovbrynet består bl.a. af Benved, Glat Hunde-Rose, Brombær, mest *Rubus radula* og *R. vestitus*, Slåen, Hassel og af urter bl.a. Sød Astragal.

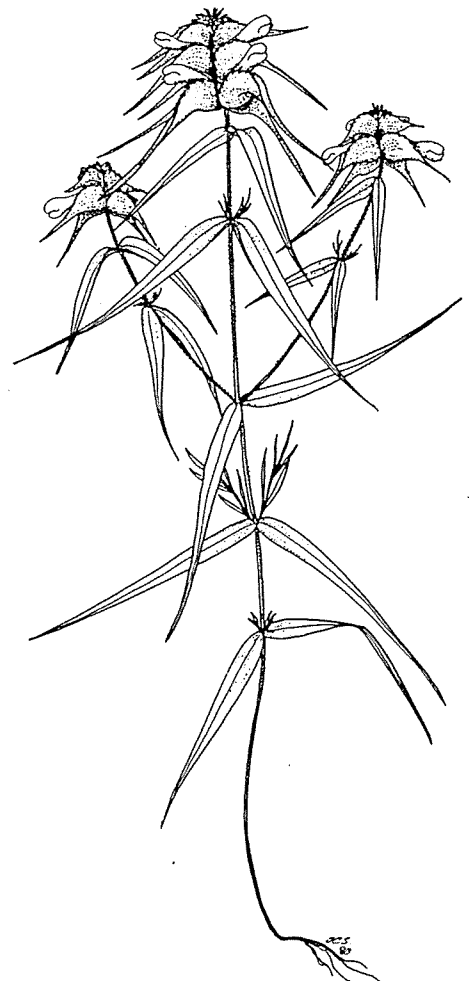
Nord for Sømærker ved østkysten findes smalle bræmmer af kystkrat bestående af bl.a. Ask, Kræge (*Prunus domestica* ssp. *insititia*), Alm. Hyld, Hestekastanje (*Aesculus hippocastaneum*), Sølv-Poppel (*Populus alba*), Tjørn og Slåen. Krattene er i almindelighed tætte, så urterigdommen er lille. Her findes bl.a. Rams-Løg, Lund-Rapgræs, Rød Tandbæger og Haremad samt nogle få buske af Stikkelsbær.

Ved Abkeldsgård findes et lille krat, som ikke er afmærket på noget kort. Her og i kanten af det vokser bl.a. Hulkravet Kodriver, Skovarve, Storkonval, Enblomstret Flitteraks, Alm. Mangeløv, Alm. Hvidtjørn, Skov-Burre (*Arctium nemorosum* ssp. *nemorosum*) og Liden Burre (*A. minus*), Glat Hunde-Rose, Hvas Randfrø (*Torilis japonica*) og Hasselbrombærarten *Rubus horridus*.

I Madens sydvestligste del, nogle få hundrede meter nord for Vestergård, findes på den gamle kystskrænt en lille skov med træ- og buskarter af bl.a. Slåen, Engriflet Hvidtjørn, Skov-Æble, Alm. Røn, Bævreasp (*Populus tremula*), Gråpil, Alm. Hyld og Glat Hunde-Rose.

Kantet Kohvede (*Melampyrum cristatum*)

hører også til den gruppe planter, som ikke har kunnet genfindes på Helnæs. Wiinstedt fandt den under østklintens løvskov, der bestod ...af Bøg eller af Eg med Underskov af Hassel. Brinkens Krat bestod hovedsagelig af Hassel iblandet *Cornus sanguinea* (Rød Kornel).. .. Herunder fandtes *Lithospermum officinale*.. .. *Melampyrum cristatum* (Firkantet Kohvede)". Efter forespørgsel fra Hans Øllgaard har jeg, specielt i 1993, været på udkig efter Kantet Kohvede; den er der muligvis endnu, men ikke alle steder på klinten er det tilrådeligt at undersøge. Der er ofte meget stejlt uden mange muligheder for sikkert fodfæste.

På den gamle kystskrænt i den sydlige del af Maden, nord for Højgård, ligger en lille løvskov. Hovedparten af træerne er Ahorn, Hassel, Ask og Skov-Elm. Da jorden er frugtbar, er der her stort set de samme arter som i f.eks. Hegnedskov, bl.a. Stor Fladstjerne, Alm. Vorterod, Feber-Nellikerod, Dansk Ingefær, Firblad, Alm. Lungeurt, Skov-Burre, Guldnaelde, Rams-Løg, Skovarve, Stinkende Storkenæb og Dag-Pragtstjerne. Som eneste bregneart er fundet Alm. Mangeløv.

Ved Ryet øst for Maden ligger en lille løvskov bestående primært af Ask og Skov-Elm. Derudover findes der en del Alm. Hylde og Humle. Skoven er meget åben, hvilket har til resultat, at vegetationen for en dels vedkommende består af usædvanlige arter for en skov. Her vokser bl.a. Ru Svinemælk, Stor Hundepersille (*Aethusa cynapium* ssp. *cynapioides*), Sort Natskygge (*Solanum nigrum*), Hvidmelet Gåsefod, Snerle-Pileurt (*Polygonum convolvulus*), Rank Vejsennep og Liden Nælde, og i skovbrynet står der Alm. Hjertespannd og Rød Tandbæger. Af mere traditionelle skovplanter kan nævnes Haremad, Alm. Bingelurt, Skov-Galtetand, Feber-Nellikerod, Storkonval og Stinkende Storkenæb.

Ca. 100 meter syd for Ryet ligger endnu en lille skov, der for den nordlige dels vedkommende er ret våd. Her vokser bl.a. Kløvrone, Skov-Fuglegræs (*Stellaria neglecta*), Kæmpe-Svingel (*Festuca gigantea*) og Alm. Bingelurt. Midt i skoven er der igennem en del år smidt haveaffald. Det har bevirket, at der nu er etableret små, men tilsyneladende faste bestande af Kors-Vortemælk (*Euphorbia lathyris*), Judaspenge (*Lunaria annua*) og Matrem.

Vejkanter

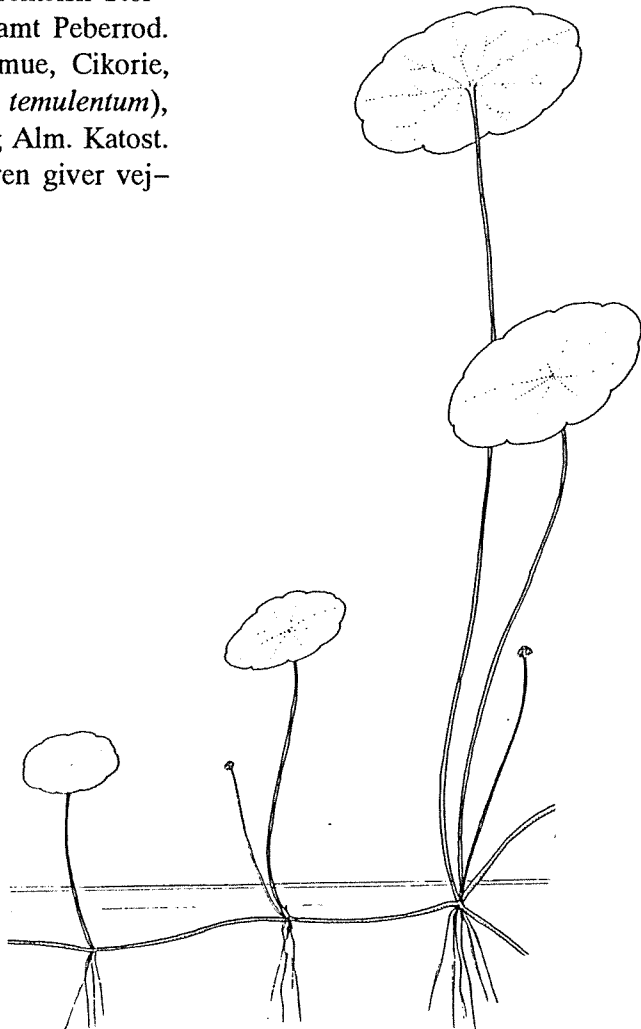
Der findes mange, smukke vejkanter på Helnæs. Nogle af de smukkeste findes i Helnæs By. I vejkan-ten nær vejen til sportspladsen vokser i adskilte bestande en planteart, der ses sjældnere og sjældnere, Stolt Henriks-Gåsefod (*Chenopodium bonus-henricus*). Den største bestand er (1993) ganske vist ikke på mere end ca. 10 eksemplarer, men lidt har også ret. I øvrigt fandtes inden for ca. 2 m² denne art sam-men med Alm. Hjertespannd, Tandbæger og Alm. Katost.

I vejkan-ten i Helnæs By ved vejen ud i Maden vokser Pyrenæisk Stor-kenæb (*Geranium pyrenaicum*), Mark-Krageklo, Humle samt Peberrod.

Ved Bogård i nord er der i vejkan-ten en del Gærde-Valmue, Cikorie, Hvidmelet Gåsefod, Blæresmælde, Hulsvøb (*Chaerophyllum temulentum*), Mark-Krageklo, Alm. Markarve (*Arenaria serpyllifolia*) og Alm. Katost. Det er især de to førstnævnte, som i en stor del af sommeren giver vej-kan-ten lidt kulør.

Vandnavle (*Hydrocotyle vulgare*)

Helnæs' mange vådområder betyder, at Vandnavle er en almindelig art, specielt i Maden. I den nordlige del af Maden, ca. 1 km vest for Holmegård, er der i nyere tid i kærret gravet en rektangulær "dam". Her findes Vandnavle i mængde, ofte "tæppedannende". Af ledsagearter fra kanten af dammen eller fra dens nære omgivelser kan nævnes Vejbred-Skeblad (*Alisma plantago-aquatica*), Alm. Baldrian (*Valeriana sambucifolia* ssp. *procurrens*), Kær-Svovlrod (*Pucedanum palustre*), Storfrugtet Vandstjerne (*Callitriche stagnalis*) og Eng-Troldurt (*Pedicularis palustris* ssp. *palustris*).

Helnæs By

Helnæs By har en stor udstrækning. Fra møllen nord for Hegnedskov til Lindegård ved vejen til Helnæs Strand, derfra mod syd til det gl. mejeri og mod nord til Mosegård, er der ialt ca. 6 km vejkant. Desuden er der bag gårde, i småkrat og i gamle haver mange, små nicher, hvor der ofte er små bestande af arter, der tidligere har været genstand for dyrkning, de såkaldte "levende fortidsminder". Sjældent mange har der været af Alm. Hjertespad. Den har mange voksesteder rundt omkring i Helnæs By, hvor den ofte træffes i hække. Endnu mere er der af den gamle lægeplante Rød Tandbæger, som også, ligesom Alm. Hjertespad, har mange voksesteder uden for Helnæs By, især i hegn og skovbryn. Af andre, tidligere dyrkede arter kan nævnes Alm. Katost, som er meget almindelig, Matrem, Humle, Pe-berrod, Skvalderkål (*Aegopodium podagraria*), Stor Hundepersille, Svaleurt, som også er meget hyppig, Marts-Viol, Feber-Nellikero og Fingerbøl (*Digitalis purpurea*). Af sent indslæbte og nu naturaliserede arter kan bl.a. nævnes Canadisk Bakkestjerne og Tornet Salat (*Lactuca serriola*). Haveflygtninge er naturligvis også at finde i Helnæs By. Af disse kan nævnes Mangebladet Lupin (*Lupinus polyphyllus*), Hvid Stenurt, Vedbend-Torskemund, Judaspenge og Akeleje (*Aquilegia vulgaris*) samt Stikkelsbær.

Helnæs – en i mange henseender overset halvø

I betragtning af Helnæs' størrelse og dens nogenlunde centrale placering i Danmark undres man over, at der ikke findes flere, botaniske referencer i Gravesens Fynsbind i "Oversigt over botaniske lokaliteter". Men Helnæs har det nok som Øland vest for Ålborg (Wessberg 1993) og som Knolden ved sydsiden af Horne Land: Den ligger langt uden for "lands lov og ret", vejen er jo blind, så man må nødvendigvis benytte den samme frem og tilbage. Det er for mange mennesker, sandsynligvis også botanikere, ikke altid lige spændende. Der er ikke mange mennesker, der har hørt om Helnæs. Dog har Helnæs overordentligt meget at byde på, i hvert tilfælde set ud fra en botanisk synsvinkel. De områder af den tidligere havbugt, det nuværende Maden, som ikke er opdyrket eller udlagt til vedvarende græsarealer, er utroligt bevaringsværdige. Iøvrigt er det hårrejsende, at man i sin tid kunne finde på at begynde at opdyrke dette enestående område. Selv om det nu kun er nogle få marker, der stadig høstes afgrøder på, varer det længe, før den oprindelige vegetation er tilbage. I 1993 var adskillige af de førhen opdyrkede områder brakliggende marker. Her, hvor der inden kulturens indtog i form af dræning, gødskning, sprøjtning mm. fandtes meget interessante plantesamfund, står nu Raps og Rug samt arter uden botanisk interesse. Da Erik Vinther fra Fyns Amtskommune i 1983

Læge-Stokrose (*Althaea officinalis*)

er tidligere fundet på Helnæs. I TBU-rapporten vedrørende Malvaceernes udbredelse i Danmark (TBU nr. 20) er den angivet som fundet, men belæg findes ikke i Dansk Herbarium. Allerede i 1954, da S.M. Rasmussen udfærdigede TBU-rapporten, skrev han, at: "Den må således kaldes sjælden her i landet". Selv om Løjtnant & Worsøe i "Status over den danske Flora" (1993) oplyser, at den med den ophørte græsning på naturenge i Øst-Danmark dér har fået en "renæssance", varer det sandsynligvis længe, før man jævnligt træffer på den. Jeg har fundet ét eneste eksemplar i et kær vest for Holmegård, i Madens nordlige del, og jeg regner med, at forekomsten er spontan.

og 1987 besøgte Helnæs, skrev han om Maden, at den .. " dog hovedsagelig udgøres af afgræssede enge".. Det er nu også slut. Ses der bort fra den vestlige del, hovedsageligt bestående af strandoverdrev og lavninger i dette med kær-/engvegetation, er der nu kun nogle få heste på et par af de østligst beliggende områder. Resultatet af den ophørte afgræsning ses i al sin gru, specielt i den sydlige del. Talrige hegnspæle og store mængder hegnstråd er nu de tavse vidner om en tid, som for afgræsningens vedkommende meget gerne, og så hurtigt det nu er muligt, må vende tilbage. Ikke én eneste af markerne, engene og kærene syd for den grusvej, der deler Maden i to dele, var i 1993 afgræsset. Den nordlige del, incl. rigkæret ved Holmegård, har det ikke meget bedre. Fyns Amtskommune er klar over områdets imponerende størrelse og dets landskabsmæssige betydning samt den botaniske og ornitologiske værdi. Amtet har derfor i november 1990 til Danmarks Naturfredningsforening indsendt et forslag til fredning af Maden. Man må håbe på en positiv udgang på denne sag.

Den botaniske udforskning af Helnæs

Den første, der publicerer plantefund fra Helnæs, er formentlig **Knud Wiinstedt**, der i 1919 og 1920 i "Flora og Fauna" bragte nogle artikler vedrørende floraen på Assensegnen. Ialt har Wiinstedt i sine artikler 83 plantearter fra Helnæs, som i min liste er mærket 1919 (KW). I artiklen omtales 8 arter, som fundet af **Svend Andersen**. Disse er, evt. med årstal for fundet, i min floraliste mærket (SA).

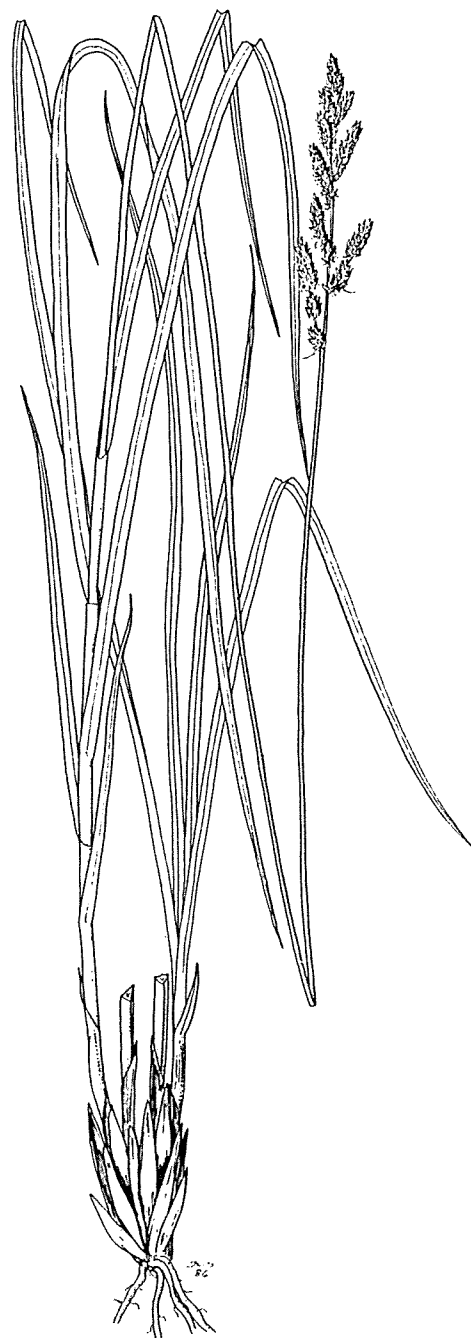
På Botanisk Museum ligger et belæg af Rederod (*Neottia nidus-avis*), indsamlet af M. Hagerup, formodentlig i 1922. Fundet er mærket 1922 (MH).

Palle Gravesen har som en af kilderne **Svend Andersens** artikel i "Flora og Fauna" 47 (1941), "Danske Vegetationsbilleder 22", men deri nævnes kun navnet Helnæs, ingen fund.

Den 27. og 28. juni 1959 gik Dansk Botanisk Forenings forsommer-ekskursion under ledelse af S.-E. Sandermann Olsen og Th. Sørensen til Sydvestfyn, og Helnæs besøgte sidstedagen. De 44 arter, der er opført i referatet i Botanisk Tidsskrift, er i min floraliste mærket 1959 (DBF). Der kan vist ikke herske tvivl om, at udbyttet har været betydeligt større end de 44 arter. I Dansk Herbarium ligger fra ekskursionen nogle belæg, samlet af **Alfred Hansen**. Disse er mærket 1959 (AH), og voksestedet er anført.

Top-Star (*Carex paniculata*)

er fundet nogle få steder på Helnæs. Et af dens voksesteder er en ellesump i Rørmose i den nordlige del af Helnæs. Beklageligvis vantrives de, idet elene overskygger dem. Det er ikke stort bedre for de andre kær-arter som Eng-Kabbeleje (*Caltha palustris*), Gul Iris (*Iris pseudacorus*), Sværtevæld (*Lycopus europaeus*) og Trævlekrone (*Lychnis flos-cuculi*). Også et andet af Top-Stars voksesteder gror til. På grund af ophørt græsning er et område umiddelbart vest for rigkæret ved Holmegård ved at gro til, mest med Tagrør (*Phragmites australis*), men også pilebuske, mest Grå Pil (*Salix arenaria*), har holdt deres indtog, og de mange år gamle tuer af Top-Star må nok snart bukke under.

I 1959 og 1962 besøgte **M.P. Christiansen** Helnæs. Han indsamlede *Rubus wahlbergii* og *R. vestitus*; begge ligger i Dansk Herbarium. I floralisten er de mærket 1959 og 1962 (MPC) eller 1962 (MPC).

I 1975 udarbejdede **Alfred Hansen** en duplikeret oversigt over plantefund, hvoraf langt hovedparten er fra den første halvdel af 1970'erne. Fra Helnæs anføres Strand-Salat (*Lactuca tatarica*) og Vandportulak (*Peplis portula*); begge er meddelt af **U. Bertelsen**, og de er i floralisten anført med voksested samt 1972 (UB).

I 1976 aflagde **Flemming Thorning-Lund** Helnæs et besøg. I Dansk Herbarium ligger *Rubus radula*, indsamlet af ham. I floralisten er den mærket 1976 (FTL)

I artiklen "Nye floristiske fund og iagttagelser" i Urt 77: 53 nævner **Alfred Hansen** Strand-Salat (*Lactuca tatarica*) fra stranden ved Maden. Fundet er **U. Bertelsen's** fra 1972 (jf. ovenfor).

Den 28. juni 1983, 4. juli 1983, 1. okt. 1987 og 6. okt. 1987 har **Erik Vinther**, Landskabsafdelingen ved Fyns Amtskommune besøgt Helnæs, først og fremmest i forbindelse med "strandengsregistreringer". I hans lister forekommer 128 arter. Da der med hensyn til datoer ikke differencieres i listerne, og da jeg formoder, at de fleste arter er set under sommerbesøgene, er hans fund i min liste derfor mærket 1983 (EV), evt. med findested eller et af findestederne.

Den 12. maj 1984 besøgte **Hans Øllgaard** Helnæs for at undersøge Mælkebøtte-floraen. 9 lokaliteter blev opsøgt. Mælkebøtte-arter, der er set af ham, er i floralisten mærket 1984 (HØ) samt findestedet. Såfremt Hans Øllgaard har set en art mere end ét sted, bruges betegnelsen bl.a. efterfulgt af et af stederne.

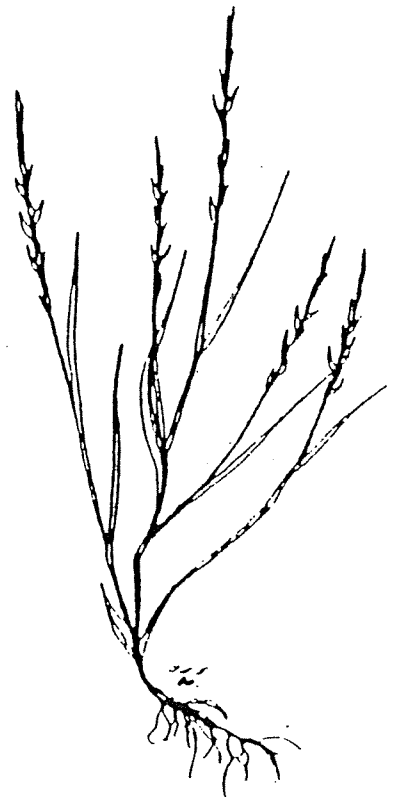
Derudover er der botanikere, der i litteraturen eller i andre kilder har anført enkeltfund. I Erik Vinthers strandengsregistreringer er nævnt **Henrik Tranberg** (HT) med fund af Eng-Ensian (*Gentianella uliginosa*) i 1988 og **Anette Sode** (AS) med fund af Søpryd (*Baldellia ranunculoides*), også i 1988.

I artiklen "Sump-Hullæbe på Fyn" - Urt 12: 85-90 - nævnes **O. Madsen** (OM) og **J. Munk** (JM), der begge har konstateret arten i Madens nordlige del, mindst 500 eksemplarer. Endvidere nævnes, at **Erik Vinther** nu også har fundet den i den sydlige del, ca. 30 eksemplarer.

I Danmarks Naturfrednings Forenings tidsskrift "Natur og Miljø", 1991/3: 8-9, skriver **Bo Leth Espensen** om Maden. I artiklen, som mest omhandler Madens tilblivelse og forandring samt ornitologiske oplysninger, nævnes konkret kun Sump-Hullæbe (*Epipactis palustris*) og Maj-Gøgeurt (*Dactylorhiza majalis* ssp. *majalis*).

Spidshale (*Parapholis strigosa*)

har i Danmark nogenlunde samme udbredelse som Samel (*Samolus valerandi*), dog er den bl.a. fundet på Læsø og på lokaliteter ved Vadehavet. Særligt mange findesteder er der på de sydfynske øer samt ved Odense Fjord. Uden for blomstringstiden kan Spidshale være meget svær at få øje på, så mon ikke den er noget mere almindelig end antaget. På Helnæs blomstrede den, da jeg for næstsidste gang undersøgte Maden (19. juli 1993). Mest talrig var den i strandengsområdet sydvest for leddet i den vestlige del. På grund af de iøjnefaldende støvknapper kunne det let konstateres, at den fandtes i meget stort antal. Ledsageplanterne var bl.a. Sandkryb (*Glaux maritima*), Strand-Vejbred (*Plantago maritima*) og Strand-Firling (*Sagina maritima*). Sidstnævnte voksede dog i de fleste tilfælde i et lidt højere niveau end Spidshale.

Alfred Hansen har oplyst mig om, at to af de arter, der på TBU-afhandlingernes udbredelseskort er vist som fundet på Helnæs – og som ingen andre har set – er fundet af "en **Søren Hansen**". De to arter, Klæbrig Brandbæger (*Senecio viscosus*) og Bakke-Gøgelilje (*Platanthera bifolia* ssp. *bifolia*) samt Røgræs (*Phalaris arundinacea*) og Alm. Skjolddrager (*Scutellaria galericulata*) er i floralisten blot mærket som (SH).

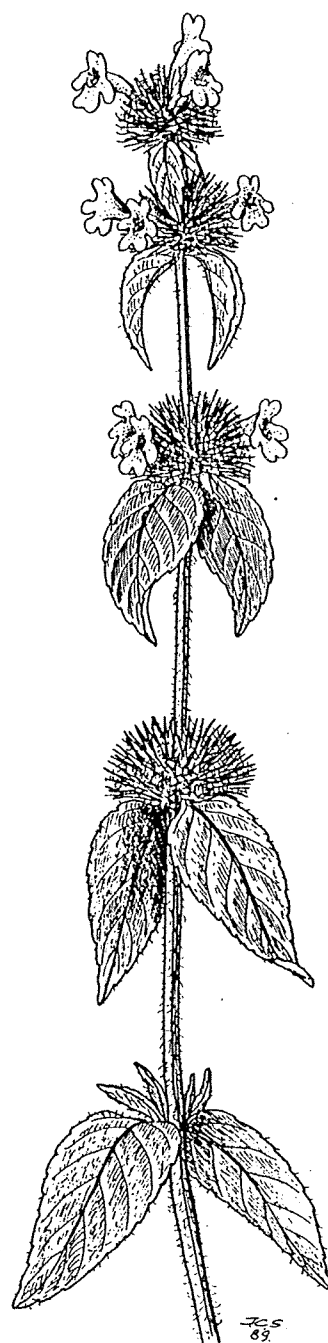
Fra Helnæs er der nu kendt 824 taxa, heraf 115 arter af Mælkebøtte (*Taraxacum*) samt 8 arter af Brombær (*Rubus*, sect. *Rubus*) og Hasselbrombær (*Rubus*, sect. *Corylifolii*). Af disse 824 taxa er 314, eksklusive *Taraxacum*, ikke anført af nogen af kilderne, heller ikke på TBU-kortene, som alle er gennemgået. I min floraliste er TBU-angivelserne placeret i tidsmæssig orden med øvrige referencer.

Såfremt en art er set af mig under mine ekskursioner til Helnæs den 28.–29. april 1989, 6. aug. 1989, 2. juli 1990 med Jens Bjerring Poulsen, 21. juli 1991, 29. maj 1992 med Karin Wessberg, 29. april 1993, 17. maj 1993, 19.–20. juni 1993, 19. juli 1993 og 17. aug. 1993, er det efter hyppighedsangivelsen eller voksestedet/et af voksestederne angivet med et ! Hvis en art kun er set ét sted, er dette oplyst. Hvis en art er set mere end ét sted, men ikke over 10 steder, er der brugt udtrykket bl.a. efterfulgt af et af voksestederne. Er en art set mange steder (ca. 20), er der brugt hyppighedsbetegnelsen alm.

De anvendte navne følger for størstedelens vedkommende Dansk Feltflora (Hansen 1991, 5. opl.). For Mælders (*Atriplex*) vedkommende er dog brugt Pedersen (1968) og til Brombær (*Rubus*) Pedersen og Schou (1989).

Kransbørste (*Clinopodium vulgare*)

Anfred Pedersen skriver i afhandlingen om læbeblomsternes udbredelse i Danmark bl.a., at Kransbørste "er hyppigst i det subkontinentale floraområde ved vore bæltfarvande". På Helnæs er den optræder den hyppigst på østkystens skrænter og bakkesider. Ved Elmebjerg vokser den på den kratklædte østside sammen med arter som Bakketidsel (*Carlina vulgaris* ssp. *vulgaris*), Ru Bittermælk (*Picris hieracioides*), Hulkravet Kodriver (*Primula veris*, Vild Hør (*Linum catharticum*, Alm. Gyldenris (*Solidago virgaurea*) og Mark-Tusindgylden (*Centaureum erythraea*).

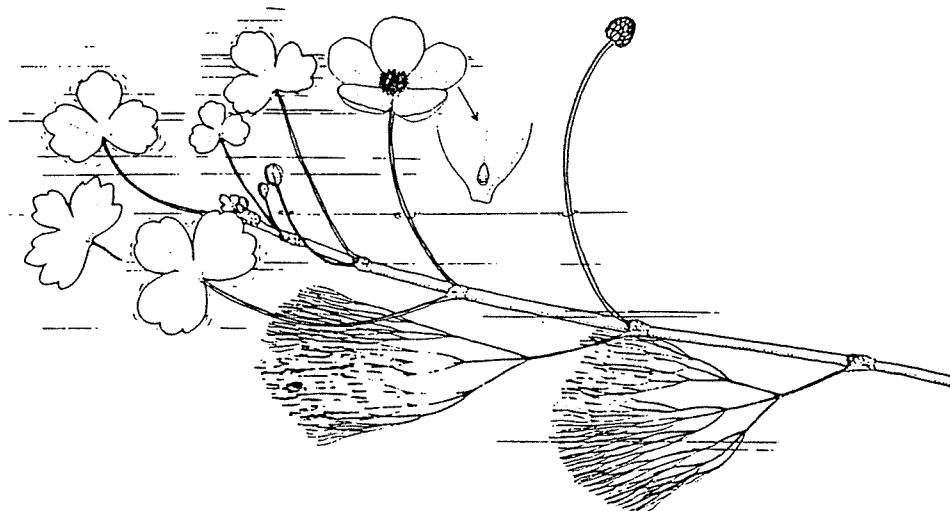

Floraliste

- Acer campestre* (Navr) – Bot. Tids. 64 (TBU).
 – *platanoides* (Spids-Løn) – Bot. Tids. 64 (TBU) – bl.a. ved dige nær sportspladsen ved Hegnedskov !
 – *pseudoplatanus* (Ahorn) – Bot. Tids. 64 (TBU) – alm. !
Achillea millefolium (Alm. Røllike) – alm. !
 – *ptarmica* (Nyse-Røllike) – bl.a. i kær vest for Holmegård !
Actaea spicata (Druemunke) – 1919 (KW) – Bot. Tids. 53 (TBU) – bl.a. i elleskov ved sportspladsen nær Hegnedskov !
Aegopodium podagraria (Skvalderkål) – bl.a. ved P-plads ved Nørregård !
Aesculus hippocastanum (Hestekastanje) – opvækst i vejrabat nær kroen !
Aethusa cynapium ssp. *cynapium* (Alm. Hundepersille) – bl.a. i krat ved Abkeldsgård !
 – – *cynapioides* (Stor Hundepersille) – have ved møllen !
Agrimonia eupatoria (Alm. Agermåne) – Bot. Tids. 61 (TBU) – bl.a. på skrænt ved Toppen !
Agrostis gigantea (Stortoppet Hvene) – bl.a. på klint ved Elmebjerg !
 – *stolonifera* (Krybende Hvene) – 1983: Strandenge ved nordenden og sydenden af Halen samt Maden (EV) – alm. !
 – *tenuis* (Alm. Hvene) – 1983: Maden (EV) – alm. !
Aira caryophyllea (Udspærret Dværgbunke) – Bot. Tids. 68 (TBU) – bl.a. på overdrev ved Halen !
 – *praecox* (Tidlig Dværgbunke) – alm. !
Alchemilla xanthochlora (Gulgrøn Løvefod) – 1959 (DBF) – Bot. Tids. 61 (TBU) – kratklint ved østsiden af Klinteskov !
Alisma plantago-aquatica (Vejbred-Skeblad) – bl.a. ved kunstigt vandhul vest for Hegnedskov !
Alliaria petiolata (Løgkarse) – bl.a. i vejkant ved Lille Mosegård !
Allium oleraceum (Vild Løg) – 1919 (KW) – Bot. Tids. 43 (TBU) – 1959 (DBF) – bl.a. på overdrev ved Djævlebakke !
 – *scorodoprasum* (Skov-Løg) – 1919 (KW) – Bot. Tids. 43 (TBU) – bl.a. på skrænt ved Toppen !
 – *ursinum* (Ramsløg) – 1919 (KW) – Bot. Tids. 43 (TBU) – 1959 (DBF) – bl.a. i Hegnedskov !
 – *vineale* (Sand-Løg) – Bot. Tids. 43 (TBU) – bl.a. på gærde ved Toppen !
Alnus glutinosa (Rødel) – Bot. Tids. 64 (TBU) – bl.a. i kær ved Rørmose !
 – *incana* (Hvidel) – rørsump nordvest for Bogård !
Alopecurus geniculatus (Knæbøjet Rævehale) – 1983: Strandenge ved nordenden og sydenden af Halen (EV) – bl.a. ved vandhul nær Djævlebakke !
 – *pratensis* (Eng-Rævehale) – tilgroet kær ved Madens sydside !
Althaea officinalis (Læge-Stokrose) – Bot. Tids. 50 (TBU) – kær vest for Holmegård !
Ammophila arenaria (Hjælme) – Bot. Tids. 68 (TBU).
 – – x *Calamagrostis epigeios* nm. *subarenaria* (Østersø-Hjælme) – 1908 (SA) – 1919 (KW) – Bot. Tids. 68 (TBU).
Anagallis arvensis ssp. *arvensis* (Rød Arve) – Bot. Tids. 43 (TBU) – bl.a. i mark ved Halen !
Anchusa arvensis (Krumhals) – alm. !
 – *officinalis* (Læge-Oksetunge) – Bot. Tids. 60 (TBU).
Anemone hepatica (Blå Anemone) – 1919 (KW) – Bot. Tids. 53 (TBU) – østvendte skrænter i skoven ved Helnæs Strand !
 – *nemorosa* (Hvid Anemone) – Bot. Tids. 53 (TBU) – bl.a. i Hegnedskov !
Angelica archangelica ssp. *litoralis* (Kvan) – Bot. Tids. 47 (TBU) – 1983: Maden (EV) – bl.a. i rørsump ved Rørmose !
 – *sylvestris* (Angelik) – rigkæret ved Holmegård !
Antennaria dioica (Kattefod) – Bot. Tids. 57 (TBU).

- Anthemis arvensis** (*Ager-Gåseurt*) – brakmark ved Klinteskov !
- Anthoxanthum odoratum** (*Vellugtende Gulaks*) – 1983: Maden (EV) – alm. !
- Anthriscus caucalis** (*Gærde-Kørvel*) – bl.a. på overdrev ved Toppen !
- **sylvestris** (*Vild Kørvel*) – alm. !
- Anthyllis vulneraria** (*Rundbælg*) – bl.a. på skrænt ved Toppen !
- Antirrhinum majus** (*Have-Løvemund*) – lille skov ved det gl. mejeri !
- Aphanes arvensis** (*Alm. Dværgløvefod*) – Bot. Tids. 61 (TBU) – bl.a. i mark ved gl. losseplads vest for Hegned Skov !
- Aquilegia vulgaris** (*Akeleje*) – bl.a. i vejkant ved det nedlagte mejeri !
- Arabidopsis thaliana** (*Gåsemad*) – alm. !
- Arabis hirsuta** (*Stivhåret Kalkkarse*) – 1919 (KW) – Bot. Tids. 54 (TBU) – skrænt ved Toppen !
- Arctium lappa** (*Glat Burre*) – Bot. Tids. 57 (TBU) – bl.a. i vejkant ved Bobakker !
- **minus** (*Liden Burre*) – bl.a. på skrænt mellem skansen og Lindehoved !
- **nemorosum** ssp. **nemorosum** (*Skov-Burre*) – bl.a. i skovkant ved Hegnedskov !
- Arenaria serpyllifolia** (*Alm. Markarve*) – alm. !
- Armeria maritima** ssp. **elongata** (*Engelskgræs*) – Bot. Tids. 47 (TBU) – 1983: Strandenge ved nordenden af Halen samt på Maden (EV) – alm. !
- Armoracia rusticana** (*Peberrod*) – bl.a. ved P-plads ved Helnæs Strand !
- Arrhenatherum elatius** (*Alm. Draphavre*) – Bot. Tids. 68 (TBU) – alm. !
- Artemisia absinthium** (*Have-Malurt*) – Bot. Tids. 57 (TBU) – skrænt ved Halen !
- **campestris** (*Mark-Bynke*) – Bot. Tids. 57 (TBU) – bl.a. på overdrev vest for Hegned skov !
- **maritima** (*Strand-Malurt*) – Bot. Tids. 57 (TBU) – 1983: Strandenge ved nordenden af Halen samt på Maden (EV) – bl.a. i strandeng ved Halen !
- **vulgaris** (*Grå Bynke*) – alm. !
- Arum alpinum** ssp. **danicum** (*Dansk Ingefær*) – lille skov nordvest for Nørregård !
- **maculatum** (*Plettet Ingefær*) – Bot. Tids. 45 (TBU) – 1919 (KW) – 1959 (DBF) – bl.a. i Helnæs By !
- Asparagus officinalis** (*Asparges*) – bl.a. på overdrev vest for Hegnedskov !
- Asperugo procumbens** (*River*) – 1919 (KW) – Bot. Tids. 60 (TBU).
- Aster tripolium** (*Strand-Asters*) – 1919 (KW) – Bot. Tids. 57 (TBU) – 1983: Strandenge ved nordenden og sydenden af Halen (EV) – bl.a. i strandeng ved Halen !
- Astragalus glycyphyllus** (*Sød Astragel*) – 1919 (KW) – Jessen 1931 (TBU) – bl.a. ved klintfod nær sydspidsen !
- Athyrium filix-femina** (*Fjerbregne*) – ellesump ved sportspladsen nær Hegnedskov !
- Atriplex deltoidea** (*Tand-Mælde*) – Bot. Tids. 63 (TBU) – bl.a. på strand ved dæmningen !
- **glabriuscula** (*Tykbladet Mælde*) – Bot. Tids. 63 (TBU) – bl.a. på strand og strandvold ved sydkysten !
- **latifolia** s. str. (*Spydbladet Mælde*) – 1983: Maden (EV) – alm. i strandenge !
- **litoralis** (*Strand-Mælde*) – Bot. Tids. 63 (TBU) – 1983: Strandenge ved nordenden af Halen samt Maden (EV) – alm. !
- **longipes** ssp. **longipes** (*Stilk-Mælde*) – bl.a. på strandenge i den sydvestlige del af Maden !
- **patula** (*Svine-Mælde*) – bl.a. på strand nær skansen i syd !
- **triangularis** (*Melet Mælde*) – bl.a. på strand ved dæmningen !
- Avena sativa** (*Alm. Havre*) – bl.a. i vejkant ved Helnæs Skole !
- Baldellia ranunculoides** (*Søpryd*) – 1913 (SA) – Bot. Tids. 47 (TBU) – 1983: Maden (EV) – på bredden af strandsø i Maden !
- Ballota nigra** ssp. **nigra** (*Rød Tandbæger*) – Bot. Tids. 64 (TBU) – bl.a. i Helnæs By !
- Bassia hirsuta** (*Tangurt*) – Bot. Tids. 63 (TBU).
- Batrachium boudotii** (*Strand-Vandranunkel*) – 1983: Strandenge ved nordenden af Halen (EV) – bl.a. i vandhul i Helnæs By ved Madevej !

- Batrachium peltatum** (*Storblomstret Vandranunkel*) – bl.a. i lille vandhul i Helnæs By ved Madevej !
 – **trichophyllum** (*Hårfliget Vandranunkel*) – 1983: Maden (EV) – lille vandhul i Helnæs By ved Madevej !
- Bellis perennis** (*Tusindfryd*) – 1983: Maden (EV) – alm. !
- Berula erecta** (*Sideskærm*) – 1983: Maden (EV) – bl.a. i rørsump i den sydlige del af Maden !
- Beta vulgaris** ssp. **vulgaris** (*Foder-Bede*) – bl.a. på skrænt mellem skansen og Lindehoved !
- Betula pubescens** (*Dun-Birk*) – bl.a. ved kunstigt vandhul vest for Hegnedskov !
- Bidens tripartita** (*Fliget Brøndsel*) – bl.a. i kær vest for Holmegård !
- Blysmus compressus** (*Fladtrykt Kogleaks*) – Bot. Tids. 47 (TBU) – 1983: Maden (EV) – bl.a. i strandeng i den nordlige del af Maden !
- **rufus** (*Rødbrun Kogleaks*) – 1959 (DBF).
- Botrychium lunaria** (*Alm. Månerude*) – 1919 (KW) – Bot. Tids. 49 (TBU).
- Brassica campestris** ssp. **campestris** (*Ager-Kål*) – Bot. Tids. 54 (TBU).
- **napus** ssp. **napus** (*Raps*) – bl.a. i vejkant ved Bobakker !
- Briza media** (*Alm. Hjertegræs*) – Bot. Tids. 68 (TBU) – 1983: Maden (EV) – bl.a. på skrænt ved Toppen !
- Bromus arvensis** (*Ager-Hejre*) – Bot. Tids. 68 (TBU).
- **erectus** (*Opret Hejre*) – Bot. Tids. 68 (TBU) – overdrev nær Toppen !
- **hordeaceus** ssp. **hordeaceus** (*Blød Hejre*) – 1959 (DBF) – alm. !
- – **thominii** (*Liggende Hejre*) – bl.a. på strandoverdrev sydøst for Hvidklint !
- **inermis** (*Stakløs Hejre*) – hegn ved Abkeldsgård !
- **sterilis** (*Gold Hejre*) – 1919 (KW) – Bot. Tids. 68 (TBU) – alm. !
- Bupleurum tenuissimum** (*Smalbladet Hareøre*) – Bot. Tids. 47 (TBU) – 1983: Strandenge ved nordenden af Halen samt Maden (EV).
- Cakile maritima** ssp. **baltica** (*Østersø-Strandsennep*) – Bot. Tids. 54 (TBU) – bl.a. på strand ved dæmningen !
- Calamagrostis epigeios** (*Bjerg-Rørhvene*) – bl.a. på klint ved Elmebjerg !
- Calendula officinalis** (*Morgenfrue*) – ved lille vandhul ved vej til Maden !

Storblomstret Vandranunkel (*Batrachium peltatum*).

Der er fundet tre Vandranunkelarter på Helnæs. Mærkværdigt nok er alle tre fundet i samme vandhul ved Madevejs begyndelse i Byen. Kun Strand-Vandranunkel (*B. baudotii*), som iøvrigt også er fundet af Erik Vinther fra Fyns Amtskommune, er fundet i andre af Helnæs' vandhuller og fugtige lavninger.

- Callitriche platycarpa** (*Fladfrugtet Vandstjerne*) – grøft nær Helnæs By ved vej til fyret !
- **stagnalis** (*Storfrugtet Vandstjerne*) – grøft i den nordlige del af Maden !
- Caltha palustris** (*Engkabbeleje*) – bl.a. i eng nær Toppen !
- Calystegia pulchra** (*Have-Snerle*) – hegn nær Østergård !
- **sepium** (*Gærde-Snerle*) – bl.a. på klint ved Elmebjerg !
- Campanula latifolia** (*Bredbladet Klokke*) – 1919 (KW) – 1959 (DBF) – Bot. Tids. 48 (TBU) – bl.a. i Hegnedskov !
- **patula** (*Eng-Klokke*) – Bot. Tids. 47 (TBU).
 - **persicifolia** (*Smalbladet Klokke*) – Bot. Tids. 47 (TBU).
 - **rapunculoides** (*Ensidig Klokke*) – bl.a. i vejkant nær Nørregård !
 - **rotundifolia** (*Liden Klokke*) – bl.a. på overdrev ved Halen !
 - **trachelium** (*Nælde-Klokke*) – 1959 (DBF) – bl.a. på klint ved Elmebjerg !
- Capsella bursa-pastoris** (*Hyrdetaske*) – alm. !
- Cardamine hirsuta** (*Roset-Springklap*) – bl.a. ved grøft ved Halen !
- **pratensis** ssp. **pratensis** (*Engkarse*) – 1983: Maden (EV) – bl.a. i eng ved Toppen !
- Cardaria draba** (*Hjertekarse*) – vejkant i Helnæs By nord !
- Carduus crispus** (*Kruset Tidsel*) – Bot. Tids. 57 (TBU) – bl.a. på overdrev vestfor Hegnedskov !
- Carex acutiformis** (*Kær-Star*) – bl.a. i kær ved Rørmose !
- **arenaria** (*Sand-Star*) – Bot. Tids. 47 (TBU) – alm. !
 - **demissa** (*Grøn Star*) – eng vest for rigkæret ved Holmegård !
 - **dioica** (*Tvebo-Star*) – 1983: Maden (EV) – bl.a. i kær i den nordvestlige del af Maden !
 - **distans** (*Fjernakset Star*) – Bot. Tids. 47 (TBU) – 1959 (DBF) – 1983: Strandenge ved nordenden af Halen samt Maden (EV).
 - **disticha** (*Toradet Star*) – 1959 (DBF) – bl.a. i rigkær syd for Hegnedskov !
 - **echinata** (*Stjerne-Star*) – 1983: Maden (EV) – bl.a. i rigkæret ved Holmegård !
 - **extensa** (*Udspilet Star*) – 1919 (KW) – Bot. Tids. 47 (TBU) – 1983: Maden (EV).
 - **flacca** (*Blågrøn Star*) – 1959 (DBF) – 1983: Maden (EV) – bl.a. på skrænt ved Toppen !
 - **hirta** (*Håret Star*) – 1959 (DBF) – 1983: Maden (EV) – alm. !
 - cf. **hostiana** x **oederi** – ellesump vest for Bogård !
 - **lepidocarpa** (*Krognæb-Star*) – 1983: Maden (EV).
 - **leporina** (*Hare-Star*) – bl.a. i den tørre del af kæret i Maden !
 - **nigra** (*Alm. Star*) – 1983: Maden (EV) – alm. !
 - **oederi** ssp. **oederi** (*Dværg-Star*) – lavninger i strandoverdrevet i den vestlige del af Maden !
 - **otrubae** (*Sylt-Star*) – Bot. Tids. 47 (TBU) – 1959 (DBF) – 1983: Maden (EV) – bl.a. i kær ved Rørmose !
 - **pairaei** (*Pigget Star*) – bl.a. i rigkæret ved Holmegård !
 - **pallescens** (*Bleg Star*) – tør eng nær Toppen !
 - **panicea** (*Hirse-Star*) – 1959 (DBF) – 1983: Maden (EV) – bl.a. i eng nær Toppen !

En af de arter, der er opført på denne side, er **Eng-Klokke** (*Campanula patula*), som tidligere er fundet på Helnæs. Eng-Klokke har altid været en meget sjælden, indslæbt plante i Danmark. I 2. udg. af Lange's "Haandbog i Den danske Flora" (1864) anføres der fra Sjælland to fund: Brinker ved Aaen mellem Nymølle og Dyrehaven, fundet af B. Kamphøener (1813–1846) og fra Brankébakken ved Frederiksdal, fundet af O.F. Müller (1730–1784). Den angives i haandskrevne Anmærkn. af Rafn (1769–1808) fra Sønderborg". Det er alt, hvad Lange oplyser. I 4. udg. (1888) nævnes ialt 8 fund. I TBU-afhandlingen vedr. Campanulaceernes udbredelse i Danmark (Hansen 1948) er angivet ca. 30 fund spredt over hele Danmark. I "Status over den danske Flora" (Løjtnant & Worsøe 1993) indgår den i afsnittet "Forsvundne, akut truede, sårbare og sjældne indførte og indslæbte ukrudtsplanter mm." med bemærkningen, at den er dog forsvundet fra de fleste steder, og at den nu må betegnes som ustadig, fåtallig og meget sjælden.

- Carex paniculata** (*Top-Star*) – bl.a. i kær ved Rørmose !
- **pilulifera** (*Pille-Star*) – skrænt syd for Hvidklint !
 - **polyphylla** (*Mellembrudt Star*) – Bot. Tids. 47 (TBU) – bl.a. i Klinteskov !
 - **pseudocyperus** (*Knippe-Star*) – Bot. Tids. 47 (TBU) – bl.a. i rigkæret ved Holmegård !
 - **pulicaris** (*Loppe-Star*) – 1983: Maden (EV) – rigkæret ved Holmegård !
 - **riparia** (*Tyakakset Star*) – 1959 (DBF) – kær ved sydsiden af Maden !
 - **sylvatica** (*Skov-Star*) – Klinteskov !
- Carlina vulgaris** ssp. **vulgaris** (*Bakketidsel*) – bl.a. på skrænt vest for Hegnedskov !
- Centaurea jacea** (*Alm. Knopurt*) – Bot. Tids. 57 (TBU) – bl.a. på klint ved Elmebjerg !
- **scabiosa** (*Stor Knopurt*) – Bot. Tids. 57 (TBU) – bl.a. på skrænt ved Toppen !
- Centaureum erythraea** (*Mark-Tusindgylden*) – Bot. Tids. 54 (TBU) – 1959 (DBF) – bl.a. på overdrev i nord !
- **littorale** (*Strand-Tusindgylden*) – Bot. Tids. 54 (TBU).
 - **pulchellum** (*Liden Tusindgylden*) – Bot. Tids. 54 (TBU).
- Cerastium arvense** (*Storblomstret Hønsetarm*) – bl.a. på stengærde ved Lille Mosegård !
- **biebersteinii** (*Sommersne*) – bl.a. på jordvold vest for Hegnedskov !
 - **fontanum** ssp. **triviale** (*Alm. Hønsetarm*) – 1983: Maden (EV) – alm. !
 - **glomeratum** (*Opret Hønsetarm*) – Bot. Tids. 55 (TBU) – bl.a. i vejkant ved Helnæs Sommerland !
 - **semidecandrum** (*Femhannet Hønsetarm*) – alm. !
- Chaerophyllum temulentum** (*Hulsvøb*) – 1959 (DBF) – alm. !
- Chamaenerion angustifolium** (*Gederams*) – bl.a. i Hegnedskov !
- Chamomilla recutita** (*Vellugtende Kamille*) – Bot. Tids. 57 (TBU) – bl.a. i mark ved Hegnedskov !
- **suaveolens** (*Skive-Kamille*) – alm. !
- Chelidonium majus** (*Svaleurt*) – Bot. Tids. 56 (TBU) – bl.a. i vejkant og hække nær kroen !
- Chenopodium album** ssp. **album** (*Hvidmelet Gåsefod*) – alm. !
- **bonus-henricus** (*Stolthenriks Gåsefod*) – Bot. Tids. 63 (TBU) – bl.a. i vejkant nær vejen til sportspladsen ved Hegnedskov !
 - **rubrum** (*Rød Gåsefod*) – bl.a. i strandsump ved Halen !
 - **suecicum** (*Grøn Gåsefod*) – bl.a. i roemark ved Skaghorn !
- Chrysanthemum maximum** (*Kæmpemargerit*) – strandvold ved Klinteskov !
- **segetum** (*Gul Okseøje*) – Bot. Tids. 57 (TBU) – bl.a. på overdrev vest for Hegnedskov !
- Cichorium intybus** (*Cikorie*) – Bot. Tids. 57 (TBU) – alm. !
- Circaea lutetiana** (*Dunet Steffensurt*) – bl.a. i Klinteskov !
- Cirsium acaule** (*Lav Tidsel*) – 1919 (KW) – Bot. Tids. 57 (TBU) – bl.a. på overdrev på Halen !
- **arvense** (*Ager-Tidsel*) – 1983: Strandenge ved nordenden og sydenden af Halen (EV) – alm. !
 - **oleraceum** (*Kål-Tidsel*) – kær nær Nørregård !
 - **palustre** (*Kær-Tidsel*) – bl.a. i eng nær Toppen !
 - **vulgare** (*Horse-Tidsel*) – 1983: Maden (EV) – alm. !
- Clinopodium vulgare** (*Kransbørste*) – 1919 (KW) – Bot. Tids. 64 (TBU) – bl.a. på overdrev ved Elmebjerg !
- Cochlearia anglica** (*Engelsk Kokleare*) – 1919 (KW) – Bot. Tids. 54 (TBU) – 1983: Strandenge ved nordenden af Halen (EV) – bl.a. i strandeng ved Halen !
- **danica** (*Dansk Kokleare*) – Bot. Tids. 54 (TBU) – 1983: Strandenge ved nordenden af Halen (EV) – bl.a. på strandoverdrev sydøst for Hvidklint !
 - **officinalis** (*Læge-Kokleare*) – 1983: Strandenge ved nordenden og sydenden af Halen (EV) – bl.a. i strandeng ved Halen !
- Conium maculatum** (*Skarntyde*) – 1919 (KW) – bl.a. i vejkant ved Bobakker !

- Consolida ajacis* (*Ridderspore*) – mark i den nordlige del af Maden !
- Convallaria majalis* (*Liljekonval*) – 1919 (KW) – Bot. Tids. 43 (TBU) – bl.a. i Hegnedskov !
- Convolvulus arvensis* (*Ager-Snerle*) – Bot. Tids. 59 (TBU) – 1983: Maden (EV) – alm. !
- Conyza canadensis* (*Canadisk Bakkestjerne*) – bl.a. i mark ved Hegnedskov !
- Cornus sanguinea* (*Rød Kornel*) – Bot. Tids. 64 (TBU) – 1919 (KW) – bl.a. i elleskov nordvest for rigkæret ved Holmegård !
- Corydalis bulbosa* (*Hulrodet Lærkespore*) – Bot. Tids. 56 (TBU) – Bl.a. i Hegnedskov !
- *lutea* (*Gul Lærkespore*) – vejkant nær kroen !
 - *pumila* (*Finger-Lærkespore*) – kratbevokset klint ved østsiden af Klinteskov !
- Corylus avellana* (*Hassel*) – 1919 (KW) – Bot. Tids. 64 (TBU) – bl.a. på klint ved Elmebjerg !
- Corynephorus canescens* (*Sandskæg*) – Bot. Tids. 68 (TBU) – sandet overdrev vest for Hegnedskov !
- Crambe maritima* (*Strandkål*) – 1919 (KW) – Bot. Tids. 54 (TBU) – bl.a. på stenet strand ved Langensbo Huk !
- Crataegus laevigata* (*Alm. Hvidtjørn*) – Bot. Tids. 64 (TBU) – bl.a. på klint ved Elmebjerg !
- *monogyna* (*Engriflet Hvidtjørn*) – Bot. Tids. 64 (TBU) – alm. !
- Crepis biennis* (*Toårig Høgeskæg*) – Bot. Tids. 57 (TBU).
- *capillaris* (*Grøn Høgeskæg*) – Bot. Tids. 57 (TBU) – alm. !
- Cuscuta epilinum* (*Hør-Silke*) – Bot. Tids. 59 (TBU).
- *epithymum* ssp. *trifolii* (*Kløver-Silke*) – 1919 (KW) – Bot. Tids. 59 (TBU).
 - *europaea* (*Nælde-Silke*) – 1919 (KW) – Bot. Tids. 59 (TBU).
- Cymbalaria muralis* (*Vedbend-Torskemund*) – bl.a. på stengærde ved Bogård !
- Cynoglossum officinale* (*Hundetunge*) – 1959 (DBF) – bl.a. på skrænt ved Toppen !
- Cynosurus cristatus* (*Alm. Kamgræs*) – 1983: Maden (EV) – bl.a. i eng syd for Hegnedskov !
- Dactylis glomerata* (*Alm. Hundegræs*) – alm. !
- – var. *pendula* – Klinteskov !
- Dactylorhiza incarnata* ssp. *incarnata* (*Kødfarvet Gøgeurt*) – 1983: Maden (EV) – bl.a. i rigkæret ved Holmegård !
- *maculata* ssp. *fuchsii* (*Skov-Gøgeurt*) – ved skovsti nær østsiden af skoven ved Helnæs Strand !
 - *majalis* ssp. *majalis* (*Maj-Gøgeurt*) – 1983: Maden (EV) – 1991: Maden (BLE) – bl.a. i eng nær Toppen !
- Daucus carota* ssp. *carota* (*Vild Gulerod*) – alm. !
- Deschampsia caespitosa* (*Mose-Bunke*) – bl.a. i kær ved Skaghorn !
- *flexuosa* (*Bølget Bunke*) – Klinteskov !
- Descurainia sophia* (*Finbladet Vejsenep*) – Bot. Tids. 54 (TBU) – bl.a. på overdrev ved Toppen !
- Dianthus deltoides* (*Bakke-Nellike*) – Bot. Tids. 55 (TBU) – bl.a. på overdrev ved Halen !
- Digitalis purpurea* (*Fingerbøl*) – vejkant nær møllen !
- Digitaria ischaemum* (*Liden Fingeraks*) – 1919 (KW) – Bot. Tids. 68 (TBU).
- Dipsacus fullonum* (*Gærde-Kartebolle*) – strandoverdrev i den vestlige del af Maden (gamle affaldshenkastninger) !
- Dryopteris dilatata* (*Bredbladet Mangeløv*) – Bot. Tids. 49 (TBU) – bl.a. i Klinteskov !
- *filix-mas* (*Alm. Mangeløv*) – 1959 (DBF) – bl.a. i Hegnedskov
- Echium vulgare* (*Slangehoved*) – Bot. Tids. 60 (TBU) – vejkant ved det nedlagte mejeri ved Ryt !
- Eleocharis acicularis* (*Nåle-Sumpstrå*) – Bot. Tids. 47 (TBU).
- *palustris* ssp. *vulgaris* (*Alm. Sumpstrå*) – 1983: Maden (EV) – bl.a. i kær ved kunstigt vandhul vest for Hegnedskov !
 - *quinqueflora* (*Fåblomstret Kogleaks*) – 1919 (KW) – Bot. Tids. 47 (TBU) – 1983: Maden (EV).
 - *uniglumis* (*Enskællet Sumpstrå*) – 1983: Maden (EV).
- Elytrigia junceiforme* (*Strand-Kvik*) – 1919 (KW) – Bot. Tids. 68 (TBU) – bl.a. på strand ved Halen !

- Elytrigia junceiforme x repens** (*Hybrid-Kvik*) – 1919 (KW) – Bot. Tids. 68 (TBU) – bl.a. på strandoverdrev sydøst for Hvidklint !
- **repens** (*Alm. Kvik*) – 1983: Strandenge ved nordenden og sydenden af Halen (EV) – alm. !
- Epilobium ciliatum** (*Kirtlet Dueurt*) – ved muren ved det gl. mejeri !
- **hirsutum** (*Lådden Dueurt*) – 1983: Strandørsump ved Skaghorn (EV) – alm. !
 - **montanum** (*Glat Dueurt*) – bl.a. i skovkant ved Hegnedskov !
 - **palustre** (*Kær-Dueurt*) – 1983: Maden (EV) – bl.a. i rigkæret ved Holmegård !
 - **parviflorum** (*Dunet Dueurt*) – 1983: Maden (EV) – bl.a. i rigkæret ved Holmegård !
- Epipactis helleborine** (*Skov-Hullæbe*) – skoven ved Helnæs Strand !
- **palustris** (*Sump-Hullæbe*) – 1983: Maden – meget stor bestand (EV) – 1988 (AS) – 1988 (HT) 1991: Maden – op mod 100000 planter (BLE) – kær ved nordsiden af Maden !
- Equisetum arvense** (*Ager-Padderok*) – Bot. Tids. 49 (TBU) – bl.a. på klint ved Elmebjerg !
- **fluviatile** (*Dynd-Padderok*) – bl.a. i kær ved Rørmose !
 - **palustre** (*Kær-Padderok*) – 1983: Maden (EV) – bl.a. i kær vest for Holmegård !
 - **telmateia** (*Elfenbens-Padderok*) – Bot. Tids. 49 (TBU) – bl.a. ved klintefod nær skansen i syd !
- Erigeron acer** (*Bitter Bakkestjerne*) – Bot. Tids. 57 (TBU) – bl.a. på overdrev vest for Hegnedskov !
- Eriophorum angustifolium** (*Smalbladet Kæruld*) – 1983: Maden (EV) – bl.a. i rigkær syd for Hegnedskov !
- **latifolium** (*Bredbladet Kæruld*) – 1919 (KW) – Bot. Tids. 47 (TBU) – 1983: Maden (EV)?
- Erodium cicutarium** (*Hejrenæb*) – alm. !
- **ssp. dunense** – bl.a. på strandoverdrev på Halen !
- Erophila verna** (*Vår-Gæslingeblomst*) – alm. !
- Eryngium maritimum** (*Strand-Mandstro*) – Bot. Tids. 47 (TBU) – bl.a. på strandoverdrev nær Toppen !
- Euonymus europaeus** (*Benved*) – Bot. Tids. 64 (TBU) – bl.a. på klint ved Elmebjerg !
- Eupatorium cannabinum** (*Hjortetrøst*) – Bot. Tids. 57 (TBU) – bl.a. i kær ved Rørmose !
- Euphorbia helioscopia** (*Skærm-Vortemælk*) – Bot. Tids. 50 (TBU) – alm. !
- **lathyris** (*Kors-Vortemælk*) – lysning i lille skov nær det nedlagte mejeri !
 - **peplus** (*Gaffel Vortemælk*) – Bot. Tids. 50 (TBU) – bl.a. i roemark ved skov nordvest for Helnæs Strand !
- Euphrasia stricta** ssp. **stricta** (*Spids Øjentrøst*) – Bot. Tids. 59 (TBU).
- Fagus sylvatica** (*Bøg*) – Bot. Tids. 64 (TBU) – Klinteskov !

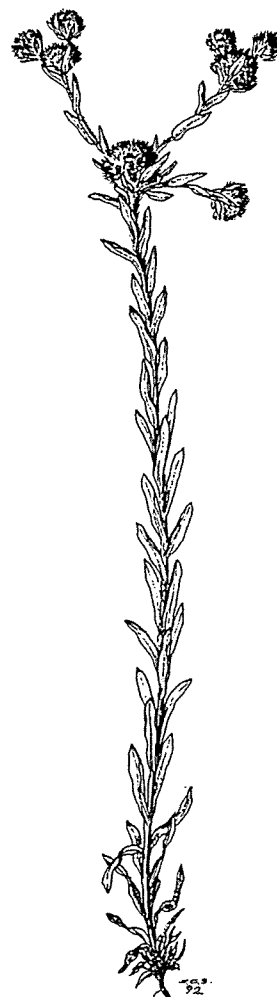
Strand-Mandstro (*Eryngium maritimum*). Der vokser usædvanligt mange Strand-Mandstro på det brede strandoverdrev i den centrale del af Maden. På strandvoldene syd for Toppen og nogle steder på den øverste del af den sandet-stenede strandbred findes den også, men knapt så mange. Andre arter, som vokser sammen med Strand-Mandstro, er især Gul Snerre (*Galium verum* ssp. *verum*), Engelskgræs (*Armeria maritima* ssp. *elongata*), Sand-Star (*Carex arenaria*), Femhannet Hønsetarm (*Cerastium semidecandrum*), Marehalm (*Leymus arenarius*) og Strand-Kvik (*Elytrigia junceiforme*).

- Fallopia japonica** (*Japan-Pileurt*) – bl.a. i krat ved Abkeldsgård !
- Festuca arundinacea** (*Strand-Svingel*) – Bot. Tids. 68 (TBU) – 1983: Maden (EV) – alm. !
- **gigantea** (*Kæmpe-Svingel*) – Bot. Tids. 68 (TBU) – Klinteskov !
 - **ovina** (*Fåre-Svingel*) – 1983: Maden (EV) – alm. !
 - **pratensis** (*Eng-Svingel*) – bl.a. i rigkæret ved Holmegård !
 - **rubra** ssp. **pruinosa** (*Blågrøn Svingel*) – bl.a. på overdrev ved sportspladsen nær Hegnedskov !
 - – **rubra** (*Rød Svingel*) – 1983: Strandenge ved nordenden og sydenden af Halen (EV) – alm. !
- Ficaria verna** ssp. **verna** (*Alm. Vorterod*) – Bot. Tids. 53 (TBU) – bl.a. i Hegnedskov !
- Filago arvensis** (*Ager-Museurt*) – Bot. Tids. 57 (TBU).
- **lutescens** (*Gulgrå Museurt*) – Bot. Tids. 57 (TBU).
 - **minima** (*Liden Museurt*) – Bot. Tids. 57 (TBU).
 - **vulgaris** (*Kugle-Museurt*) – Bot. Tids. 57 (TBU).
- Filipendula ulmaria** (*Alm. Mjødurt*) – bl.a. i kær ved Rørmose !
- **vulgaris** (*Knoldet Mjødurt*) – Bot. Tids. 61 (TBU) – skrænt ved Toppen !
- Fragaria vesca** (*Skov-Jordbær*) – Bot. Tids. 61 (TBU) – skrænt i den nordøstlige del af skoven ved Helnæs Strand
- **viridis** (*Bakke-Jordbær*) – skrænt sydøst for Hvidklint !
- Frangula alnus** (*Tørst*) – ellesump ved sportspladsen nær Hegnedskov !
- Fraxinus excelsior** (*Ask*) – Bot. Tids. 64 (TBU) – bl.a. på klint ved Elmebjerg !
- Fumaria officinalis** (*Læge-Jordrøg*) – Bot. Tids. 56 (TBU) – bl.a. på overdrev vest for Hegnedskov !
- Galeopsis bifida** (*Skov-Hanekro*) – alm. !
- **tetrahit** (*Alm. Hanekro*) – bl.a. på overdrev syd for Langager !
- Galinsoga quadriradiata** (*Kirtel-Kortstråle*) – bl.a. i roemark ved Hegnedskov !
- Galium aparine** (*Burre-Snerre*) – alm. !
- **mollugo** (*Hvid Snerre*) – bl.a. på skrænt ved Toppen !
 - – **x verum** – bl.a. på overdrev syd for Langager !
 - **palustre** ssp. **palustre** (*Kær-Snerre*) – bl.a. i kær vest for Holmegård !
 - **uliginosum** (*Sump-Snerre*) – 1983: Maden (EV) – bl.a. ved vandhul i udkanten af Helnæs By ved vejen til Maden !

Gulgrå Museurt (*Filago lutescens*)

Alle vore fire arter af Museurt er tidligere fundet på Helnæs. Med undtagelse af Liden Museurt (*F. minima*) må de alle siges at være aftaget kraftigt i Danmark efter 2. Verdenskrig. Gulgrå Museurt har nu aldrig, bortset fra Bornholm (Lange 1864: 610), været almindelig i Danmark. Han giver den bemærkning: "Synes at være udbredt over hele Landet, men noget mindre alm. end foreg". Med foregående menes Kugle-Museurt (*Filago vulgaris*). De tider er forlængst forbi. Det sidste fund, jeg er bekendt med, omtales i "URT" 1987: 81, og det er fra Ørbæk Skov ved Ørum, Djursland, fundet i 1986 af A. Gøtsche. I den nyligt udkomne "Status over den danske Flora" får den betegnelsen "meget sjælden og i forsvinden". Alfred Hansen oplyser i forbindelse med Djursland-fundet, at "i dette århundrede er der hidtil kun registreret ca. 20 fund". Jeg har ikke set nogen af arterne på Helnæs.

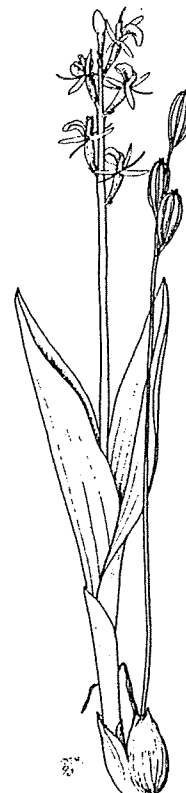
- Galium verum** ssp. **verum** (*Gul Snerre*) – alm. !
- var. **pommeranicum** – overdrev i den sydlige del af Maden !
- Gentianella uliginosa** (*Eng-Ensian*) – 1983: Maden (EV) – 1988: Maden (HT).
- Geranium columbinum** (*Storbægret Storkenæb*) – Bot. Tids. 45 (TBU) – vejkant nær møllen !
- **dissectum** (*Kløftet Storkenæb*) – vejkant ved Rørmosegård !
 - **molle** (*Blød Storkenæb*) – alm. !
 - **pratense** (*Eng-Storkenæb*) – vejkant nær Østergård !
 - **pusillum** (*Liden Storkenæb*) – alm. !
 - **pyrenaicum** (*Pyrenæisk Storkenæb*) – bl.a. i vejkant syd for Stengård !
 - **robertianum** (*Stinkende Storkenæb*) – 1959 (DBF) – bl.a. i Hegnedskov !
 - **sanguineum** (*Blodrød Storkenæb*) – Klinteskov !
- Geum rivale** (*Eng-Nellikerod*) – bl.a. i kær ved Rørmose !
- **urbanum** (*Feber-Nellikerod*) – alm. !
- Glaux maritima** (*Sandkryb*) – 1919 (KW) – Bot. Tids. 61 (TBU) – 1983: Strandenge ved nord- og sydsiden af Halen (EV) – bl.a. i strandeng ved Halen !
- Glechoma hederacea** (*Korsknap*) – Bot. Tids. 64 (TBU) – alm. !
- Glyceria declinata** (*Tandet Sødgræs*) – 1983: Maden (EV).
- **fluitans** (*Manna-Sødgræs*) – bl.a. ved vandhul ved Djævlebakke !
 - **plicata** (*Butblomstret Sødgræs*) – 1919 (KW) – Bot. Tids. 68 (TBU) – bl.a. i rigkæret ved Holmegård !
- Gnaphalium uliginosum** (*Sump-Evighedsblomst*) – bl.a. i mark ved Halen !
- Hedera helix** (*Vedbend*) – 1959 (DBF) – Bot. Tids. 64 (TBU) – Klinteskov !
- Helictotrichon pratense** (*Alm. Enghavre*) – 1919 (KW) – bl.a. på overdrev ved Halen !
- **pubescens** (*Dunet Enghavre*) – 1919 (KW) – Bot. Tids. 68 (TBU) – skrænt ved Toppen !
- Helminthotheca echioides** (*Vingekurv*) – 1959 (DBF).
- Helosciadium inundatum** (*Svømmende Sumpskærm*) – 1983: Maden (EV) – lavning i strandoverdrevet i den vestlige del af Maden !
- Heracleum pubescens** (*Kæmpe-Bjørneklo*) – Bot. Tids. 47 (TBU).
- **sibiricum** (*Grønblomstret Bjørneklo*) – 1919 (KW) – alm. !
 - **sphondylium** (*Alm. Bjørneklo*) – Bot. Tids. 47 (TBU) – bl.a. i vejkant ved Bobakker !
- Herniaria glabra** (*Brudurt*) – Bot. Tids. 55 (TBU).
- Hieracium auranthiacum** (*Pomerans-Høgeurt*) – rabat ved Helnæs Sommerland !
- **greisdalense** – Klinteskov !
 - **lactucella** (*Lancetbladet Høgeurt*) – rigkæret ved Holmegård !
 - **marginelliceps** – Klinteskov !
 - **pilosella** (*Håret Høgeurt*) – alm. !
 - **pinnatifidum** (*Fliget Høgeurt*) – 1919 (KW) – Bot. Tids. 45 (TBU).
 - **umbellatum** (*Smalbladet Høgeurt*) – bl.a. på klint ved Elmebjerg !
- Hippophaë rhamnoides** (*Havtorn*) – krat ved Helnæs Sommerland !
- Hippuris vulgaris** (*Hestehale*) – 1919 (KW) – Bot. Tids. 56 (TBU) – 1983: Maden (EV) – eng i den nordøstlige del af Maden !
- Holcus lanatus** (*Fløjlsgræs*) – 1983: Maden (EV) – alm. !
- **mollis** (*Krybende Hestegræs*) – Bot. Tids. 68 (TBU).
- Honckenya peploides** (*Strandarve*) – Bot. Tids. 55 (TBU) – alm. !
- Hordeum vulgare** (*Alm. Byg*) – bl.a. på overdrev vest for Hegnedskov !
- Hottonia palustris** (*Vandrøllike*) – Bot. Tids. 43 (TBU).
- Humulus lupulus** (*Humle*) – Bot. Tids. 62 (TBU) – bl.a. i vejkant ved Rørmosegård !
- Hydrocotyle vulgaris** (*Vandnavle*) – 1983: Maden (EV) – bl.a. i eng nær Toppen !
- Hypericum hirsutum** (*Ladden Perikon*) – 1919 (KW) – Bot. Tids. 45 (TBU).
- **maculatum** (*Kantet Perikon*) – bl.a. i kær nær Nørregård !

- Hypericum montanum** (*Bjerg-Perikon*) – 1919 (KW) – Bot. Tids. 45 (TBU) – overdrev ved Elmebjerg !
- **perforatum** (*Prikbladet Perikon*) – Bot. Tids. 45 (TBU) – alm. !
 - **tetrapterum** (*Vinget Perikon*) – bl.a. i kær ved Rørmose !
- Hypochoeris glabra** (*Glat Kongepen*) – Bot. Tids. 57 (TBU) – mark ved Abkeldsgård !
- **radicata** (*Alm. Kongepen*) – alm. !
- Iris pseudacorus** (*Gul Iris*) – Bot. Tids. 43 (TBU) – 1983: Maden (EV) – bl.a. i grøft ved rigkæret syd for Hegnedskov !
- Jasione montana** (*Blåmunke*) – 1959 (DBF) – bl.a. på overdrev vest for Hegnedskov !
- Juncus articulatus** (*Glanskapslet Siv*) – 1983: Maden (EV) – alm. !
- **bufonius** (*Tudse-Siv*) – 1919 (KW) – 1983: Strandenge ved nordenden af Halen (EV) – bl.a. i mark ved Halen !
 - **compressus** (*Fladstrået Siv*) – Bot. Tids. 44 (TBU).
 - **conglomeratus** (*Knop-Siv*) – bl.a. i kær ved Rørmose !
 - **effusus** (*Lyse-Siv*) – 1983: Maden (EV) – bl.a. i kær ved Rørmose !
 - **gerardi** (*Harril*) – 1919 (KW) – 1983: Strandenge ved nord- og sydsiden af Halen samt Maden (EV) – alm. !
 - **inflexus** (*Blågrå Siv*) – Bot. Tids. 44 (TBU) – i trykvandszoner på klinten mod syd og sydvest !
 - **subnodulosus** (*Butblomstret Siv*) – 1983: Maden (EV).
- Knautia arvensis** (*Blåhat*) – bl.a. på overdrev ved Halen !
- Lactuca muralis** (*Skov-Salat*) – Klinteskov !
- **serriola** (*Tornet Salat*) – vejkant nær møllen !
 - **tatarica** (*Strand-Salat*) – 1972: Stranden ved Maden vest for Helnæs By (UB) – bl.a. på strand ved Skaghorn !
- Lamiastrum galeobdolon** (*Guldnælde*) – bl.a. i Hegnedskov !
- Lamium album** (*Døvnælde*) – Bot. Tids. 64 (TBU) – bl.a. i vejkant ved Lille Mosegård !
- **amplexicaule** (*Liden Tvetand*) – bl.a. i vejkant ved Kirstinesminde !
 - **hybridum** (*Fliget Tvetand*) – roemark ved Lille Mosegård !
 - **purpureum** (*Rød Tvetand*) – Bot. Tids. 64 (TBU) – alm. !
- Lapsana communis** (*Haremad*) – alm. !
- Lathyrus pratensis** (*Gul Fladbælg*) – bl.a. i kær ved Rørmose !
- **sylvestris** (*Skov-Fladbælg*) – Jessen 1931 (TBU) – stendige ca. ½ km fra fyret mod Helnæs By !
 - **vernus** (*Vår-Fladbælg*) – 1919 (KW) – Jessen 1931 (TBU) – Klinteskov !
- Lemna gibba** (*Tyk Andemad*) – vandhul nær Stengård !
- **minor** (*Liden Andemad*) – alm. !
 - **trisolca** (*Kors-Andemad*) – bl.a. i lille vandhul ved vej til Maden !
- Leontodon autumnalis** (*Høst-Borst*) – 1983: Strandenge ved nordenden af Halen samt i Maden (EV) – alm. !
- Leonurus cardiaca** (*Alm. Hjertespend*) – 1919 (KW) – Bot. Tids. 64 (TBU) – bl.a. i vejkant ved Rørmosegård !
- Lepidium campestre** (*Salomons Lysestage*) – Bot. Tids. 54 (TBU).
- **latifolium** (*Strand-Karse*) – 1983: Maden (EV) – bl.a. ved kanal i den nordlige del af Maden !
- Leucanthemum vulgare** (*Hvid Okseøje*) – Bot. Tids. 57 (TBU) – bl.a. på klint ved Elmebjerg !
- Leymus arenarius** (*Marehalm*) – 1919 (KW) – Bot. Tids. 68 (TBU) – alm. !
- Linaria vulgaris** (*Alm. Torskemund*) – alm. !
- Linum catharticum** (*Vild Hør*) – bl.a. på overdrev ved Halen !
- **usitatissimum** (*Alm. Hør*) – 1983 (EV).
- Liparis loeselii** (*Mygblomst*) – 1988: Maden (EV).
- Listera ovata** (*Ægbladet Fliglæbe*) – 1919 (KW) – Bot. Tids. 47 (TBU).
- Lithospermum arvense** (*Ager-Stenfrø*) – 1919 (KW).

- Lithospermum officinale** (*Læge-Stenfrø*) – 1919 (KW) – Bot. Tids. 60 (TBU) – skovkant i skoven ved Helnæs Strand !
- Lolium multiflorum** (*Italiensk Rajgræs*) – bl.a. i vejkant ved vej til sportspladsen ved Hegnedskov !
- **perenne** (*Alm. Rajgræs*) – 1983: Strandenge ved nordenden og sydenden af Halen (EV) – alm. !
- Lonicera periclymenum** (*Alm. Gedeblad*) – Klinteskov !
- Lotus corniculatus** (*Alm. Kællingetand*) – 1983: Maden (EV) – alm. !
- **tenuis** (*Smalbladet Kællingetand*) – Jessen 1931 (TBU) – 1983: Strandenge ved nordsiden af Halen (EV).
- **uliginosus** ssp. **uliginosus** (*Sump-Kællingetand*) – bl.a. i kær ved Rørmose !
- Lunaria annua** (*Judaspenge*) – bl.a. i hegn ved sportsplads ved Hegnedskov !
- Lupinus polyphyllus** (*Mangebladet Lupin*) – bl.a. på skrænt nær Hvidklint !
- Luzula campestris** (*Mark-Frytle*) – alm. !
- **multiflora** ssp. **multiflora** (*Mangeblomstret Frytle*) – bl.a. i tørre områder i rigkæret ved Holmegård !
- **pilosa** (*Håret Frytle*) – Klinteskov !
- Lychnis flos-cuculi** (*Trævlekrone*) – bl.a. i eng nær Toppen !
- **viscaria** (*Tjærenellike*) – bl.a. på skrænt sydøst for Hvidklint !
- Lycium barbarum** (*Bukketorn*) – bl.a. i hegn ved Helnæs Strand !
- Lycopus europaeus** (*Sværtevæld*) – Bot. Tids. 64 (TBU) – bl.a. i kær ved Rørmose !
- Lysimachia vulgaris** (*Alm. Fredløs*) – Bot. Tids. 43 (TBU) – bl.a. i kær ved Rørmose !
- Lythrum salicaria** (*Kattehale*) – Bot. Tids. 56 (TBU) – bl.a. i rørsump ved skov nordvest for Helnæs Strand !
- Majanthemum bifolium** (*Majblomst*) – Bot. Tids. 43 (TBU) – Klinteskov !
- Malus sylvestris** (*Skov-Æble*) – Bot. Tids. 64 (TBU) – bl.a. i hegn vest for Holmegård !
- **x domestica** (*Sød-Æble*) – Bot. Tids. 64 (TBU) – bl.a. i hegn ved sportspladsen ved Hegnedskov !
- Malva neglecta** (*Rundbladet Katost*) – Bot. Tids. 50 (TBU) – vejkant ved Abkeldsgård !
- **sylvestris** (*Alm. Katost*) – Bot. Tids. 50 (TBU) – bl.a. i vejkant i Helnæs By !

Mygblomst (*Liparis loeselii*)

Bo Leth Espensen nævner i sin artikel om Helnæs Made i "Natur og Miljø" 1991, 3:8–9 Sump-Hul-læbe (*Epipactis palustris*) og Maj-Gøgeurt (*Dactylorhiza majalis* ssp. *majalis*). Han skriver desuden, at "der er flere andre arter, der er sjældne i Danmark", underforstået Orkidéer. Jeg formoder, at der bl.a. er tale om Mygblomst, som Erik Vinther fra Fyns Amtskommune i sine strandengsregistrerings-rapporter anfører som fundet i juli 1988 i "antagelig en bestand på mere end 1000 individer". Siden mit første besøg på Helnæs har jeg hver gang botaniseret i Maden, men det er ikke lykkedes mig at finde arten. Det er der nu ikke noget særligt mærkeligt ved. Det har noget at gøre med at være på det rette sted til den rette tid. Da Mygblomst er kalkyndende, kan der næsten kun være tale om rigkæret ved Holmegård eller om en meget nærliggende lokalitet, og der har jeg ikke været hver gang, jeg har besøgt Helnæs. Iøvrigt må det, så vidt vides, være den tætteste bestand af de tilbageværende, beklageligvis meget få i Danmark.

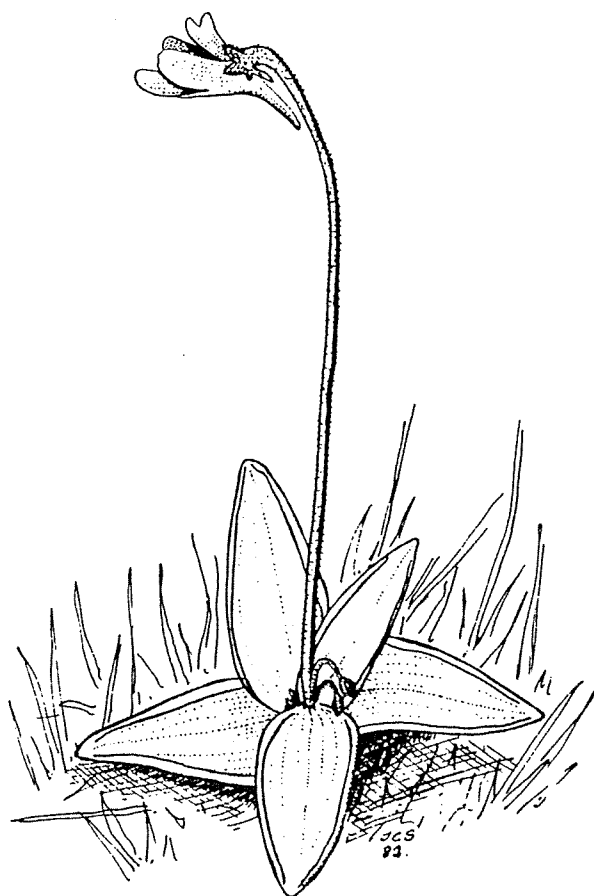

- Medicago falcata** (*Segl-Sneglebælg*) – 1919 (KW) – Jessen 1931 (TBU) – vejkant ved Rørmosegård !
- **x sativa** (*Sand-Lucerne*) – 1919 (KW) – vejkant ved Rørmosegård !
 - **lupulina** (*Humle-Sneglebælg*) – alm. !
 - **sativa** (*Foder-Lucerne*) – bl.a. på overdrev ved Bobakker !
- Melampyrum cristatum** (*Kantet Kohvede*) – 1919 (KW) – Bot. Tids. 59 (TBU).
- **pratense** (*Alm. Kohvede*) – 1959 (DBF) – Klinteskov !
- Melica uniflora** (*Enblomstret Flitteraks*) – Bot. Tids. 68 (TBU) – bl.a. i Hegnedskov !
- Melilotus alba** (*Hvid Stenkløver*) – overdrev vest for Hegnedskov (gl. losseplads) !
- **altissima** (*Høj Stenkløver*) – Jessen 1931 (TBU) – bl.a. på strand mod nordøst !
- Mentha aquatica** (*Vand-Mynte*) – Bot. Tids. 64 (TBU) – 1983: Maden (EV) – bl.a. eng nær Toppen !
- **arvensis** (*Ager-Mynte*) – Bot. Tids. 64 (TBU) – kær vest for boldpladsen ved Hegnedskov !
 - **spicata** (*Grøn Mynte*) – mark ved Holmegård !
- Menyanthes trifoliata** (*Bukkeblad*) – bl.a. i kær vest for Holmegård !
- Mercurialis perennis** (*Alm. Bingelurt*) – Bot. Tids. 50 (TBU) – bl.a. i Hegnedskov !
- Milium effusum** (*Miliegræs*) – Bot. Tids. 68 (TBU) – bl.a. i Klinteskov !
- Moehringia trinervia** (*Skovarve*) – Bot. Tids. 55 (TBU) – bl.a. i Hegnedskov !
- Molinia coerulea** (*Blåtop*) – rigkæret ved Holmegård !
- Montia verna** (*Liden Vandarve*) – tidvis oversvømmet eng syd for Holmegård !
- Myosotis arvensis** (*Mark-Forglemmigej*) – alm. !
- **discolor** (*Forskelligfarvet Forglemm*) – bl.a. på strandoverdrev ved Maden !
 - **laxa** ssp. **caespitosa** (*Sump-Forglemmigej*) – bl.a. i kær vest for Holmegård !
 - **palustris** (*Eng-Forglemmigej*) – bl.a. i grøft ved rigkæret syd for Hegnedskov !
 - **ramosissima** (*Bakke-Forglemmigej*) – Bot. Tids. 60 (TBU) – overdrev nordvest for Hegnedskov !
 - **sylvatica** (*Skov-Forglemmigej*) – ved foden af skrænt i den nordøstlige del af skoven ved Helnæs Strand !
- Myosoton aquaticum** (*Kløvkrone*) – Bot. Tids. 55 (TBU) – bl.a. i kær nær Stengård !
- Nardus stricta** (*Kattesæg*) – Bot. Tids. 68 (TBU) – bl.a. i kær i den vestlige del af Maden !
- Neottia nidus-avis** (*Rederod*) – 1922 (MH) – Bot. Tids. 47 (TBU).
- Nepeta cataria** (*Katteurt*) – Bot. Tids. 64 (TBU) – mellem mark og kær vest for Bogården !
- Odontites verna** ssp. **serotina** (*Høst-Rødtop*) – 1959 (DBF) – sydøstkysten !
- Oenanthe aquatica** (*Billebo-Klaseskærm*) – bl.a. i vandhuller ved Langensbo Huk !
- Ononis repens** (*Mark-Krageklo*) – Jessen 1931 (TBU) – 1983: Maden (EV) – bl.a. på overdrev vest for Hegnedskov !
- **var. mitis** – klint ved sydsiden !
 - **spinosa** (*Strand-Krageklo*) – 1919 (KW) – Jessen 1931 (TBU) – 1983: Maden (EV) – bl.a. på strandoverdrev i den nordvestlige del af Maden !
- Onopordon acanthioides** (*Æselfoder*) – strandoverdrev i den vestlige del af Maden (gamle affaldshenkastninger) !
- Ornithogalum umbellatum** (*Kost-Fuglemælk*) – skrænt ved Lindehoved !
- Ornithopus perpusillus** (*Liden Fugleklo*) – bl.a. på overdrev vest for Hegnedskov !
- Oxalis acetosella** (*Skovsyre*) – Klinteskov !
- **corniculata** var. **atropurpurea** (*Brun Surkløver*) – på kirkegården !
- Papaver argemone** (*Kølle-Valmue*) – Bot. Tids. 56 (TBU) – alm. !
- **dubium** (*Gærde-Valmue*) – alm. !
 - **orientale** (*Kæmpevalmue*) – vejkant nær Højgård !
 - **rheas** (*Korn-Valmue*) – bl.a. i vejkant ved Kirstinesminde !
 - **somniferum** (*Opium-Valmue*) – vejrabat ved Langager !
- Parapholis strigosa** (*Spidshale*) – 1919 (KW) – 1959 (DBF) – 1983: Strandenge ved nordenden af Halen samt Maden (EV) – bl.a. a. i strandenge i Madens sydvestlige del !

- Paris quadrifolia** (*Firblad*) – bl.a. i lille skov nordvest for Nørregård !
- Parnassia palustris** (*Leverurt*) – 1983: Maden (EV) – rigkæret ved Holmegård !
- Pedicularis palustris** ssp. **palustris** (*Eng-Troldurt*) – Bot. Tids. 59 (TBU) – 1983: Maden (EV) – bl.a. ved kunstigt vandhul vest for Hegnedskov !
- Peplis portula** (*Vandportulak*) – 1972: Maden (UB) – 1983: Maden (EV).
- Petasites hybridus** (*Rød Hestehov*) – Bot. Tids. 57 (TBU) – bl.a. i kær ved Rørmose !
- Peucedanum palustre** (*Kær-Svovlrød*) – ved kunstigt vandhul vest for Hegnedskov !
- Phacelia tanacetifolia** (*Honningurt*) – rabat ved Helnæs Sommerland !
- Phalaris arundinacea** (*Rørgræs*) – (SH) – Bot. Tids. 68 (TBU) – bl.a. i kær ved Rørmose !
- Phleum bertolonii** (*Knold-Rottehale*) – 1959: Halen (AH) – Bot. Tids. 68 (TBU) – bl.a. på gårdsplads ved Helnæs Skole !
- **pratense** (*Eng-Rottehale*) – bl.a. i kær vest for Holmegård !
- Phragmites australis** (*Tagrør*) – 1983: Strandenge ved nordenden og sydenden af Halen samt Maden og strandrørsump ved Skaghorn(EV) – alm. !
- Picea abies** (*Rødgran*) – bl.a. i Klinteskov !
- **glauca** (*Hvidgran*) – skrænt ved sydkysten !
- **sitchensis** (*Sitka-Gran*) – bl.a. i Klinteskov !
- Picris hieracioides** (*Ru Bittermælk*) – Bot. Tids. 57 (TBU) – 1919 (KW) – 1959 (DBF) – bl.a. på klint ved Elmebjerg !
- Pimpinella saxifraga** (*Alm. Pimpinelle*) – alm. !
- Pinguicula vulgaris** (*Vibefedt*) – 1983: Maden (EV).
- Pinus mugo** (*Alm. Bjerg-Fyr*) – strandoverdrev i den vestlige del af Maden !
- **nigra** var. **austriaca** (*Østrigsk Fyr*) – bl.a. på overdrev sydvest for Elmebjerg !
- Plantago coronopus** (*Fliget Vejbred*) – 1919 (KW) – Bot. Tids. 56 (TBU) – 1983: Maden (EV) – bl.a. på strandoverdrev nær Toppen !
- **lanceolata** (*Lancet-Vejbred*) – 1983: Maden (EV) – alm. !

Vibefedt (*Pinguicula vulgaris*)

Under sine 3 ekskursioner til Helnæs i 1983 og 1987 i forbindelse med strandengsregistreringer har Erik Vinther fundet 12 arter, som hverken tidligere eller senere er set af andre. Udover Vibefedt drejer det sig om Tandet Sødgræs (*Glyceria declinata*), Krognæb-Star (*Carex lepidocarpa*), Fjernakset Star (*C. distans*), Enskættet Sumpstrå (*Eleocharis uniglumis*), Butblomstret Siv (*Juncus subnodulosus*), Alm. Hør (*Linum usitatissimum*), Aflangbladet Vandaks (*Potamogeton polygonifolius*), Børste-Kogleaks (*Scirpus setaceus*), Seline (*Selinum carvifolium*), Alm. Blærerod (*Utricularia vulgaris*) og Eng-Ensian (*Gentianella uliginosa*). Sidstnævnte er i 1988 genfundet af Henrik Tranberg.

- Plantago major** ssp. **major** (*Glat Vejbred*) – 1983: Maden (EV) – alm. !
- **maritima** (*Strand-Vejbred*) – Bot. Tids. 56 (TBU) – 1983: Strandenge ved nordenden af Halen (EV) – bl.a. i strandeng ved Halen !
- Platanthera bifolia** ssp. **bifolia** (*Bakke-Gøgelilje*) – SH – Bot. Tids. 47 (TBU).
- **chlorantha** (*Skov-Gøgelilje*) – 1919 (KW). Bot. Tids. 47 (TBU).
- Poa annua** (*Enårig Rapgræs*) – alm. !
- **compressa** (*Fladstrået Rapgræs*) – Bot. Tids. 68 (TBU) – 1919 (KW) – klint nær skansen i syd !
 - **nemoralis** (*Lund-Rapgræs*) – Bot. Tids. 68 (TBU) – bl.a. i Hegnedskov !
 - **pratensis** ssp. **pratensis** (*Eng-Rapgræs*) – 1983: Strandeng/strandsø ved sydenden af Halen (EV) – bl.a. ved klintefod ved dæmningen !
 - **subcoerulea** (*Blågrøn Rapgræs*) – 1983: Strandenge ved nordenden af Halen samt Maden (EV) – bl.a. på strandoverdrev i Maden !
 - **trivialis** (*Alm. Rapgræs*) – 1983: Strandenge ved nordenden og sydenden af Halen (EV) – alm. !
- Polygala vulgaris** (*Alm. Mælkeurt*) – bl.a. på overdrev vest for Hegnedskov !
- Polygonatum multiflorum** (*Salomons Segl*) – 1919 (KW) – bl.a. i Hegnedskov !
- Polygonum amphibium** (*Vand-Pileurt*) – bl.a. i kær ved Rørmose !
- **aviculare** ssp. **aviculare** (*Alm. Vej-Pileurt*) – Bot. Tids. 45 (TBU) – alm. !
 - **convolvulus** (*Snerle-Pileurt*) – Bot. Tids. 45 (TBU) – alm. !
 - **lapathifolium** ssp. **lapathifolium** (*Knudet Pileurt*) – mark ved Knuden !
 - – **pallidum** (*Bleg Pileurt*) – bl.a. i mark ved Hegnedskov !
 - **minus** (*Liden Pileurt*) – Klinteskov !
 - **persicaria** (*Fersken-Pileurt*) – 1983: Maden (EV) – bl.a. på klint ved Elmebjerg !
- Polypodium vulgare** (*Alm. Engelsød*) – Bot. Tids. 49 (TBU) – bl.a. på stengærde vest for Hegnedskov !
- Populus alba** (*Sølv-Poppel*) – bl.a. ved rørsump nordvest for Bogård !
- **nigra** cv. **italica** (*Pyramide-Poppel*) – bl.a. i hegn på overdrev ved nedlagt losseplads vest for Hegnedskov !
 - **tremula** (*Bævreasp*) – 1919 (KW) – Bot. Tids. 64 (TBU) – Klinteskov !
 - **x canadensis** cv. **serotina** (*Landevejs-Poppel*) – ved vandhul i Helnæs By ved vej til Maden !
 - **x candicans** (*Ontarisk Poppel*) – hegn i Helnæs By !
 - **x canescens** (*Grå Poppel*) – omkring ellesump vest for Bogården !
- Potamogeton natans** (*Svømmende Vandaks*) – kunstigt vandhul vest for Hegnedskov !
- **pectinatus** (*Børstebladet Vandaks*) – Bot. Tids. 70 (TBU) – bl.a. i kunstigt vandhul vest for Hegnedskov !
 - **polygonifolius** (*Aflangbladet Vandaks*) – 1983: Maden (EV).
- Potentilla anserina** (*Gåse-Potentil*) – 1983: Strandenge ved nordenden og sydenden af Halen (EV) – alm. !
- **argentea** ssp. **argentea** (*Alm. Sølv-Potentil*) – Bot. Tids. 61 (TBU) – bl.a. på overdrev ved Halen !
 - – **demissa** (*Glat Sølv-Potentil*) – vejkant ved det gl. mejeri i Helnæs By ved vej til fyret ved Lindehoved !
 - – **impolita** (*Håret Potentil*) – sandet, udyrket mark ved boldpladsen ved Hegnedskov !
 - **erecta** (*Tormentil*) – kær vest for Holmegård !
 - **palustris** (*Kragefod*) – bl.a. i rigkæret ved Holmegård !
 - **reptans** (*Krybende Potentil*) – Bot. Tids. 61 (TBU) – 1983: Maden (EV) – alm. !
- Primula veris** (*Hulkravet Kodriver*) – 1919 (KW) – Bot. Tids. 43 (TBU) – bl.a. på skrænt ved Toppen !
- **vulgaris** (*Storblomstret Kodriver*) – Bot. Tids. 43 (TBU).
- Prunella vulgaris** (*Alm. Brunelle*) – 1983: Maden (EV) – bl.a. på overdrev ved Halen !
- Prunus avium** (*Fugle-Kirsebær*) – Bot. Tids. 64 (TBU) – bl.a. i Hegnedskov !
- **cerasifera** (*Mirabel*) – bl.a. i hegn ved Hegnedskov !

- Prunus domestica* ssp. *insititia* (Kræge) – bl.a. på klint ved Elmebjerg !
- *spinosa* (Slåen) – alm. !
- Pteridium aquilinum* (Ørnebregne) – Klinteskov !
- Puccinellia distans* (Udspærret Annelgræs) – 1919 (KW) – 1959 (DBF) – Bot. Tids. 68 (TBU) – 1983: Strandenge ved nordenden og sydenden af Halen (EV) – bl.a. i strandeng ved Halen !
- *maritima* (Strand-Annelgræs) – 1919 (KW) – 1959 (DBF) – Bot. Tids. 68 (TBU) – 1983: Strandenge ved nordenden og sydenden af Halen (EV) – alm. !
 - *suecica* (Slap Annelgræs) – 1959 (DBF) – Bot. Tids. 68 (TBU).
- Pulicaria dysenterica* (Strand-Loppeurt) – Bot. Tids. 57 (TBU) – væld ved klint nær skansen i syd !
- Pulmonaria obscura* (Alm. Lungeurt) – 1959 (DBF) – Bot. Tids. 60 (TBU) – bl.a. i Hegnedskov !
- Pyrus communis* (Pære) – 1919 (KW) – Bot. Tids. 64 (TBU) – overdrev vest for Hegnedskov !
- Quercus petraea* (Vinter-Eg) – Klinteskov !
- *robur* (Stilk-Eg) – Bot. Tids. 64 (TBU) – bl.a. ved kær ved Rørmose !
- Ranunculus acris* (Bidende Ranunkel) – 1983: Maden (EV) – alm. !
- *auricomus* (Nyrebladet Ranunkel) – bl.a. i Hegnedskov !
 - *bulbosus* (Knold-Ranunkel) – alm. !
 - *flammula* (Kær-Ranunkel) – 1983: Maden (EV) – bl.a. i eng nær Toppen !
 - *repens* (Lav Ranunkel) – alm. !
 - *sardous* (Stivhåret Ranunkel) – Bot. Tids. 53 (TBU).
 - *sceleratus* (Tigger-Ranunkel) – 1983: Strandenge ved nordenden og sydenden af Halen samt Maden (EV) – bl.a. i eng ved Toppen !
- Raphanus raphanistrum* (Kiddike) – Bot. Tids. 54 (TBU) – brakmark ved Helnæs Strand !
- Rapistrum rugosum* (Knopskulpe) – losseplads vest for Hegnedskov (nu nedlagt) !
- Rhamnus cathartica* (Korsved) – Bot. Tids. 64 (TBU).
- Rheum rhabarberum* (Rabarber) – strandoverdrev i den sydvestlige del af Maden (affaldshenkastning) !
- Ribes nigrum* (Solbær) – Bot. Tids. 64 (TBU) – bl.a. i rørsump nordvest for Bogård !
- *uva-crispa* (Stikkelsbær) – Bot. Tids. 64 (TBU) – bl.a. i krat ved sportsplads ved Hegnedskov !
- Roegneria canina* (Hunde-Kvik) – 1919 (KW) – 1959 (DBF) – Bot. Tids. 68 (TBU) – bl.a. i Hegnedskov !
- Rorippa palustris* (Kær-Guldkarse) – Bot. Tids. 54 (TBU) – 1919 (KW) – bl.a. i kær vest for Holmegård !
- Rosa canina* ssp. *canina* (Glat Hunde-Rose) – Bot. Tids. 61 (TBU) – bl.a. på overdrev ved Halen !
- – *dumetorum* (Håret Hunde-Rose) – skovbryn ved Ryet !
 - *dumalis* ssp. *dumalis* (Blågrøn Rose) – 1919 (KW).

Korsved (*Rhamnus cathartica*)

er blot én ud af de 40 arter, som på udbredelseskortene i TBU-afhandlingerne er markeret som fundne på Helnæs, og som jeg ikke har set. Blandt de 40 er så almindelige eller ret almindelige arter som Kæmpe-Bjørneklo (*Heracleum pubescens*), Hunde-Viol (*Viola canina*), Fladstrået Siv (*Juncus compressus*), Storblomstret Kodriver (*Primula vulgaris*) og Dusk-Syre (*Rumex thyrsiflorus*). Disse samt andre skal nok kunne findes, mens der er meget lidt sandsynlighed for, at f.eks. Ager-Hejre (*Bromus arvensis*) og Hør-Silke (*Cuscuta epilinum*) endnu findes dér.

- Rosa rubiginosa** (*Æble-Rose*) – klint ved østsiden af Klinteskov !
- **rugosa** (*Rynket Rose*) – bl.a. på skrænt ved Toppen !
- Rubus armeniacus** (*Brombær*, sect. *Rubus*) – bl.a. i krat vest for Holmegård !
- **caesius** (*Korbær*) – alm. !
 - **egregiusculus** (*Brombær*, sect. *Rubus*) – bl.a. i hegn ved eng nær Holmegård !
 - **horridus** (*Hasselbrombær*, sect. *Corylifolii*) – bl.a. i hegn ved Abkeldsgård !
 - **idaeus** (*Hindbær*) – Klinteskov !
 - **martensenii** (*Hasselbrombær*, sect. *Corylifolii*) – 1988: Ved campingpladsen (HØ) – klint ved sydkysten !
 - **plicatus** (*Brombær*, sect. *Rubus*) – mosekant ved Langensbo Huk !
 - **radula** (*Brombær*, sect. *Rubus*) – 1976 (FTL) – bl.a. i krat ved mose ved Langensbo Huk !
 - **vestitus** (*Brombær*, sect. *Rubus*) – 1959 og 1962 (MPC) – bl.a. på skrænt ca. 1 km sydvest for Helnæs Strand !
 - **wahlbergii** (*Hasselbrombær*, sect. *Corylifolii*) – 1962 (MPC) – bl.a. i hegn ved Hegnedskov !
- Rudbeckia laciniata** (*Fliget Solhat*) – lille skov ved det gl. mejeri !
- Rumex acetosa** (*Alm. Syre*) – alm. !
- **acetosella** (*Rødknæ*) – Bot. Tids. 45 (TBU) – alm. !
 - **conglomeratus** (*Nøgle-Skræppe*) – Bot. Tids. 45 (TBU) – 1983: Maden (EV) – bl.a. i rigkæret ved Holmegård !
 - **crispus** (*Kruset Skræppe*) – Bot. Tids. 45 (TBU) – 1983: Strandenge ved nordenden og sydenden af Halen (EV) – alm. !
 - **hydrolapathum** (*Vand-Skræppe*) – 1983: Maden (EV) – bl.a. i kær ved Rørmose !
 - **maritimus** (*Strand-Skræppe*) – strand ved sydsiden !
 - **obtusifolius** (*Butbladet Skræppe*) – Bot. Tids. 45 (TBU) – bl.a. på strandoverdrev ved Helnæs Strand !
 - **sanguineus** (*Skov-Skræppe*) – Bot. Tids. 45 (TBU) – Klinteskov !
 - **thyrsiflorus** (*Dusk-Syre*) – Bot. Tids. 45 (TBU).
- Ruppia cirrhosa** (*Langstilket Havgræs*) – Bot. Tids. 70 (TBU).
- Sagina apetala** (*Kronløs Firling*) – 1919 (KW) – Bot. Tids. 55 (TBU) – 1983: Strandenge ved nordenden og sydenden af Halen samt Maden (EV) – bl.a. mellem fliser ved det gl. mejeri i Helnæs By ved vejen til fyret ved Lindehoved !
- **maritima** (*Strand-Firling*) – Bot. Tids. 55 (TBU) – 1959 (DBF) – 1959: Halen (AH) – 1983: Strandenge ved nordenden af Halen (EV) – bl.a. i strandeng i den sydvestlige del af Maden !
 - **nodosa** (*Knude-Firling*) – Bot. Tids. 55 (TBU).
 - **procumbens** (*Alm. Firling*) – bl.a. på overdrev ved Halen !
- Salicornia europaea** (*Alm. Salturt*) – bl.a. i Madens sydvestlige del !
- **ramosissima** (*Kortakset Salturt*) – bl.a. på strand ved Hvidklint !
 - sp. (*Salturt*) – 1983: Maden (EV).
- Salix acutifolia** (*Kaspisk Pil*) – klint ved sydsiden !
- **alba** (*Hvidpil*) – hegn vest for Bogården !
 - **arenaria** (*Gråris*) – kær ved Rørmose !
 - **aurita** (*Øret Pil*) – bl.a. i ved kunstigt vandhul vest for Hegnedskov !
 - **caprea** (*Selje-Pil*) – Bot. Tids. 64 (TBU) – 1919 (KW).
 - **cinerea** (*Grå Pil*) – Bot. Tids. 64 (TBU) – 1983: Maden (EV) – bl.a. i rørsump nordvest for
 - **x cuspidata** (*Glans Pil*) – ved lille vandhul ved Djævnlebakke !
 - **x dasyclados** (*Lådden Pil*) – bl.a. i kær ved østside syd for klint
 - **pentandra** (*Femhannet Pil*) – bl.a. i kær nær boldbanen i Helnæs By !
 - **purpurea** (*Purpur Pil*) – kær sydøst for Skaghorn !
 - **repens** (*Krybende Pil*) – bl.a. i rigkæret ved Holmegård !

- Salix x rubens** (*Grøn Pil*) – bl.a. på klint mod nordøst !
- **x rubra** (*Rød Pil*) – bl.a. ved vandhul i udkanten af Helnæs By ved vej til Maden !
 - **x smithiana** (*Lancet-Pil*) – kær ved Rørmose !
 - **viminialis** (*Bånd-Pil*) – skovbryn i Klinteskov !
- Salsola kali** ssp. **kali** (*Sodaurt*) – Bot. Tids. 63 (TBU) – strand nord for Toppen !
- Sambucus nigra** (*Alm. Hyld*) – alm. !
- **racemosa** (*Drue-Hyld*) – i nåletræ-område i den sydlige del af Klinteskov !
- Samolus valerandi** (*Samel*) – 1919 (KW) – Bot. Tids. 43 (TBU) – 1959 (DBF) – 1983: Maden (EV) – bl.a. i eng nær Toppen !
- Sanicula europaea** (*Sanikel*) – Klinteskov !
- Saponaria officinalis** (*Sæbeurt*) – Bot. Tids. 55 (TBU) – strandvold ved skov nordvest for Helnæs Strand !
- Sarothamnus scoparius** (*Gyvel*) – bl.a. på overdrev vest for Hegnedskov !
- Saxifraga granulata** (*Kornet Stenbræk*) – bl.a. på strandoverdrev på Halen !
- Scirpus maritimus** (*Strand-Kogleaks*) – Bot. Tids. 47 (TBU) – 1983: Strandeng og strandsø ved sydenden af Halen samt Maden og strandrørsump ved Skaghorn (EV) – alm. !
- **setaceus** (*Børste-Kogleaks*) – 1983: Strandeng/strandsø ved sydenden af Halen (EV).
 - **tabernaemontani** (*Blågrøn Kogleaks*) – 1919 (KW) – Bot. Tids. 47 (TBU) – 1959 (DBF) – 1983: Maden og strandrørsump ved Skaghorn (EV) – bl.a. i kær ved Rørmose !
- Scleranthus annuus** ssp. **polycarpus** var. **delortii** (*Bakke-Knavel*) – bl.a. i brakmark ved Helnæs Strand !
- Scrophularia nodosa** (*Knoldet Brunrod*) – 1959 (DBF) – Bot. Tids. 59 (TBU) – bl.a. i Hegnedskov !
- **umbrosa** (*Vand-Brunrod*) – ved trykvand ved foden af skrænt mod sydøst !
- Scutellaria galericulata** (*Alm. Skjolddrager*) – (SH) – Bot. Tids. 64 (TBU) – bl.a. i rigkæret ved Holmegård !
- Secale cereale** (*Alm. Rug*) – overdrev vest for Hegnedskov !
- Sedum acre** (*Bidende Stenurt*) – Bot. Tids. 47 (TBU) – alm. !
- **album** (*Hvid Stenurt*) – stendige nær møllen !
 - **rupestre** (*Bjerg-Stenurt*) – stendige i den nordlige del af Helnæs By !
 - **spurium** (*Rød Stenurt*) – bl.a. på dige ved Rørmosegård !
 - **telephium** ssp. **maximum** (*Alm. Sct. Hansurt*) – 1919 (KW) – Bot. Tids. 47 (TBU) – bl.a. på overdrev ved Bobakker !
- Selinum carvifolium** (*Seline*) – 1983: Maden (EV).
- Senecio aquaticus** (*Vand-Brandbæger*) – bl.a. i eng vest for Hegnedskov !
- **jacobaea** (*Eng-Brandbæger*) – Bot. Tids. 57 (TBU) – bl.a. på skrænt vest for Hegnedskov !
 - **sylvaticus** (*Skov-Brandbæger*) – bl.a. i Hegnedskov !
 - **vernalis** (*Vår-Brandbæger*) – alm. !
 - **viscosus** (*Klæbrig Brandbæger*) – (SH) – Bot. Tids. 57 (TBU).
 - **vulgaris** (*Alm. Brandbæger*) – alm. !
- Setaria viridis** (*Grøn Skærmaks*) – 1919 (KW) – Bot. Tids. 68 (TBU) – sandet mark ved Hegnedskov !
- Sherardia arvensis** (*Blåstjerne*) – bl.a. i vejkant ved gården Havblik nær fyret !
- Sieglingia decumbens** (*Tandbælg*) – Bot. Tids. 68 (TBU) – 1983: Maden (EV) – bl.a. i rigkæret ved Holmegård !
- Silene alba** (*Aften-Pragtstjerne*) – alm. !
- **dioica** (*Dag-Pragtstjerne*) – lille skov nordvest for Nørregård !
 - **nutans** (*Nikkende Limurt*) – 1919 (KW) – Bot. Tids. 55 (TBU) – bl.a. på overdrev ved Bobakker !
 - **vulgaris** ssp. **vulgaris** (*Blæresmelde*) – 1919 (KW) – Bot. Tids. 55 (TBU) – bl.a. på klint ved Elmebjerg !
- Sinapis alba** (*Gul Sennep*) – vejkant mellem Helnæs By og Helnæs Strand !
- **arvensis** (*Ager-Sennep*) – bl.a. på strand ved Halen !

- Sisymbrium officinale** (*Rank Vejsennep*) – bl.a. på overdrev ved Halen !
- Sium latifolium** (*Bredbladet Mærke*) – bl.a. i grøft nær Nørregård !
- Solanum dulcamara** (*Bittersød Natskygge*) – bl.a. i kær ved Rørmose !
- Solanum nigrum** ssp. **nigrum** (*Sort Natskygge*) – bl.a. i vejkant ved Rørmosegård !
- Solidago virgaurea** (*Alm. Gyldenris*) – 1919 (KW) – Bot. Tids. 57 (TBU) – bl.a. på klint ved Elmebjerg !
- Sonchus arvensis** (*Ager-Svinemælk*) – bl.a. i vejkant ved Bobakker !
- **asper** (*Ru Svinemælk*) – 1959 (DBF) – Bot. Tids. 57 (TBU) – bl.a. ved P-plads ved Helnæs Strand !
 - **oleraceus** (*Alm. Svinemælk*) – bl.a. ved klintfod ved dæmningen !
 - **palustris** (*Kær-Svinemælk*) – Bot. Tids. 57 (TBU) – 1983: strandrørsump ved Skaghorn (EV) – bl.a. ved grøft ved rigkæret syd for Hegnedskov !
- Sorbus aucuparia** (*Alm. Røn*) – Bot. Tids. 64 (TBU).
- **intermedia** (*Selje-Røn*) – Bot. Tids. 64 (TBU) – bl.a. på overdrev vest for Hegnedskov !
- Sparganium emersum** (*Enkelt Pindsvineknop*) – kær syd for rigkæret ved Holmegård !
- Spergula arvensis** (*Alm. Spergel*) – Bot. Tids. 55 (TBU) – alm. !
- Spergularia marina** (*Kødet Hindeknæ*) – 1919 (KW) – Bot. Tids. 55 (TBU) – 1959 (DBF) – 1983: Maden (EV) – bl.a. i strandeng ved Halen !
- **media** (*Vingefrøet Hindeknæ*) – 1959 (DBF) – 1983: Strandenge ved nordenden af Halen (EV) – bl.a. i strandeng ved dæmningen !
 - **rubra** (*Mark-Hindeknæ*) – Bot. Tids. 55 (TBU) – 1959 (DBF) – bl.a. på overdrev syd for Toppen !
- Stachys arvensis** (*Ager-Galtetand*) – Bot. Tids. 64 (TBU).
- **palustris** (*Kær-Galtetand*) – Bot. Tids. 64 (TBU) – bl.a. i eng ved Halen !
 - **sylvatica** (*Skov-Galtetand*) – Bot. Tids. 64 (TBU) – bl.a. i lille lund ved Nørregård !
- Stellaria alsine** (*Sump-Fladstjerne*) – rigkæret ved Holmegård !
- **graminea** (*Græsbladet Fladstjerne*) – 1959 (DBF) – 1983: Maden (EV) – alm. !
 - **holostea** (*Stor Fladstjerne*) – Bot. Tids. 55 (TBU) – bl.a. i Hegnedskov !
 - **media** (*Alm. Fuglegræs*) – alm. !
 - **neglecta** (*Skov-Fuglegræs*) – bl.a. i lille skov ved det nedlagte mejeri !
 - **nemorum** ssp. **glochidosperma** (*Lund-Fladstjerne*) – bl.a. i Klinteskov !
- Suaeda maritima** (*Strandgåsefod*) – Bot. Tids. 63 (TBU) – 1919 (KW) – alm. !
- Succisa pratensis** (*Djævelsbid*) – 1983: Maden (EV) – rigkæret ved Holmegård !
- Symphytum x uplandicum** (*Foder-Kulsukker*) – bl.a. i vejkant ved Madevejen !
- Syringa vulgaris** (*Syren*) – bl.a. på overdrev vest for Hegnedskov !
- Tanacetum parthenium** (*Matrem*) – 1919 (KW) – bl.a. i vejkant ved Rørmosegård !
- **vulgare** (*Rejnsfan*) – alm. !
- Taraxacum**, sect. **Erythrosperma** (*Rødfrugtet Sand-Mælkebøtte*):
- Taraxacum brachyglossum** – 1984: Skrænter/kystenge ved Halen (HØ) – alm. !
- **commixtum** – 1984: Skrænter/kystenge ved Halen (HØ).
 - **fulvum** – på overdrev i eng ved vej til Maden !
 - **lacistophyllum** – 1984: Skrænter/kystenge ved Halen (HØ) – bl.a. på strandoverdrev ved Halen !
 - **parnassicum** – 1984: Havdiget vest for Helnæs By (HØ) – bl.a. på strandoverdrev ved Halen !
 - **proximum** – 1984: Skrænter/kystenge ved Halen (HØ) – strandoverdrev ved Halen !
 - **tenuilobum** – strandoverdrev i den nordlige del af Maden !
- Taraxacum**, sect. **Obliqua** (*Gråfrugtet Sand-Mælkebøtte*):
- Taraxacum platyglossum** – 1984: Bl.a. på skrænter/kystenge ved Halen (HØ) – bl.a. på strandoverdrev ved Halen !

Taraxacum, sect. *Celtica* (*Eng-Mælkebøtte*):

Taraxacum bracteatum – 1984: Bl.a. i eng syd for Halen (HØ) – bl.a. i eng i den nordlige del af Maden !

- **duplidentifrons** – 1984: Hvilende eng ved Brugsen (HØ) – bl.a. i eng/strandeng ved Halen !
- **gelertii** – 1984: Bl.a. på skrænter/kystenge ved Halen (HØ) – bl.a. i eng i den nordlige del af Maden !
- **nordstedtii** – 1984: Bl.a. i eng syd for Halen (HØ) – bl.a. i lavninger på strandfælliden i Maden !

Taraxacum, sect. *Palustria* (*Smalbladet Mælkebøtte*):

- **balticum** – bl.a. i eng/kær i den nordvestlige del af Maden !

Taraxacum, sect. *Hamata* (*Krogfliget Mælkebøtte*):

Taraxacum fusciflorum – vejkant i Helnæs Sommerland !

- **hamatifforme** – 1984: Bl.a. i vejkant/overdrev ved kirken (HØ) – bl.a. på skovsti i Helnæs Skov !
- **hamatum** – 1984: Bl.a. i eng syd for Halen (HØ) – bl.a. på strandfællid i Maden !
- **marklundii** – eng i Helnæs By ved vej til Maden !
- **quadrans** – 1984: Hvilende eng ved Brugsen (HØ).
- **subhamatum** – eng/strandeng ved Halen !

Taraxacum, sect. *Naevosa* (*Plettet Mælkebøtte*):

Taraxacum maculigerum – 1984: Eng syd for Halen (HØ) – eng/kær i den nordvestlige del af Maden !

Taraxacum, sect. *Ruderalia* (*Fandens Mælkebøtte*):

Taraxacum acroglossum – vejkant i Helnæs Sommerland !

- **acutangulum** – vejkant/mark ved Bobakker !
- **acutifidum** – vejkant/strandfællid ved Helnæs Strand !
- **acutifrons** – 1984: Vejkant ved Elmebjerg (HØ).
- **acutisectum** – bl.a. på strandoverdrev ved Halen !
- **adiantifrons** – 1984: Bl.a. i vejkant/overdrev ved kirken (HØ) – bl.a. på gærde ved Lille Mosegård !
- **adjunctum** – bl.a. på overdrev/strandoverdrev i den nordlige del af Maden !
- **aequilobum** – 1984: Ved Helnæs Strand (HØ) – bl.a. i vejkant i Helnæs By !
- **aequisectum** – 1984: Ved Helnæs Strand (HØ).
- **alatum** – 1984: Bl.a. i vejkant/overdrev ved kirken (HØ) – bl.a. i vejkant/mark ved Bobakker !
- **amphilobum** – vejkant/strandfællid ved Helnæs Strand !
- **amplum** – 1984: Ved Helnæs Strand (HØ) – vejkant/overdrev ved Bobakker !
- **ancistrolobum** – 1984: Vejkant/overdrev ved kirken (HØ) – sportsplads ved Hegnedskov !
- **angustisquameum** – 1984: Ved Helnæs Strand (HØ) – bl.a. på strandoverdrev ved Halen !
- **borgvallii** – bl.a. i vejkant i Helnæs Sommerland !
- **caloschistum** – 1984: Ved Helnæs Strand (HØ) – sportsplads ved Hegnedskov !
- **canens** – mark syd for gl. losseplads nordvest for Hegnedskov !
- **christiansenii** – eng i Helnæs By !
- **comtulum** – 1984: Hvilende eng ved Brugsen (HØ).
- **contractum** – 1984: Ved Helnæs Strand (HØ) – vejkant i Helnæs Sommerland !
- **copidophyllum** – bl.a. i eng ca. 1 km vest for Stengård mod Maden !
- **cordatum** – 1984: Bl.a. i vejkant/overdrev ved kirken (HØ) – bl.a. på gærde ved Lille Mosegård !
- **corynodes** – bl.a. i rigkæret vest for Holmegård !
- **croceiflorum** – eng/strandvold ved Helnæs Strand !
- **cyanolepis** – 1984: Bl.a. i hvilende eng ved Brugsen (HØ) – bl.a. på sportsplads ved Hegnedskov !
- **dahlstedtii** – eng/strandeng ved Halen !

- Taraxacum densilobum** – 1984: Hvilende eng ved Brugsen (HØ) – bl.a. i vejkant i Helnæs Sommerland !
- **dilaceratum** – 1984: Vejkant/overdrev ved kirken (HØ) – bl.a. på eng/strandvold ved Helnæs Strand !
 - **dilatatum** – 1984: Hvilende eng ved Brugsen (HØ) – eng i Helnæs By ved vej til Maden !
 - **distinctilobum** – 1984: Ved Helnæs Strand (HØ) – bl.a. på strandoverdrev ved Halen !
 - **ekmanii** – 1984: Ved Helnæs Strand (HØ) – bl.a. på sportsplads ved Hegnedskov !
 - **exacutum** – eng/strandvold ved Helnæs Sommerland !
 - **expallidiforme** – 1984: Ved Helnæs Strand (HØ).
 - **fasciatum** – 1984: Bl.a. i hvilende eng ved Brugsen (HØ) – bl.a. i vejkant ved Brugsen !
 - **fulgidum** – 1984: Ved Helnæs Strand (HØ) – eng ca. 1 km vest for Stengård mod Maden !
 - **haematicum** – 1984: Bl.a. i eng syd for Halen (HØ) – bl.a. i eng/strandeng ved Halen !
 - **inarmatum** – 1984: Ved Helnæs Strand (HØ) – vejkant/overdrev i Helnæs Sommerland !
 - **incisum** – 1984: Vejkant ved Elmebjerg (HØ) – bl.a. i vejkant/mark ved Bobakker !
 - **inops** – 1984: Ved Helnæs Strand (HØ) – bl.a. i eng ved Nørregård !
 - **insignitum** – 1984: Ved Helnæs Strand (HØ).
 - **intermedium** – 1984: Bl.a. på skrænter/kystenge ved Halen (HØ) – bl.a. i eng ved Helnæs Sommerland !
 - **intervenians** – vejkant i Helnæs Sommerland !
 - **intumescens** – 1984: Hvilende eng ved Brugsen (HØ).
 - **kjellmanii** – gærde ved Lille Mosegård !
 - **laciniosifrons** – 1984: Vejkant/overdrev ved kirken (HØ) – bl.a. i mark syd/sydvest for gl. losseplads nordvest for Hegnedskov !
 - **laeticolor** – 1984: Bl.a. på strandbred ved Halen (HØ).
 - **laticordatum** – vejkant/overdrev ved Bobakker !
 - **latisectum** – 1984: Vejkant/overdrev ved kirken (HØ) – vejkant i Helnæs By ved vej til Helnæs Strand !
 - **latissimum** – bl.a. i eng ved Helnæs Strand !
 - **lepidum** – bl.a. i eng ved Helnæs Strand !
 - **leptodon** – 1984: Ved Helnæs Strand (HØ) – bl.a. i vejkant i Helnæs Sommerland !
 - **lingulatum** – 1984: Vejkant/overdrev ved kirken (HØ) – bl.a. på P-plads/i mark ved Halen !
 - **litorale** – eng/kær i den nordvestlige del af Maden !
 - **longisquameum** – 1984: Ved Helnæs Strand (HØ) – strandoverdrev ved Klinteskov !
 - **lucidum** – 1984: Hvilende eng ved Brugsen (HØ) – bl.a. i eng/strandeng ved Halen !
 - **lunare** – 1984: Hvilende eng ved Brugsen (HØ).
 - **melanthoides** – eng ca. 1 km vest for Stengård mod Maden !
 - **mimulum** – 1984: Bl.a. i hvilende eng ved Brugsen (HØ) – bl.a. i eng i den nordlige del af Maden !
 - **monstrans** – vejkant/overdrev i Helnæs Sommerland !
 - **necessarium** – bl.a. i sportspladsens plæne ved Hegnedskov !
 - **obliquilobum** – 1984: Ved Helnæs Strand (HØ) – bl.a. i eng ved Helnæs Strand !
 - **ostenfeldii** – 1984: Bl.a. på skrænter/kystenge ved Halen (HØ) – eng/strandeng ved Halen !
 - **pallascens** – 1984: Bl.a. i hvilende eng ved Brugsen (HØ) – sportsplads ved Hegnedskov !
 - **pallidipes** – 1984: Ved Helnæs Strand (HØ).
 - **pannucium** – 1984: Hvilende eng ved Brugsen (HØ) – vejkant ved Brugsen !
 - **pannulatum** – bl.a. i plæne på sportsplads ved Hegnedskov !
 - **pectinatiforme** – vejkant i Helnæs Sommerland !
 - **planum** – 1984: Bl.a. i vejkant/overdrev ved kirken (HØ) – bl.a. på overdrev ved Bobakker !
 - **polyodon** – 1984: Bl.a. i vejkant/overdrev ved kirken (HØ) – bl.a. i eng/strandeng ved Halen !
 - **privum** – 1984: Bl.a. i vejkant/overdrev ved kirken (HØ) – eng ved Nørregård !

- Taraxacum pseudoretroflexum** – 1984: Bl.a. i vejkant/overdrev ved kirken (HØ) – vejkant i Helnæs Sommerland !
- **pulverulentum** – eng ca. 1 km fra Stengård mod Maden !
 - **purpureum** – 1984: Ved Helnæs Strand (HØ) – bl.a. på gærde ved Lille Mosegård !
 - **rhamphodes** – bl.a. i eng/på strandvold ved Helnæs Strand !
 - **rhodopodum** – 1984: Bl.a. i vejkant/overdrev ved kirken (HØ) – bl.a. i eng i Helnæs By ved vej til Maden !
 - **rigens** – eng i den nordlige del af Maden !
 - **rubrisquameum** – bl.a. i eng ved Nørregård !
 - **sagittipotens** – vejkant i Helnæs By !
 - **scotiniforme** – 1984: Bl.a. i vejkant/overdrev ved kirken (HØ) – bl.a. på sportsplads ved Hegnedskov !
 - **sellandii** – 1984: Bl.a. i vejkant/overdrev ved kirken (HØ) – eng/strandeng ved Halen !
 - **semiglobosum** – 1984: Vejkant/overdrev ved kirken (HØ) – bl.a. i eng/strandeng ved Halen !
 - **sinuatum** – vejkant/overdrev i Helnæs Sommerland !
 - **stereodes** – 1984: Ved Helnæs Strand (HØ) – bl.a. i vejkant i Helnæs By ved vej til Helnæs Strand !
 - **subcanescens** – vejkant i Helnæs Sommerland !
 - **subdahlstedtii** – 1984: Bl.a. på strandbred ved Halen (HØ) – bl.a. i eng/strandeng ved Halen !
 - **subhuelphersianum** – 1984: Bl.a. i vejkant/overdrev ved kirken (HØ) – bl.a. på sportsplads ved Hegnedskov !
 - **subleucopodum** – bl.a. i vejkant/på overdrev i Helnæs Sommerland !
 - **sublongisquameum** – 1984: Vejkant ved Elmebjerg (HØ) – vejkant ved Rørmosegård !
 - **tenebricans** – 1984: Hvilende eng ved Brugsen (HØ) – overdrev nordvest for Hegnedskov !
 - **trigonum** – bl.a. i eng ved Nørregård !
 - **turbatilobum** – vejkant/overdrev i Helnæs Sommerland !
 - **unguifrons** – 1984: Vejkant/overdrev ved kirken (HØ) – bl.a. i eng ca. 1 km vest for Stengård mod Maden !
 - **valens** – 1984: Ved Helnæs Strand (HØ) – bl.a. i vejkant i Helnæs Sommerland !
 - **vastisectum** – 1984: Vejkant/overdrev ved kirken (HØ) – bl.a. på sportsplads ved Hegnedskov !
 - **xanthostigma** – bl.a. på skrænt ved Halen !
- Teesdalia nudicaulis** (*Flipkrave*) – Bot. Tids. 54 (TBU) – alm. !
- Thalictrum flavum** (*Gul Frøstjerne*) – 1919 (KW) – Bot. Tids. 53 (TBU).
- Thelypteris palustris** (*Kær-Mangeløv*) – kær vest for Bogård !
- Thlaspi arvense** (*Alm. Pengeurt*) – Bot. Tids. 54 (TBU) – bl.a. på klint ved Elmebjerg !
- Thymus pulegioides** (*Bredbladet Timian*) – Bot. Tids. 64 (TBU) – bl.a. på overdrev vest for Hegnedskov !
- **serpyllum** ssp. **serpyllum** (*Smalbladet Timian*) – Bot. Tids. 64 (TBU).
- Tilia cordata** (*Småbladet Lind*) – Bot. Tids. 64 (TBU) – bl.a. i Klinteskov !
- **platyphyllos** (*Storbladet Lind*) – Bot. Tids. 64 (TBU).
- Torilis japonica** (*Hvas Randfrø*) – bl.a. i Klinteskov !
- Tragopogon pratensis** ssp. **minor** (*Småkronet Gedeskæg*) – gærde nær skansen i syd !
- – **pratensis** (*Eng-Gedeskæg*) – Bot. Tids. 57 (TBU) – bl.a. i vejkant ved Rørmosegård !
- Trientalis europaea** (*Skovstjerne*) – elleskov ved sportspladsen nær Hegnedskov !
- Trifolium arvense** (*Hare-Kløver*) – bl.a. på overdrev ved Halen !
- **campestre** (*Gul Kløver*) – bl.a. på overdrev ved Halen !
 - **dubium** (*Fin Kløver*) – 1983: Maden (EV) – bl.a. på overdrev ved Halen !

- Trifolium fragiferum** (*Jordbær-Kløver*) – Jessen 1931 (TBU) – 1983: Maden (EV) – bl.a. i eng i den østlige del af Maden !
- **hybridum** ssp. **hybridum** (*Alsike-Kløver*) – bl.a. i eng nær Toppen !
 - **medium** (*Bugtet Kløver*) – bl.a. på skrænt ved Langensbo Huk !
 - **pratense** (*Rødkløver*) – bl.a. i vejkant ved Rørmose !
 - **repens** (*Hvidkløver*) – 1983: Strandenge ved nordenden og sydenden af Halen (EV) – alm. !
 - **striatum** (*Stribet Kløver*) – Jessen 1931 (TBU) – bl.a. på overdrev ved Halen !
- Triglochin maritimum** (*Strand-Trehage*) – 1983: Strandenge ved nordenden af Halen samt Maden (EV) – alm. !
- **palustre** (*Kær-Trehage*) – Bot. Tids. 47 (TBU) – bl.a. i rigkæret ved Holmegård !
- Tripleurospermum inodorum** (*Lugtløs Kamille*) – 1983: Strandenge ved nordenden af Halen (EV) – alm. !
- **maritimum** ssp. **salinum** (*Alm. Strandkamille*) – 1983: Strandenge ved nordenden af Halen (EV) – alm. !
- Triticum aestivum** (*Alm. Hvede*) – bl.a. i vejkant nær Stengård !
- Tulipa x cult.** (*Have-Tulipan*) – krat i Helnæs By ved vej til Maden !
- Turritis glabra** (*Tårnurt*) – – 1919 (KW) – 1959 (DBF) Bot. Tids. 54 (TBU) – bl.a. på skrænt vest for Hegnedskov !
- Tussilago farfara** (*Følfod*) – bl.a. ved skræntfod ved Halen !
- Typha angustifolium** (*Smalbladet Dunhammer*) – bl.a. i grøft vest for Hegnedskov !
- **latifolia** (*Bredbladet Dunhammer*) – bl.a. ved rørsump nordvest for Bogård !
- Ulmus carpinifolia** (*Småbladet Elm*) – Bot. Tids. 64 (TBU).
- **glabra** (*Skov-Elm*) – Bot. Tids. 64 (TBU) – bl.a. på klint ved Elmebjerg !
- Urtica dioica** (*Stor Nælde*) – alm. !
- **urens** (*Liden Nælde*) – mark nær møllen i den nordlige del af Helnæs By !
- Utricularia vulgaris** (*Alm. Blærerod*) – 1983: Maden (EV).
- Valeriana dioica** (*Tvebo Baldrian*) – bl.a. i rigkæret ved Holmegård !
- **sambucifolia** ssp. **procurrens** (*Alm. Baldrian*) – bl.a. i grøft ved rigkæret syd for Hegnede Skov !
- Valerianella locusta** (*Tandfri Vårsalat*) – 1959 (DBF) – Bot. Tids. 71 (TBU) – alm. !
- Verbascum nigrum** (*Mørk Kongelys*) – 1919 (KW) – Bot. Tids. 59 (TBU) – bl.a. i krat ved Abkeks-gård !
- **thapsus** (*Filtbladet Kongelys*) – bl.a. på klint ved Elmebjerg !
- Veronica agrestis** (*Flerfarvet Ærenpris*) – Bot. Tids. 59 (TBU).
- **anagallis-aquatica** (*Lancetbladet Ærenpris*) – grøft i den nordøstlige del af Maden !
 - **arvensis** (*Mark-Ærenpris*) – alm. !
 - **beccabunga** (*Tykbladet Ærenpris*) – Bot. Tids. 59 (TBU) – bl.a. i grøft ved rigkæret syd for Hegnedskov !
 - **catenata** (*Vand-Ærenpris*) – Bot. Tids. 59 (TBU) – lille vandhul ved vej til Maden !
 - **chamaedrys** (*Tveskægget Ærenpris*) – alm. !
 - **filiformis** (*Plæne-Ærenpris*) – sportsplads ved Hegnedskov !
 - **hederifolia** ssp. **hederifolia** (*Vedbend-Ærenpris*) – bl.a. på skrænt ved Halen !
 - **montana** (*Bjerg-Ærenpris*) – Bot. Tids. 59 (TBU).
 - **officinalis** (*Læge-Ærenpris*) – 1983: Maden (EV) – bl.a. i Klinteskov !
 - **persica** (*Storkronet Ærenpris*) – alm. !
 - **scutellata** (*Smalbladet Ærenpris*) – 1983: Maden (EV) – i og ved lille vandhul ved skur i Maden !
 - **triphyllos** (*Trefliget Ærenpris*) – Bot. Tids. 59 (TBU).
- Viburnum opulus** (*Kvalkved*) – ellesump ved sportspladsen nær Hegnedskov !
- Vicia angustifolia** (*Smalbladet Vikke*) – bl.a. på strandoverdrev ved Maden !

- Vicia cracca** (*Muse-Vikke*) – 1983: Strandenge ved nordenden og sydenden af Halen (EV) – alm.!
- **dumetorum** (*Krat-Vikke*) – 1919 (KW) – Jessen 1931 (TBU).
 - **hirsuta** (*Tofrøet Vikke*) – alm. !
 - **lathyroides** (*Vår-Vikke*) – bl.a. på overdrev på Halen !
 - **sativa** (*Foder-Vikke*) – vejkant ved Møllen !
 - **sepium** (*Gærde-Vikke*) – 1959 (DBF) – bl.a. i Klinteskov !
 - **tetrasperma** (*Tadder-Vikke*) – Jessen 1931 (TBU).
- Vinca minor** (*Liden Singrøn*) – stengærde ved Bogård !
- Vincetoxicum hirundinaria** (*Svalerod*) – Bot. Tids. 54 (TBU) – 1919 (KW) – bl.a. på overdrev ved Bobakker !
- Viola arvensis** (*Ager-Stedmoderblomst*) – alm. !
- **canina** (*Hunde-Viol*) – Bot. Tids. 50 (TBU) – overdrev ved Toppen !
 - **odorata** (*Marts-Viol*) – bl.a. i vejkant ved Rørmosegård !
 - **palustris** (*Eng-Viol*) – Bot. Tids. 50 (TBU) – rigkæret ved Holmegård !
 - **reichenbachiana** (*Skov-Viol*) – Hegnedskov !
 - **tricolor** ssp. **tricolor** (*Alm. Stedmoderblomst*) – alm. !
 - **x wittrockiana** (*Have-Stedmoderblomst*) – mellem mark og kirkegårdsdiget !
- Zostera angustifolia** (*Smalbladet Bændeltang*) – i Helnæs Bugt !
- **noltii** (*Dværg-Bændeltang*) – 1919 (KW).

Citeret litteratur

- Andersen, Sv., 1941: Danske Vegetationsbilleder. Veilby Skov ved Baarinf Vig. – Flora og Fauna 47: 102–109.
- Bramsen, B., 1975: Gamle Danmarkskort. – København.
- Darre, M.J., 1922: Fortegnelse over de Skyldkredse og Herreder, hvortil de enkelte Sogne i Odense Amt hører i: D. Bruun: Danmark – Land og Folk: 156. – Kjøbenhavn og Kristiania.
- Esbensen, B.L., 1991: Helnæs Made. – Natur og Miljø 3: 8–9.
- Gravesen, P., 1979: Oversigt over botaniske lokaliteter. 2: Den fynske Øgruppe. – Fredningsstyrelsen. – København.
- Hansen, A., 1948: Campanulaceernes og Lobeliaceernes udbredelse i Danmark. TBU nr. 14. Bot. Tids. 47: 245–276.
- 1987: Floristiske meddelelser. – URT 11: 79–83.
 - 1990: Floristiske meddelelser. – URT 14: 9–13.
- Lange, J., 1864: Haandbog i Den danske Flora, 3. udg. – Kjøbenhavn.
- 1888: Haandbog i Den danske Flora, 4. udg. – Kjøbenhavn.
- Løjtnant B. & E. Wessberg, 1993: Piggen i Randers Fjord, Ø-flora nr. 50. – Randers.
- & E. Worsøe, 1993: Status over den danske Flora. – København.
- Pedersen, A., 1961: Kurvblomsternes Udbredelse i Danmark. TBU nr. 28. – Bot. Tids. 57: 81–289.
- 1968: Nogle kritiske, danske Atriplex-arter. – Bot. Tids. 63: 289–303.
 - 1969: Labiaternes og Verbenaceernes udbredelse i Danmark. TBU nr. 37. Bot. Tids. 64: 285–379.
 - 1974: Gramineernes udbredelse i Danmark. Spontane og naturaliserede arter. TBU nr. 39a. Bot. Tids. 68: 177–344.
 - & J.C. Schou, 1989: Nordiske Brombær. AAU Reports fra Bot. Institut. – Århus.
- Rasmussen, P. & H. Tranberg, 1988: Sump-Hullæbe på Fyn. – URT 12: 85–90.
- Rasmussen, S.M., 1954: Euphorbiaceernes, Malvaceernes og Violaceernes udbredelse i Danmark. TBU nr. 20. – Bot. Tids. 50: 239–278.
- Sandermann Olsen, S.E. & Th. Sørensen, 1960: Forsommerekskursion til Sydvestfyn den 27.–28. juni 1959. – Bot. Tids. 55: 338–341.

Schou, J.C., 1987: De danske halvgræsser. – Biol. For. for Nordvestjylland. – Klitmøller.

TBU 1934–80: For øvrige, ikke her nævnte numre henvises til en indholdsfortegnelse, ordnet efter familier i: Bot. Tids. 75: 51–53, og hos Løjtnant & Worsøe, 1993.

Wiinstedt, K., 1919: Assenseggen. – Flora og Fauna 25: 110–112.

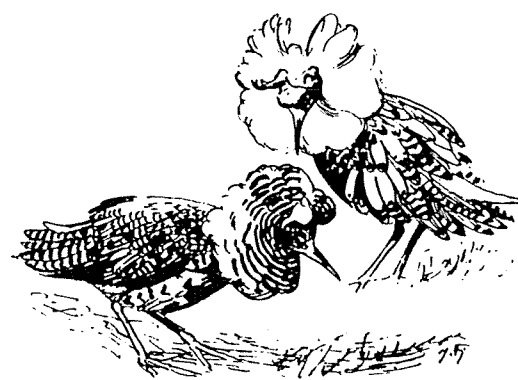
Øllgaard, H., 1989: Danske Mælkebøttearter (*Taraxacum* spp.) knyttet til enge og overdrev. – URT 13: 45–53.

Tak

Universitetslektor Alfred Hansen og seminarielæktor Anfred Pedersen takkes varmt for deres kommentarer til manuskriptet og for den store hjælp i forbindelse med bestemmelse eller verifikation af en meget lang række planteindsamlinger fra Helnæs. Lærer Hans Øllgaard takkes for assistancen i forbindelse med bestemmelsen af alle Mælkebøtte-indsamlinger fra Helnæs samt for lån af listen over hans egne Mælkebøtte-indsamlinger. Lærer Jens Chr. Schou takkes, fordi jeg måtte bruge hans tegninger i ø-floraen og for hjælp med Høgeurt-bestemmelser. Endelig takkes Erik Vinther fra Landskabskonteret, Fyns Amtskommune for de tilsendte strandengsrapporter, ligesom Fyns Amtskommune takkes for økonomisk bistand.

Erik Wessberg
Sandagervej 13
Assentoft
8900 Randers

I Fyns Amtskommunes forslag til fredning af Maden omtales udover områdets botaniske værdi også dens rige fugleliv med klassifikationen "en ekstraordinær god fuglelokalitet af national betydning for kystfugle". Særligt fremhæves vadefuglene. Som ynglefugle omtales udover de afbildede *Brushaner Vibe*, *Rødben*, *Strandskade*, *Dobbeltbekkasin*, *Klyde* og *Alm. Ryle*, som trækfugle *Hjejle* og *Stor Regnspøve*. Derudover nævnes nogle andefugle bl.a. *Krikand* og *Skeand*, af rovfugle, som fouragerer i Maden, *Rørhøg*, *Tårnfalk*, *Musvåge*, *Fjeldvåge* og *Blå Kærhøg*. Det understreges endvidere fra amtet, at der tidligere, da en del af Maden var dækket af en stor, lavvandet sø, ynglede så sjældne arter som *Sortterne*, *Dværgterne* og *Engsnarre*. Et af forslagene til fredningsbestemmelserne er.. "at give mulighed for, at der på langt sigt kan ske naturgenopretning og pleje efter en samlet plan, bl.a. gennem hævning af vandstanden". Det må man så håbe, sker snart, for store dele af Maden er i dag blot "en skygge af sig selv".

HIDTIDIGE Ø-FLORAER

Hidtil er der i ø-floraserien udarbejdet floralister for følgende øer, tidligere øer eller ø-grupper.
(BL) er Bernt Løjtnant og (EW) Erik Wessberg.

1. Anholt (1981). – (BL & EW). 50 sider.
2. Hjarnø i Horsens Fjord (1981). – (BL & EW). 26 sider.
3. Treskelbakkeholm i Mariager Fjord (1983). – (BL & EW). 16 sider.
4. Klosterholm og Startøtterne i Nibe Bredning (1984). – (BL & EW). 24 sider.
5. Mellempoldene i Randers Fjord ved Udbyhøj (1984). – (BL & EW). 17 sider.
6. Pletten (Store Plet) i Mariager Fjord (1984). – (BL & EW). 14 sider.
7. Alrø i Horsens Fjord (1985). – (EW). 37 sider.
8. Møgelø i Julsø syd for Silkeborg (1985). – (EW). 19 sider.
9. Lille Plet i Mariager Fjord nord for Pletten (1985). – (BL & EW). 12 sider.
10. Paradisøerne i Borre Sø syd for Silkeborg (1985). – (EW). 19 sider.
11. Alrø Poller i Horsens Fjord sydøst for Alrø (1985). – (EW). 15 sider.
12. Tange Ø i Tange Sø (1985). – (EW). 13 sider.
13. Hov Røn nordøst for Gyllingnæs (1986). – (BL & EW). 17 sider.
14. Svanegrunden nordøst for Endelave (1986). – (BL). 20 sider.
15. Vår Holm og Kyø Holm i Limfjorden ved Nibe (1986). – (EW). 20 sider.
16. Fjandø i Nissum Fjord (1986). – (EW). 21 sider.
17. Egholm i Limfjorden sydvest for Mors (1986). – (BL & EW). 44 sider.
18. Søby Rev øst for Gyllingnæs (1986). – (BL & EW). 15 sider.
19. Agerø i Limfjorden sydvest for Mors (1987). – (EW). 34 sider.
20. Stenrevet i Randers Fjord vest for Udby (1987). – (EW). 13 sider.
21. Lundø mellem Skive Fjord og Lovns Bredning (1987). – (EW). 41 sider.
22. Stenklipperne i Limfjorden ved Agerø (1988). – (EW). 14 sider.
23. Odpold i Randers Fjord nord for Stenrevet (1988). – (BL & EW). 12 sider.
24. Livø i Limfjorden (1988). – (BL & EW). 75 sider.
25. Svinø i Gamborg Fjord sydøst for Middelfart (1989). – (EW). 33 sider.
26. Lilleø, Bregneø og Alø i Julsø syd for Silkeborg (1989). – (EW). 20 sider.
27. Store og Lille Rotholm i Risgårde Bredning nord for Hvalpsund (1989). – (EW). 21 sider.
28. Sankt Thomas i Skanderborg Sø (1990). – (EW). 11 sider.
29. Æbelø i Skanderborg Sø (1990). – (EW). 14 sider.
30. Kalvø i Skanderborg Sø (1990). – (BL & EW). 14 sider.
31. Mågeøerne ved Bogense (1991). – (BL & EW). 15 sider.
32. Tunø ved Samsø (1991). – (BL & EW). 56 sider.
33. Hornsgård Holm og Tøtten i Limfjorden nordvest for Nibe (1991). – (EW). 14 sider.
34. Torø i Lille Bælt syd for Assens (1991). – (EW). 23 sider.
35. Lindholm i Limfjorden øst for Thyholm (1991). – (BL & EW). 18 sider.
36. Kalvø i Genner Bugt (1991). – (EW). 19 sider.
37. Arup Holm i Limfjorden ved Feggesund (1991). – (BL & EW). 17 sider.
38. Barsø i Lille Bælt nordvest for Als (1991). – (EW). 39 sider.

39. Venø i Limfjorden sydøst for Thyholm (1992). – (EW). 42 sider.
40. Bågå i Lille Bælt nordvest for Assens (1992). – (EW). 55 sider.
41. Gjøl i Limfjorden nordvest for Ålborg (1992). – (EW). 41 sider.
42. Ejlinge sydøst for Æbelø ved Bogense (1993). – (EW). 18 sider.
43. Dræet syd for Æbelø ved Bogense (1993). – (EW). 19 sider.
44. Leammer i Odense Fjord ved Hofmansgave (1993). – (EW). 18 sider.
45. Kyholm i Odense Fjord syd for Leammer (1993). – (EW). 12 sider.
46. Ægholm i Odense Fjord ved Hofmansgave (1993). – (EW). 12 sider.
47. Trindelen nord for Leammer i Odense Fjord (1993). – (EW). 13 sider.
48. Holmene i Odense Fjord ved Drejet (1993). – (EW). 12 sider.
49. Fur i Limfjorden (1993). – (EW). 63 sider.
50. Piggen i Randers Fjord (1993). – (BL & EW). 15 sider.
51. Drætteholm ved Bogense (1993). – (EW). 13 sider.
52. Øland ved Limfjorden vest for Gjøl (1993). – (EW). 64 sider.
53. Siø mellem Tåsinge og Langeland (1993). – (EW). 26 sider.
54. Helnæs nordvest for Fåborg (1993). – (EW). 63 sider.

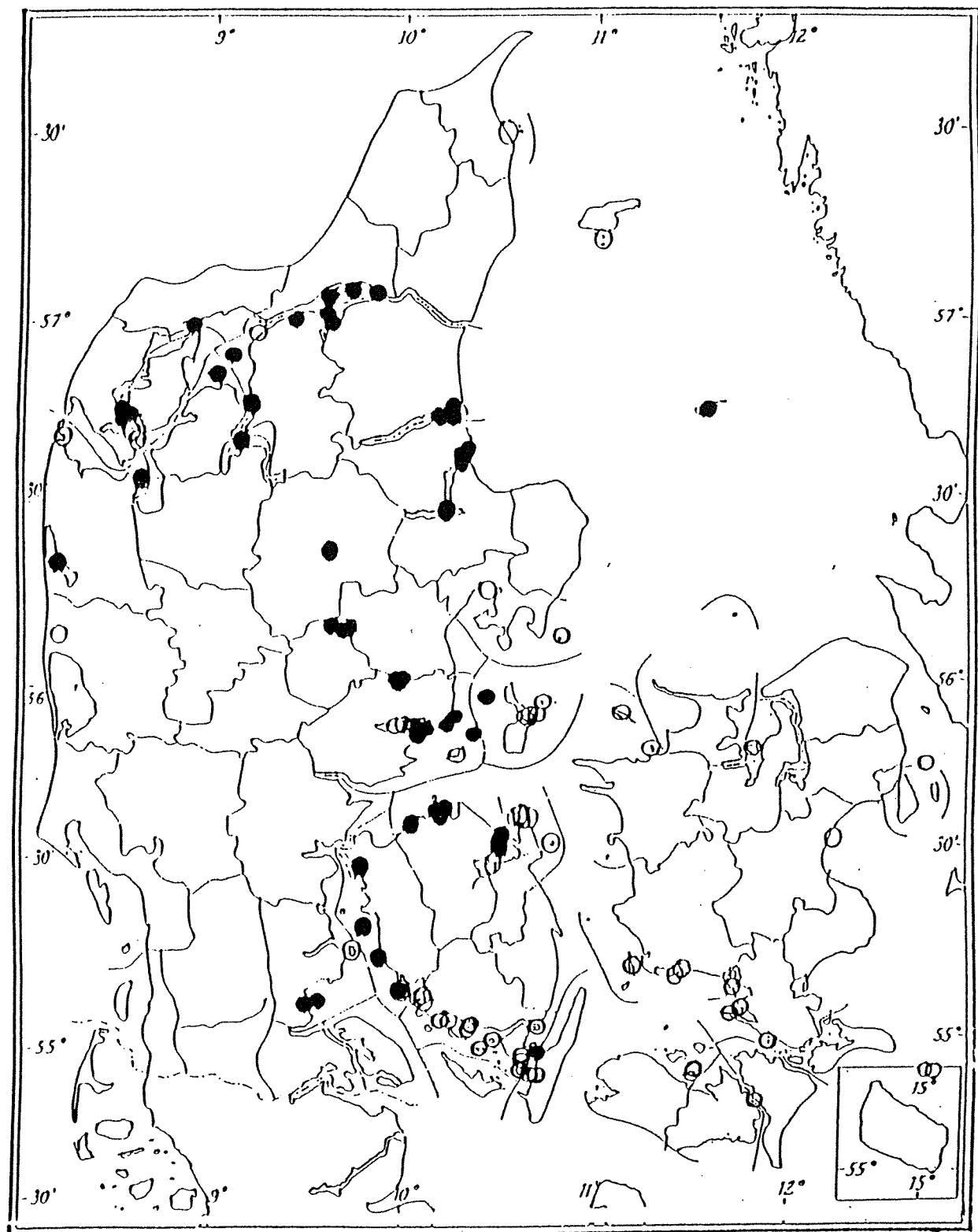
KOMMENDE Ø-FLORAER

Siden 1983 er der foretaget floristiske undersøgelser – med henblik på udarbejdelse af floralister – på følgende øer, tidligere øer eller ø-grupper – regnet fra nord:

Rønnerne mellem Frederikshavn og Strandby.
 Hornfiskrøn syd for Læsø.
 Fuglholm i Limfjorden mellem Jegindø og Agerø.
 Rønland øst for Harboør Tange.
 Hjelm sydøst for Ebeltoft.
 Jegindø i Limfjorden øst for Thyholm.
 Sejerø sydvest for Sjællands Odde.
 Lindholm nordøst for Stavns Fjord ved Samsø.
 Kyholm vest for Lindholm i Stavns Fjord.
 Kolderne i Stavns Fjord ved Samsø.
 Ægholm i Stavns Fjord ved Samsø.
 Sværm i Stavns Fjord ved Samsø.
 Mejlesholm i Stavns Fjord ved Samsø.
 Hjortholm i Stavns Fjord ved Samsø.
 Eskeholm i Stavns Fjord ved Samsø.
 Brøkold i Stavns Fjord ved Samsø.
 Vorsø i Horsens Fjord.
 Vorsø Kalv i Horsens Fjord sydvest for Vorsø.
 Orø i Isefjorden.
 Nekselø i Nekselø Bugt.
 Endelave sydvest for Samsø.

Mejlø ved Hindsholm.
Bogø ved Hindsholm.
Enø ved Bogø.
Vejlø ved Hindsholm.
Vejlø Kalv ved Hindsholm.
Flakfortet i Øresund nord for Saltholm.
Ølsemagle Revle i Køge Bugt.
Tornø i Odense Fjord.
Romsø i Store Bælt.
Årø i Lille Bælt nordvest for Assens.
Agersø i Store Bælt sydvest for Skælskør.
Glænø sydøst for Skælskør.
Ormø i Holsteinborg Nor øst for Glænø.
Enø ved Karrebæksminde.
Vigø i Helnæs Bugt nordvest for Fåborg.
Horsehoved i Helnæs Bugt sydvest for Vigø.
Illum i Helnæs Bugt sydvest for Horsehoved.
Knolden ved sydøstsiden af Home Land.
Bjørnø syd for Fåborg.
Knudshoved nordvest for Vordingborg.
Store og Lille Svelmø mellem Fåborg og Svendborg.
Thurø sydøst for Svendborg.
Masnedø ved Vordingborg.
Skarø vest for Tåsinge.
Drejø sydvest for Skarø.
Store og Lille Rallen ved sydøstsiden af Tåsinge.
Strynø sydvest for Rudkøbing.
Lilleø i Smålandsfarvandet nord for Askø.
Askø i Smålandsfarvandet nord for Bandholm.
Langø i Lindelse Nor syd for Rudkøbing.
Lindø øst for Langø i Lindelse Nor.
Kalvø i Guldborgsund syd for Nykøbing.
Christiansø ved Bornholm.
Frederiksø ved Bornholm.

NB: Alle oplysninger om plantefund fra disse øer har stor interesse.

● : Øer, for hvilke der er udarbejdet floralister.

○ : Øer, for hvilke floralister er under udarbejdelse. I øvrigt henvises til de 3 foregående sider.